

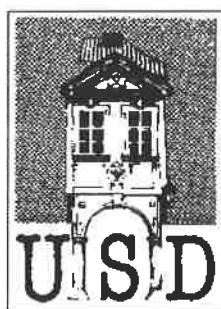
DOKUMENTY O PERZEKUCI A ODPORU

Svazek 8

**Měnová reforma 1953
a její sociální důsledky**

Studie a dokumenty

Dana Musilová

1994

Studijní materiály Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR
Přetiskování je bez souhlasu ÚSD zakázáno

Rozmnoženo v počtu výtisků
Výtisk č.

O B S A H

Úvodní studie	7
Seznam dokumentů	43
Dokumenty	45
Seznam zkratk	139

Motto: »Dnes už máme, co jsme chtěli...«, zpíval zástup lidí shromážděný před výměnným střediskem v Kablu Hostivař.* /

Měnová reforma vyhlášená 30. května 1953 ovlivnila nejen všední život většiny obyvatel Československa, ale u řady z nich na dlouhou dobu poznamenala jejich privátní osudy. Jedni ji zatracovali jako »velkou zlodějnu« či »komunistickou lumpárnu«, druzí oslavovali jako zásadní opatření ve prospěch rozvoje ekonomiky a blahobytu.

Naším úkolem není soudit protikladné názory, ale nahlédnout na měnovou reformu a její sociální důsledky očima těch, jichž se nejvíc dotýkala – řadových občanů. Především bychom však rádi seznámili čtenáře s některými teprve nedávno zpřístupněnými dokumenty. Většina z nich nebyla dosud publikována, nebo pouze částečně. Nebudeme se proto zabývat hodnocením starší literatury. Odkazy na ni uvádíme především tam, kde jsme přebírali citace. Některé informace uvedené v textu se již v literatuře objevily. Vracíme se k nim buď proto, že pocházejí z jiných pramenů, nebo v jiném kontextu.

Při výběru dokumentů jsme vycházeli z toho, že chceme čtenáře seznámit s prameny, k nimž badatelé neměli poměrně dlouhou dobu přístup. Většina publikovaných dokumentů pochází z bývalého archivu ÚV KSČ uloženého ve fondech Státního ústředního archivu. Řadu pramenů z dalších zdrojů (Všeodborový archiv, další fondy Státního ústředního archivu, memoáry, archiv autorky) uvádíme přímo v textu.

Většina dokumentů je úřední proveniencí a vznikla buď během měnové reformy nebo krátce po ní. Vypovídají o celé řadě okolností a souvislostí, které předcházely přípravě měnové reformy, reflektují její průběh a sociální důsledky a v neposlední řadě reakci obyvatelstva. Prvořadý význam mají materiály z činnosti KSČ. Vedení této strany a její orgány sehrály při měnové reformě

*/ Státní ústřední archiv (SÚA) – Archiv ÚV KSČ (AÚV KSČ), fond 014/12
Bulletin ÚV KSČ, sv. 11, a. j. 173, č. 35/II, 1.6. 1953.

klíčovou roli. Je to patrné ze všech dokumentů, které jsme měli k dispozici, přestože řada důležitých okolností je v nich zamlčena nebo záměrně potlačena. Týká se to například úlohy sovětských poradců při přípravě reformy nebo jejich velmi tvrdých sociálních důsledků. Ostatní materiály poskytují k problematice měnové reformy doplňující, někdy ovšem velmi zajímavé informace. Platí to především o vzpomínkách přímých aktérů událostí souvisejících s měnovou reformou.

Česká historiografie věnuje této problematice větší pozornost teprve v posledních letech. Starší výzkum byl ovlivněn jednak tehdejšími politickým klimatem a jednak možnostmi přístupu k archivním pramenům a novým metodám historické práce. Badatelé se soustředili zejména na ekonomické souvislosti měnové reformy. Sociální důsledky a vliv reformy na každodenní život běžného občana sledovali pouze okrajově. Je však třeba dodat, že některé starší práce přinášejí řadu zajímavých údajů a pohledů nejen na problematiku měnové reformy, ale též na celkový sociálně ekonomický vývoj Československa v poválečném období.¹

Příprava měnové reformy probíhala v naprosté tajnosti více než rok. Nebudeme zde rozebírat příčiny ani popisovat průběh přípravy reformy. Odkazujeme na práci Z. Jiráska a J. Šůly *Velká peněžní loupež v Československu 1953 aneb 50:1*, v níž jsou podrobně analyzovány jak důvody, které vedly k uskutečnění měnové reformy, tak její příprava.

Ani tato nejnovější práce však nedává spolehlivou odpověď na otázku, proč se k odstranění lístkového systému přikročilo tak pozdě a proč se nejprve dlouho uvažovalo pouze o jeho zrušení a najednou byla dána přednost mnohem radikálnějšímu a z hlediska obyvatelstva i mnohem drastičtějšímu řešení. Přetrvávání lístkového systému v Československu ještě osm let po válce lze sice zdůvodnit tím, že stát nedisponoval dostatečnými zásobami potravin (což ostatně potvrzují některé prameny), ale důvodů bylo pravděpodobně víc. Do detailů propracovaný lístkový systém totiž umožňoval kontrolu obyvatelstva, podporu vybraných sociálních skupin na jedné straně a znevýhodnění »politicky nespolehlivých a režimu nepřátelských živlů« na straně druhé.

Podobně obtížná je i odpověď na druhou část otázky. Ani zde se dosud nepodařilo najít spolehlivý důkaz, který by osvětlil, proč vedení KSČ zvolilo uprostřed velmi intenzivní přípravy na odstranění lístkového systému variantu měnové reformy, v níž likvidace přidělového zásobování hrála druhořadou roli. Zdá se, že v tomto případě nevystačíme s odkazem na pravděpodobný zásah sovětských poradců do příprav směřujících k odstranění lístkového systému. Zvláště když se ještě v listopadu 1952 váhalo mezi

původní variantou a měnovou reformou. Úlohu sovětských poradců, případně formu a způsob zásahů do procesu příprav na odstranění lístkového systému by pravděpodobně mohli osvětlit dosud žijící účastníci jednání o měnové reformě. Prostřednictvím třetí osoby jsme se pokusili jednoho z pamětníků kontaktovat, ale odmítl jakoukoliv spolupráci.

Proces přípravy reformy a její důsledky popisuje velmi detailně Zpráva o peněžní reformě a jejím vyúčtování, kterou připravilo ministerstvo financí v létě roku 1953 pro politický sekretariát ÚV KSČ. Sekretariát ji projednával 8. září 1953² (viz dokument č. 1).

O měsíc dříve, 15. srpna 1953, projednával tentýž orgán jiný závažný dokument vztahující se k závěrečné etapě přípravy měnové reformy. Jednalo se o Zprávu o technické pomoci Sovětského svazu při peněžní reformě. Její součástí byl překlad smlouvy mezi SSSR a Československem o zhotovení nových československých platidel. Obsah této smlouvy byl již publikován Zdeňkem Jiráskem a Jaroslavem Šúlou. Dosud však nebyl zveřejněn doprovodný materiál, který pro zasedání sekretariátu připravil ministr financí Jaroslav Kabeš. Kabešův materiál obsahuje řadu zajímavých informací, které dokreslují okolnosti vzniku a podíl Sovětského svazu na přípravě nových československých bankovek a mincí (dokument č. 2).

Úvodem se pokusíme nastínit sociální a hmotné poměry obyvatelstva před měnovou reformou. Tento rozbor umožní lépe pochopit důsledky reformy pro jednotlivé vrstvy společnosti i to, jak se s nimi vyrovnávaly.

Sociální vývoj od roku 1948 do měnové reformy určovalo několik základních momentů. Byl to zejména neobyčejně rychlý růst zaměstnanosti. V roce 1948 všechna odvětví národního hospodářství zaměstnávala celkem 5,545.000 pracovníků, o dva roky později už 5,577.000 a v roce 1952 5,600.000 osob.³ Největší přírůstky počtu pracovníků zaznamenala preferovaná průmyslová odvětví jako hornictví, hutnictví a strojírenství. Tato odvětví se podílela rozhodující měrou na růstu zaměstnanosti v průmyslu. V roce 1948 zaměstnával 1,640.000 osob, v roce 1950 1,674.000 a v roce 1952 1,815.000 pracovníků.⁴ Počet zaměstnanců rostl rovněž v dalších odvětvích národního hospodářství, zejména v těch, která byla napojena na průmyslovou výrobu (stavebnictví a doprava). Počet zaměstnanců se zvyšoval též v takových oborech jako věda a výzkum, komunální služby, bytové hospodářství, zdravotnictví a sociální péče, školství, kultura, osvěta a tělesná výchova. Naproti tomu od roku 1950 klesal počet pracovníků v odvětví obchodu a veřejného stravování, což souviselo s rušením živností a odchodem bývalých majitelů a jejich zaměstnanců do průmyslu

nebo do komunálních služeb. Stav z roku 1950, kdy v obchodě a veřejném stravování pracovalo 465.000 osob, byl překročen až v roce 1954 (467.000 osob). Podobný trend vykazovaly rovněž správa a soudnictví, peněžnictví a pojišťovnictví, společenské organizace a ostatní výše nezařazené obory. V roce 1948 bylo v uvedených oborech zaměstnáno 269.000 osob, o dva roky později 275.000 pracovníků. Poté počet zaměstnanců klesal až na 202.000 činných osob v roce 1959. Také v zemědělství se trvale snižoval počet pracovních sil, a to z 2,239.000 v roce 1948 až na 1,632.000 v roce 1959.⁵

Značný vliv na celkový růst počtu pracovníků v národním hospodářství měla zvyšující se zaměstnanost žen. V roce 1948 tvořily ženy 37,8% všech pracovníků národního hospodářství a v roce 1953 už 41,3%. Nejvíce žen zaměstnávaly spotřební a potravinářský průmysl, výrobní družstva, a jejich podíl rovněž rostl ve školství, zdravotnictví a v kultuře.⁶ V roce 1948 ženy představovaly z celkového počtu osob činných v průmyslu 29%, v roce 1950 30% a v roce 1952 33%.⁷

Výrazný růst podílu žen na celkové zaměstnanosti je jedním z typických rysů poválečného vývoje. Lze však říci, že kořeny tohoto jevu jsou hlubší. V dělnických rodinách bylo již v minulém století běžné, že oba partneři pracovali. Matka zůstávala doma pouze nezbytně nutnou dobu po narození dítěte (často to nebylo ani šest týdnů), a poté se o něj starali starší sourozenci nebo sousedky. Podobně tomu bylo v chudších rodinách na venkově. Po první světové válce se ženy začaly stále více uplatňovat na místech, která dříve většinou zastávali muži, například v kancelářích, jako sekretářky nebo ve školství. Souviselo to jednak s růstem vzdělanosti žen a jednak s ideálem ekonomicky nezávislé a samostatné ženy, který razilo ženské hnutí. Zásadní průlom do zaměstnanosti žen ovšem přineslo období okupace v letech 1939-1945. Byla stanovena všeobecná pracovní povinnost, která se netýkala pouze žen s dětmi do čtrnácti let věku. Do pracovního procesu se tedy nuceně zapojily ženy, které by do něj za normálních okolností nikdy dobrovolně nevstoupily. Ženy většinou nahrazovaly muže odeslané na nucené práce do Německa, a to i v oborech dříve vyhrazených mužům, například v kovoprůmyslu nebo v dopravě. Po válce zaměstnanost žen přechodně klesla, ale po roce 1948 začala opět stoupat.

Bylo to dáno několika faktory. První byl faktor ekonomický, nutnost přispívat do rodinného rozpočtu. Na druhé straně rostl počet absolventek středních a vysokých škol, které svůj budoucí život většinou spojovaly s profesionální kariérou a neuvažovaly o tom, že by se věnovaly výhradně dětem a domácnosti. Na rozhod-

vání ženy, zda se zapojí do pracovního procesu, mohla mít ovšem vliv i propaganda, která vymyslela a propagovala ideál pracující ženy všestranně podporované státem v péči o děti a domácnost.

Rostoucí zaměstnanost žen se významně podílela na zvyšování rodinných příjmů. Podle výsledků sčítání lidu v roce 1950 připadalo na jednu domácnost 1,28 ekonomicky činných osob. Podle výběrového šetření uskutečněného v roce 1958 vzrostl počet činných osob v domácnosti ve srovnání s rokem 1950 o 14,8%, tedy z 1,28 na 1,47.⁸ Růst životní úrovně byl tedy závislý především na počtu výdělečně činných osob v rodině.

Pro období od roku 1948 je typický růst nominálních mezd, zejména v preferovaných odvětvích průmyslu. Průměrná měsíční mzda pracovníka v socialistickém sektoru národního hospodářství činila v roce 1948 809 korun, v roce 1952 1.035 korun. Pracovník průmyslového podniku měl v roce 1948 průměrnou mzdu 760 korun, v roce 1952 1.096 korun. V roce 1951 poprvé převýšila průměrná měsíční mzda v průmyslu mzdy v socialistickém sektoru národního hospodářství jako celku. Na rychlejším růstu mezd v průmyslu se rozhodující měrou podílela preferovaná odvětví národního hospodářství (hornictví, hutnictví, strojírenství). Podobný trend vykazovalo rovněž stavebnictví.⁹

Růst zaměstnanosti a mezd umožnil vzestup kupní síly obyvatelstva. Poptávka rostla a značně převyšovala nabídku zboží a služeb. Nerealizovaná kupní síla se projevovala jednak růstem úspor a jednak častými nákupními horečkami, které se staly běžným jevem ve všech obchodech se spotřebním zbožím a způsobovaly vážné poruchy v zásobování.

Pro posouzení životní úrovně je však rozhodující, co si rodina může za vydělané peníze koupit. V této době ovšem trh nenabízel prakticky nic, o co měli spotřebitelé zájem. V obchodech chybělo zejména průmyslové spotřební zboží, proto se spotřebitelé orientovali na potraviny. Nedostatečné fondy však nedovolovaly plynulé zásobování trhu, a tak vznikaly poruchy v zásobování. Například před válkou velmi oblíbené luštěniny se nyní v obchodech prakticky vůbec nevyskytovaly. Hospodyně začaly místo luštěnin kupovat maso. Poptávka po mase rostla, ale trh nebyl schopen ji uspokojit v důsledku poklesu zemědělské produkce a omezených možností dovozu ze zahraničí. Všechny uvedené problémy ještě komplikoval zcela nevyhovující systém přidělového zásobování a existence dvojího trhu s volnými a vázanými cenami.

Dalším faktorem, který ovlivňoval životní úroveň, byl růst životních nákladů. Průměrná měsíční mzda sice v letech 1948–1952 vzrostla zhruba o třetinu, ale současně rostly ceny, zejména ošacení a obuvi. Naopak nájemné se prakticky neměnilo. Relativně

nízké ceny nájemného, elektřiny, vody a plynu působily jako určitý sociálně stabilizační faktor, zvláště když vezmeme v úvahu, že před válkou se vydávala za nájemné zhruba 1/3 měsíčního příjmu.

Státní úřad statistický prováděl v roce 1952 v souvislosti s přípravou přechodu na volný trh šetření zaměřené na výdaje dělnických a úřednických rodin za zboží a služby. Zúčastnilo se jej 320 rodin. Šetření zjišťovalo jednak průměrnou výši výdajů a jednak spotřebu potravin na hlavu v roce 1952. Na základě jeho výsledků byly propočteny předpokládané výdaje za zboží a služby po zrušení lístkového systému. Výsledky šetření shrnuje následující tabulka.¹⁰

Tabulka č. 1

	spotřeba na hlavu	výdaje v ko- runách*/
maso a masné výrobky	26,36 kg	2.121
drůbež, zvěřina, ryby	7,64 kg	739
máslo	5,76 kg	753
sádlo, slanina	3,51 kg	546
margarín, olej	5,25 kg	480
mléko	141,96 l	786
mléčné výrobky	142,00 kg	778
mouka, kroupy, vločky	48,19 kg	777
chléb	60,51 kg	548
pečivo, těstoviny	19,89 kg	609
rýže	0,84 kg	71
cukr	20,49 kg	485
cukrovinky, cukrářské výrobky	-	811
káva, čaj, přísady	-	429
brambory	83,16 kg	233
zelenina	34,68 kg	605
ovoce, ovocné výrobky	30,10 kg	944
jídlo v hostincích, jídelnách	-	336
nápoje	-	733
kuřivo	-	585
textil	-	3.687
obuv	-	741
zařízení a udržování bytu	-	1.114
mýdlo	-	232
topivo a světlo	-	788
nájemné	-	593
praní, čištění, kosmetika	-	346
vzdělání, rekreace, zábava	-	1.651
doprava	-	711
organizační příspěvky	-	381
ostatní výdaje	-	290
celkem	-	24.090

*/ ve staré měně

Životní úroveň rodiny ovlivňovalo i to, zda nakupovala většinu potravin na lístky nebo na volném trhu. Pro srovnání uvádíme ceny základních potravin na vázaném a volném trhu. V roce 1952 stál kilogram chleba na lístky 8 korun, na volném trhu 16 korun. Poměr ceny mléka byl 4,20:8, másla 80:450, brambor 1,80:6 a cukru 15,70:140 korun.¹¹ Ceny jsou uvedeny ve staré měně.

Na základě zpřísněných kritérií byly totiž z přidělového systému vyloučeny celé skupiny obyvatelstva, především samostatní zemědělci a živnostníci. Museli nakupovat za vysoké ceny na volném trhu. Naopak zasloužilí pracovníci v preferovaných průmyslových odvětvích (horníci, hutníci) a úderníci¹² dostávali různé vyšší nebo mimořádné přídělky, a proto jen zřídka nakupovali na volném trhu. Kromě toho mohli využít cenově výhodné společné stravování v závodních jídelnách. Například v závodní jídelně Tatry Smíchov stála rajská omáčka s knedlíkem a hovězím masem 5,08 korun, v restauraci III. cenové skupiny 10 korun.¹³ Životní úroveň rodin využívajících takových výhod byla nesrovnatelně vyšší než těch, kteří podobné výhody neměli a museli nakupovat na volném trhu za vyšší ceny.

Ani ten, kdo potravinové lístky dostával, však neměl vyhráno. Často musel vystát frontu, aby požadované zboží dostal. Pokud je vůbec v obchodě měli. Situace na trhu postupně nabývala takřka tragikomických rysů. Zboží v obchodech chybělo, ale při troše snahy a chytrosti se dalo sehnat vše. Kvetl svérázný typ výměnného obchodu, úplatky, konexe. Zkušenosti s černým trhem načerpané během okupace a zdokonalené v období všeobecného nedostatku po válce se během nákupních horeček hodily dvojnásob.

Navzdory problémům v zásobování osobní spotřeba na jednoho obyvatele rostla. Na růstu spotřeby se podílely především skupiny obyvatelstva s vyššími příjmy. Například spotřeba masa na jednoho obyvatele vzrostla z 25,9 kilogramů v roce 1948 na 38,6 kilogramů v roce 1953, mléka ze 124,9 litrů na 152 litrů, másla z 2,5 kilogramu na 4,1 kilogramů, cukru z 22,7 kilogramů na 27,8 kilogramů a vajec z 95 kusů na 156 kusů. Naopak klesla nebo kolísala spotřeba kávy, čaje, rýže, ovoce a zeleniny. Stagnovala spotřeba sýrů.¹⁴ Bylo to způsobeno nejen tím, že uvedené druhy zboží se prodávaly převážně za volné ceny, ale též stravovacími zvyklostmi.

Rostla rovněž spotřeba průmyslového spotřebního zboží. Například jedna pračka připadala v roce 1937 na 102 obyvatel, v roce 1953 na 19, rozhlasový přijímač obdobně na 14 a 5 obyvatel, vysavač na 64 a 34 obyvatel. V roce 1937 jedna pračka připadla na 32 domácností, v roce 1953 na 6, podobně rozhlasový přijímač na 4 a na 2 domácnosti. Slovensko ve vybavenosti předměty dlouhodobé

spotřeby zaostávalo. Například jedna pračka připadala v roce 1953 v českých zemích na 5 domácností, ale na Slovensku na 13.¹⁵

Ještě rychleji rostla společenská spotřeba, do níž spadaly například výdaje na nemocenské a sociální zabezpečení, na školství, kulturu, zdravotnictví, ale také na armádu a státní aparát. Ekonomická stagnace v letech 1951 - 1952 se sice neprojevila poklesem celkového objemu společenské spotřeby, ale nepříznivě se promítla do její struktury. Vzrostl podíl výdajů na armádu a bezpečnost na úkor ostatních položek. Na rozdíl od společenské spotřeby osobní spotřeba v letech ekonomické stagnace klesla.

Právě v této době bylo rozhodnuto nejprve o odstranění listkového systému a posléze i o provedení měnové reformy. Přestože se na přípravě reformy podílel jen velmi úzký okruh lidí a vše probíhalo v naprosté tajnosti, postupně pronikly na veřejnost neurčité zprávy o chystaných změnách. Část z nich pocházela z vysílání zahraničního rozhlasu, část zřejmě z domácích zdrojů. Svou roli rovněž hrála určitá nedůvěra lidí k režimu.

Změna výplatních termínů květnových záloh na mzdy a platy ve všech podnicích a institucích nepřímo potvrdila kusé zprávy o chystané měnové reformě, kolující ve veřejnosti.¹⁶ Opatření bylo oficiálně zdůvodněno reorganizací bankovního a finančního systému. Takovému zdůvodnění však věřil jen málokdo. Vypukla nová nákupní horečka. Lidé hromadně vybírali úspory a »bojovali« ve frontách. Kolemjdoucí se stávali náhodnými svědky takřka komických scén. Například chodci v pražské Havířské ulici byli velmi překvapeni, když »za výkladní skříní oděvního obchodu s dámskou konfekcí spatřili ženy ve spodním prádle, které tak spěchaly, aby si vyzkoušely šaty, že ani nečekaly, až se pro ně uvolní převlékací kabina.«¹⁷

Komunistická propaganda reagovala velmi agilně. Funkcionáři KSČ včetně samotného Antonína Zápotockého přesvědčovali do posledního okamžiku občany, že měnová reforma nebude. V jednom z okresů tehdejšího kraje Pardubice jezdil dokonce ještě v pátek 29. května, tedy den před vyhlášením reformy, rozhlasový vůz, a vyzýval občany, aby nestáli zbytečně ve frontách, že měna je pevná a žádná reforma se nechystá.¹⁸

Pro dokreslení situace nejlépe poslouží vzpomínka na poslední týden před měnovou reformou. »Dnes vyšel zákaz prodávat přijímače. Mezi lidmi je opět nákupovací horečka a panika. Všichni státní úředníci a důchodci dostávají zálohy. Vždy dostávali mzdu pozadu a nyní najednou zálohu dopředu. Nikdo této "lidumilnosti" bolševiků nevěří a každý v tom hledá čertovo kopyto. A kupuje... Kde co se koupí, i staré střepy.« ... »Nakupovací horečka trvá... Prý bude všechno volné a dražší a body nebudou platit.

Tož jsem také koupila sobě na šaty a klukovi na zimu teplé boty "diplomatky" - a jsem bez bodů. Na látku 36 bodů, na střevíce 45 bodů - a hotovo, mám po starosti... Táta říká: Jináč neblázni! Těch pár korun co máme, si musíme nechat, nevíme, co nás čeká... A já nevěřím, že bude měna - kdyby měla přijít nová měna, tak to nebudou troubit mezi lidmi napřed, ale provedou to potichoučku přes noc.«¹⁹

Některé podniky zcela ignorovaly nařízení o nových výplatních termínech a vyplatily zaměstnance až koncem měsíce. Jejich postup způsobil, že lidé již nestačili do reformy peníze utratit a tím o ně prakticky přišli. Nedodržení výplatních termínů zavadlo příčinu k četným projevům nespokojenosti mezi zaměstnanci.²⁰

Nastal 30. květen 1953. Přípravy skončily, měnová reforma mohla začít (viz dokument č. 3). Jak asi prožívala tento den úplně obyčejná rodina?

»Ráno je fronta před mlékárnou... Závěs zaskřípe, dveře se otevřou a ženy se vrhnou k mlékařskému pultu. Jsem poslední, tož jdu k druhému pultu, u něhož mlékař vydává chleba a rohlíky...«

»... Z lékárny jsem šla do Jednoty 50. Vedoucí se divila: "Nevím, kde ti lidé pořád naberou tolik peněz, že mohou kupovat, my stačíme všecko projít. V textilním krámě jiného nevidíte, než cizí tváře - samý venkov." Zeptala jsem se: "Tož jak to, když zemědělci nedostali šatenky?" "Ach ti mají šatenek! Kupují je od dělníků za máslo, nejvíc peněz mají sedláci!" "Ale vždyť naříkají-", "no někteří naříkají oprávněně, ale ostatní skuhrají ze zvyku a pod rukou prodávají - o jé! No dnes už u nich neseženete máslo za 450 Kčs - kdepák! Dnes chtějí 600 korun!" "Osm set!" vyřkne prudce a důrazně starší švadlena a pohrdavě se zatváří, "někteří by sedřeli kůži s člověka!"

16.30 - Praha: "Pozor! Oznamujeme svým posluchačům, že v 17.00 bude na všech čsl. stanicích vysíláno důležité rozhodnutí strany a vlády!"

16.45 - totéž. ---- 16.55 - totéž ...

17.30 - Tož - již jakž takž víme to důležité rozhodnutí strany, té prohnané, prolhané a degenerované děvky. To »rozhodnutí« je drastická měnová reforma a zrušení lístkového systému...

20.00 - Kluk: "Já si jdu ještě koupit za staré peníze limonádu!" Honem hltavě dopíjí, aby vyprázdnil láhev. Táta! "A vem tam do baňky pivo a mají-li ňákou kořalku, vem taky - tu máš tisíc korun -" ... Náš abstinentický táta se zbláznil! Chce bezcenné peníze ještě nahonem utratit v kořalce - jen nemůže ... Hned po vyhlášení obešel všechny hostince esenbák a musili kořalky schovat...

Sousedé venku rokují a pobíhají. Vše je jakoby naruby, ani jsme se dnes nekoupali... Bolševici nám vzali vázané vklady celé a nedali nám ani haléř - nám, nejpoctivějším lidem, kteří se štítili koupit si za své poctivé úspory nepoctivý konfiskát po Němcích. Různí kolaborantští spekulanti, ti si dovedli vázané vklady vytahat, ti v tom uměli chodit, jim byly vklady včas uvolněny, a proto - jen prostý poctivý člověk byl nyní hanebně okraden...

Soudruzi, kteří mají malé děti, začínají nadávat. Uvědomují si, že za nové peníze si nebudou moci koupit ani tolik, kolik měli za lístky, protože přiděly cukru a másla pro malé děti byly značné, přiděly nemocných také, zato přiděly žen v domácnosti byly nespravedlivě nízké.²¹

Také další vzpomínky a rovněž situační zprávy ze 30. až 31. května 1953 vyznívají v podobném duchu. V podstatě se shodují v tom, že zpočátku vládli na ulicích napjatý klid. Lidé byli spíše překvapeni a dezorientováni, vyčkávali.²² Projevy nesouhlasu prozatím omezovali na okruh rodiny, případně na nejbližší okolí svého bydliště a na poslední nákupy ve »staré měně«. Tisíce lidí naráz zaplavily restaurace, zábavní a noční podniky a utrácely znehodnocené úspory (viz dokument č. 4).

Například vedoucí Obnovy ve Vyškově zaplatil za celou společnost v kavárně útratu ve výši 15.000 korun. V pražském automatu Vašata se lidé málem poprali o mísu ruských vajec, kterou právě přinesli na pult. Ve Slovanském domě čekali četní zájemci o večeři nejméně hodinu. Také v ostatních restauracích v Praze i na venkově byla podobná situace.²³

Vedoucí Krajské politické školy v tehdejší Gottwaldově se pokusil utratit své peníze vskutku originálním způsobem. V prodejně, která byla součástí školní knihovny, nakoupil politickou literaturu (mimo jiné 18 kompletních Stalinových spisů za více než 9.000 korun a bednu piva). Při vyšetřování vyšlo najevo, že má doma úspory ve výši 66.000 korun a ve spořitelně dalších 117.000 a že zásadně nesouhlasí s měnovou reformou, kterou nazval »všeobecnou zlodějnou«.²⁴

V neděli ráno 31. května stáli lidé před trafikami ve frontách na nedělní vydání novin. Teprve z nich se dověděli všechny podrobnosti o podstatě, organizaci a průběhu měnové reformy v následujících dnech. Ze sobotního rozhlasového projevu předsedy vlády Viliama Širokého již věděli to nejdůležitější: výměna peněz v hotovosti v částce 300 korun proběhne v poměru 1:5²⁵, ostatní 1:50. Vázané vklady a životní pojistky se ruší bez náhrady. Úspory uložené v peněžních ústavech budou měněny podle výše vkladu.²⁶

Z takového šoku se lidé jen těžko vzpamatovávali. Mnozí z nich přišli v jediném okamžiku o celoživotní úspory, o pojistky zajišťující ve stáří a v nemoci a vázané vklady. Zaskočení občané se podle postoje k měnové reformě rozdělili zhruba do tří skupin. Do první a současně největší skupiny patřili ti, u nichž převládla apatie a zoufalá naděje, že »to snad nemyslejí vážně«. ²⁷ Druhou a početně nejmenší skupinu tvořili lidé, kteří věřili komunistické straně a její politice. ²⁸ Třetí skupina občanů projevila svůj odpor k měnové reformě veřejně, v některých místech demonstracemi spojenými s otevřenou kritikou režimu. Lidé vyjadřovali nesouhlas nejrůznějšími, mnohdy velmi bizarními až humornými formami. ²⁹ Na celé situaci bylo ovšem paradoxní, že ne jeden z takových odpůrců se zúčastnil na pracovišti schůze, na níž byla přijata společná rezoluce na podporu reformy.

Předem se počítalo s negativní odezvou určitých skupin obyvatelstva, zejména z řad příslušníků »bývalých vykořisťovatelských tříd«. Byla připravena přísná bezpečnostní opatření, která měla jednak zajistit hladký průběh reformy a jednak paralyzovat případný odpor. ³⁰

Nepříjemně však překvapil poměrně značný počet odpůrců z řad členů KSČ. Svůj nesouhlas dávali najevo kritikou reformy, odezdáváním stranických legitimací, odhlašování stranického tisku, a někteří i účastí na demonstracích. To se ovšem příliš nehodilo do scénáře měnové reformy vypracovaného úzkým okruhem vedoucích funkcionářů KSČ. Všichni aktéři »vnitrostranické vzpoury« byli »po zásluze« potrestáni. ³¹

Vedení KSČ si uvědomovalo, že reforma poškodí rovněž ty skupiny obyvatelstva, u nichž tradičně hledalo svou oporu. Tento rozpor měla vyřešit nová sociální opatření na podporu důchodců a rodin s malými dětmi na jedné straně, a agitace, která zvláště zdůrazňovala nezbytnost osobních obětí pro budoucí blahobyt všech na straně druhé. Tyto předpoklady se však ukázaly jako chybné. Vedení KSČ podcenilo psychologický účinek měnových opatření na obyvatelstvo. Navíc po poměrně klidné sobotě a neděli převládl názor, že vše proběhne hladce a bez větších konfliktů.

Celkově pokojný průběh narychlo svolaných plén krajských a okresních výborů KSČ a stranických schůzí v městských a venkovských základních organizacích korespondoval s relativně klidným koncem posledního květnového týdne. Podle hlášení instruktorů krajských a okresních výborů KSČ byla účast na schůzích nízká. Někde se dokonce vůbec nesešly. Ojedinele se objevily projevy nesouhlasu, ale vše v podstatě probíhalo podle předem připraveného scénáře. Nedostatky zjištěné instruktory byly většinou hodnoceny jen jako důsledek špatné masové politické práce. ³²

Tak skončila neděle 31. května a nastalo pondělí. Vlastně teprve od tohoto dne, 1. června, začala praktická realizace měnové reformy. Výměnná střediska zahájila činnost, obchody poprvé prodávaly za nové ceny a přijímaly nové peníze. Časně ráno se ve většině podniků a institucí sešly schůze základních organizací KSČ, na nichž byli komunisté vyzváni, aby agitací a osobním příkladem podpořili měnovou reformu. Záhy se však ukázalo, že splnění tohoto úkolu bude velmi obtížné. Mnozí komunisté měli k reformě a jejím důsledkům velké výhrady. Nedalo se tedy očekávat, že budou ochotni podpořit ji veřejně v kolektivu spolupracovníků.³³

Kromě stranických schůzí se ráno 1. června konala na pracovištích shromáždění zaměstnanců, která svolala odborová organizace nebo vedení podniku. Instruktor ÚV KSČ, případně některý z vedoucích pracovníků seznámil zaměstnance se zásadami měnové reformy. Instruktoři ÚV přijížděli do podniků jednak s pokynem nepřipustit jakoukoliv diskusi o správnosti měnové reformy a jednak s úkolem prosadit přijetí souhlasné rezoluce. Ve většině podniků oba úkoly splnili. V některých případech však situaci naprosto nezvládli. Zejména nedokázali uspokojivě reagovat na argumenty, které zazněly v diskusi, a poté už obtížně prosazovali přijetí souhlasné rezoluce. Na schůzi v okrese Tišnov podal jeden z účastníků návrh na odeslání protestní rezoluce. Přítomný instruktor by možná přešel ve svém hlášení tuto skutečnost mlčením, kdyby ovšem navrhovatel nebyl zemědělským referentem ONV.³⁴

Bouřlivé diskuse v celé řadě průmyslových podniků, které narušily představu o poklidném průběhu shromáždění, se v několika případech přenesly až na ulice. Počáteční slovní protesty postupně přerostly v přerušování práce, stávk³⁵, srocení nebo demonstrace spojené s otevřenou kritikou komunistického režimu. Nejbouřlivější průběh měly demonstrace v Plzni. Začaly ve Škodovce a během dne se rozšířily do centra města.³⁶ Hlavní příčinou převážné většiny stávek byly mzdové a sociální požadavky, přepočítání 1:50 a opožděné výplaty květnových záloh.³⁷

Demonstrace v Plzni, ve Strakoncích, Vimperku a v dalších místech ukázaly, že vedení KSČ zjevně podcenilo možnost negativních reakcí v řadách dělnictva. Po celkově klidném průběhu agitací na venkově, kde bylo spíše možné předpokládat projevy nespokojenosti a odporu nejen kvůli měnové reformě, ale též násilné kolektivizaci, převládla představa, že ani v průmyslových podnicích tomu nebude jinak. Průmyslové podniky a regiony byly tradičně považovány za hlavní oporu komunistického režimu. Zejména události v Plzni však ukázaly, nakolik je tato představa

iluzorní. To byl jeden z důvodů, proč odpovědní funkcionáři krajského výboru KSČ nezvládli situaci. Vývojem demonstrací byly zpočátku dezorientovány i bezpečnostní složky, přestože obdržely přesné pokyny jak mají postupovat.

Je pravděpodobné, že počáteční pocit uspokojení stranického vedení podporovaly desítky pozdravných telegramů adresovaných ÚV KSČ. Pracující v nich vyjadřovali podporu měnové reformě, komunistické straně a vládě, některé oznamovaly uzavření nových závazků, další požadovaly přísné potrestání všech nepřátel socialismu a účastníků protistátních vystoupení v Plzni.³⁸

Rezoluce z Kaolínových závodů v Horní Bříze a Komunálního podniku v Táboře opatrně naznačují počáteční negativní reakce zaměstnanců na reformu. Pouze čtyři rezoluce pocházejí od jednotlivců, tři mužů a jedné ženy. Vypovídají jednak o konkrétních lidských osudech a jednak o tom, z jakých vrstev se vytvářela sociální základna komunistického režimu. Jedna ze souhlasných rezolucí došla formou telegramu a pro svou stručnost nemá větší výpovědní hodnotu.

Z hlediska každodennosti jsou zajímavé dopisy, či spíše osobní vyznání dvou mužů a jedné ženy, která vyjádřila svůj souhlas poněkud svérázným způsobem - básní. První z pisatelů, úředník z Prahy, vzpomíná na své dětství. Tatínek byl malý živnostník - sedlář, maminka pracovala po celý život u sedláka, který ji nikdy nepojistil. Rodiče koupili na dluh malý domek o jedné místnosti. Tato místnost byla současně kuchyní, dílnou i ložnicí. Otec měl nedostatek práce, málo vydělával. Pisatel sám vstával denně o půl páté a musel se ještě před odchodem do školy postarat o domácí hospodářství a o mladší sourozence. Podobné dětství tehdy prožívaly stovky vesnických dětí.³⁹ Podle pisatelova názoru měnová reforma zaručí, že nikdo nebude mít hlad a že jeho děti budou žít lépe než on. Podnětem k napsání dopisu mohl být nejen pocit vděčnosti za určitý sociální vzestup, ale také snaha zachovat se loajálně vůči režimu. Podobně se rozepisuje o svých životních zkušenostech druhý muž, tentokrát z Uhříněvsi u Prahy.

Pisatelka děkovných veršů žila v Suchém Vrbném u Českých Budějovic. Svou naivní báseň věnovala »Matce k 75. narozeninám, dětem k Mezinárodnímu dni dětí a jako dík straně a vládě za opatření provedené v souvislosti s měnovou reformou«. Verše mají autobiografické rysy a vyjadřují souhlas s politikou KSČ a měnovou reformou (viz dokument č. 5).

V pramenech lze nalézt více podobných ohlasů, i když opačné pochopitelně převažují. Informátoři věnovali právě negativním reakcím občanů značnou pozornost a pilně je zachycovali ve svých hlášeních⁴⁰ (viz dokument č. 6).

Pozitivní postoj jednotlivců k měnové reformě a politice KSČ vůbec se zakládal převážně na vzestupu jejich životní úrovně po roce 1948 ve srovnání s předválečným obdobím. Sociální vzestup spolu s nedostatečnou schopností rozlišovat mezi sliby a realitou byl zřejmě hlavní příčinou bezmezné důvěry v politiku KSČ. Zdůrazněme, že šlo o postoje jednotlivců a že nás zajímají jako součást konkrétního lidského osudu.

Nicméně většina občanů s podobnými osudy a sociálním vzestupem považovala měnovou reformu za velkou nespravedlnost. Podle svého mínění si peníze poctivě vydělali. Uvědomili si, že nejvyšší funkcionáři komunistické strany vědomě lhali, když je vyzývali, aby nenakupovali do zásoby, a zatajovali plány měnové reformy. Opravdu výstižně popsal jejich pocity jeden z účastníků členské schůze základní organizace KSČ v brněnské Zbrojovce: »Například jak to bylo s moukou - my jsme měli důvěru a ti druzí měli buchty.«⁴¹

Jiní neměli kromě buchet ani 300 korun na základní výměnu 1:5. Další měnili miliony. Pokyny vydané k provedení měnové reformy vylučovaly ze zvýhodněné výměny 1:5 občany, kteří neměli nárok na potravinové lístky. Jednalo se především o samostatné zemědělce a živnostníky. Výjimku mohli povolit funkcionáři národních výborů. Vydávání osvědčení se neobešlo bez nejrůznějších incidentů. Na jedné straně si postižení občané stěžovali na nesprávný postup funkcionářů národních výborů, na druhé informátoři a donašeči denuncovali funkcionáře, že jsou benevolentní ke kulakům a jiným »nepřátelům socialismu« a osvědčení jim vydávají.⁴²

Další postiženou skupinu obyvatelstva představovali občané německé národnosti. V některých místech, jako v Lenoře, Vimperku, Hluboké nad Vltavou a v Českém Krumlově jim vůbec odmítli vyměnit peníze. Nakonec si své úspory mohli vyměnit, ale pouze v poměru 1:50, což celkem pochopitelně způsobilo značné pobouření. Informátor zachytil názor, »...že již v ČSR ztratili (občané německé národnosti - pozn. aut.) tolik, že na těch pár korunách jim již nezáleží.« V Českém Krumlově zakázali Němcům výměnu peněz společným rozhodnutím vedoucí tajemník okresního výboru KSČ a okresní velitel StB. Kritika jejich postupu, který byl v rozporu se zákonem, se posléze objevila v důvěrném Bulletinu ÚV KSČ.⁴³

Současně s výměnou starých peněz za nové probíhalo úřední šetření zaměřené na sociální a regionální souvislosti měnové reformy. Zpráva o peněžní reformě a jejím vyúčtování uvádí jen dílčí údaje, protože šetření tehdy ještě nebylo zcela uzavřeno. Přesto však stojí za to se o nich zmínit.

Nejvyšší průměrné úspory měli samostatní podnikatelé a příslušníci svobodných povolání, na druhém místě duchovní, soukromníci⁴⁴ a důchodci a na třetím samostatně hospodařící rolníci a členové JZD III. a IV. typu. Nejnižší průměrné úspory vykazovali úředníci a dělníci s výjimkou horníků a hutníků. Například horník z Ostravska měnil půl milionu Kčs.⁴⁵ Vůbec nejvyšší částku ve výši 3 milionů Kčs přinesl do výměnného střediska v Praze blíže neurčený živnostník. Zahradník v Tišnově měnil 2,5 milionu, lékař v Košicích a mlynář v Pezinku po 2 milionech Kčs.

Z rozboru výsledků měnové reformy podle jednotlivých regionů vyplývají dvě zajímavé skutečnosti. Jednak nápadně nízké průměrné úspory v českých pohraničních krajích Karlovy Vary, Ústí nad Labem a Liberec a jednak patrný rozdíl mezi průměrnými úsporami v okresech Praha-město a Praha-venkov. První případ lze vysvětlit sociálním složením obyvatelstva v pohraničních oblastech. Noví osídlenci pocházeli převážně ze sociálně slabších vrstev. Tito lidé většinou neměli dostatečné příjmy na to, aby mohli spořit. Navíc byli zvyklí žít spíše ze dne na den a neosvojili si potřebu ukládat peníze. Jejich přístup k penězům a k životu se paradoxně ukázal být prozíravější než těch, kteří si pravidelným spořením snažili zajistit budoucnost. Na rozdíl od svých spořivějších spoluobčanů neměli prakticky nic, a tak je měnová reforma nemohla připravit ani o úspory ani o životní pojistky.

V druhém případě (rozdíl mezi průměrnými úsporami v okresech tehdejšího kraje Praha) lze hledat příčinu v tradičně vyšší spořivosti venkovského obyvatelstva orientovaného převážně na zemědělství.

Zpráva o peněžní reformě a jejím vyúčtování obsahuje řadu dalších zajímavých údajů. Například ztráty obyvatelstva činily 14,629.200.000 korun v nových penězích, přičemž do této částky nejsou zahrnuty ztráty způsobené zrušením vázaných vkladů z měnové reformy v roce 1945 a životních pojistek. Naopak stát se velmi obohatil. Získal nejen úspory občanů, ale též výnosy jejich vázaných vkladů a životních pojistek. Celkový zisk dosáhl výše víc než 3,5 miliardy korun. Pomohl umořit obrovský státní dluh.⁴⁶

Měnová reforma však na druhé straně způsobila sice přechodný, nicméně výrazný pokles tržeb v obchodech. Tento jev měl nejméně tři příčiny. První příčinu je nutno hledat ve vyšších cenách zboží. Menší nákupy ovšem nebyly způsobeny pouze vzestupem cen. Spotřebitelé žili ze zásob, které nashromáždili v období nákupních horeček před měnovou reformou, a nakupovali pouze základní potraviny. A konečně třetí příčinu lze hledat v místním nedostatku spotřebního zboží na trhu.

Ačkoliv předseda vlády V. Široký sliboval na plenárním zasedání Národního shromáždění 30. května 1953 při předkládání návrhu zákona o peněžní reformě »plynulé zásobování«, skutečnost byla poněkud jiná. Dokládají to rovněž výsledky průzkumu, který provedly nižší odborové orgány během léta 1953 v podnicích, obcích a regionech. Spotřebitelé poukazovali jednak na nedostatek některých druhů potravin a jednak na jejich kvalitu. Nejčastěji se opakovaly stížnosti na kvalitu základních potravin - chleba, pečiva, masa, másla, mléka a vajec. Spotřebitelé si dále stěžovali na nedostatek másla I. jakosti, kvalitních margarínů, masa, slaniny, kávy, uzenin a dobrých bonbónů. Často se opakovaly stížnosti na nedostatečné a pozdní zásobování prodejen některými druhy základních potravin, zejména chlebem, pečivem a mlékem.⁴⁷

Nenastalo ani očekávané zvýšení pracovní morálky, výkupu zemědělských produktů, pokles fluktuace a absence na pracovištích. Vzrostl pouze počet osob ucházejících se o zaměstnání, především z řad důchodců a žen v domácnosti. Zájem o práci však nevyplýval ze zvýšené pracovní morálky, nýbrž z hmotných pohnutek. Ani důchod, ani jeden plat nestačil k zaopatření rodiny, a tak se do pracovního procesu postupně zapojovali všichni její členové kromě dětí a práceneschopných.

Důsledky měnové reformy a přechodu na volný trh dolehly na všechny vrstvy obyvatelstva. Nevýhodným přepočtem úspor uchovávaných doma (převážně z důvodu nedůvěry ke státním peněžním ústavům) v poměru 1:50 byli poškozeni všichni občané. Zrušení přídělového systému odňalo četné výhody nejen preferovaným skupinám obyvatelstva, ale též dětem. Reforma znehodnotila jak úspory »bývalých vykořisťovatelů«, tak drobných střadatelů, kteří si je vytvořili převážně v období po roce 1948. Z hlediska komunistického režimu byla snaha likvidovat »zbytky vykořisťovatelských tříd« (ostatně šlo o jeden z oficiálně proklamovaných cílů měnové reformy) celkem pochopitelná. Problematické a těžko obhajitelné však bylo současné poškození ostatních sociálních skupin obvykle označovaných jako pracující.

Přechod na volný trh byl provázen růstem cen. Nové ceny sice nedosahovaly výše cen na volném trhu před měnovou reformou, ale ve srovnání s vázanými vzrostly zhruba dvojnásobně.⁴⁸

Během roku 1953 klesl ve srovnání s rokem 1952 počet kolaudovaných bytů ze státní výstavby, což dále prohloubilo všeobecnou nouzi o byty. Tento trend pokračoval i v roce 1954 a teprve následujícího roku převýšil počet kolaudovaných bytů stav z roku 1952. Zajímavé je, že individuální bytová výstavba vykazovala zcela opačný trend. Podle statistických údajů za období 1948-1959 počet kolaudovaných bytů z individuální výstavby v jednotlivých

letech značně kolísal. Tento jev lze vysvětlit nejspíš tím, že individuální stavebníci stavěli podle finančních možností a dostupnosti stavebního materiálu na trhu. Státní výstavba naopak probíhala podle předem stanovených, mnohdy zcela nereálných plánů a odrážely se v ní všechny dobové ekonomické problémy.⁴⁹

Nedostatky v bytové výstavbě a jejich příčiny byly často předmětem jednání na nejrozličnějších úrovních. Pravidelně se jimi zabývaly rovněž nejvyšší odborové orgány. Odborům byla přisouzena úloha garanta plnění úkolů bytové výstavby v pracovních kolektivech na jednotlivých stavbách. Ve skutečnosti však odbory nemohly prakticky ovlivnit plnění plánu výstavby bytů, protože neměly možnost zasahovat do jejich vytváření, do rozmisťování pracovních sil, výroby stavebního materiálu apod. Příčiny neplnění plánu bytové výstavby zůstávaly stále stejné: opožděné budování inženýrských sítí, nedodržování termínů zahájení a dokončování staveb, nedostatek pracovních sil a stavebního materiálu, projekční nepřipravenost a v neposlední řadě neuspokojivá kvalita stavebních prací.⁵⁰

Přestože měnová reforma postihla všechny vrstvy obyvatelstva, u jednotlivých sociálních skupin můžeme pozorovat rozdílné působení důsledků reformy na jejich materiální postavení. Byly dány jednak vyšší úspory a jednak majetkovými poměry vůbec. Po roce 1948 se totiž otevřely nové možnosti zbohatnutí. Kdo měl styky, peníze a naopak neměl morální zábrany, mohl »investovat« do konfiskátů (nemovitosti, starožitnosti, klenoty apod.) vyprodukovaných soudními procesy s odpůrci režimu. Takové jedince postihla měnová reforma jen nepatrně. Svě úspory již dávno dobře investovali do předmětů trvalé hodnoty.

Ne všichni však investovali úspory výše popsaným způsobem. Většina občanů se zapojila do nákupní horečky. Zajímavý je příklad samostatně hospodařícího rolníka z jižních Čech, který si již v předválečném období osvojil moderní metody podnikání. Místo ukládání zisku do peněžního ústavu, což tehdy činila převážná většina rolníků, veškeré finanční prostředky investoval do modernizace svého hospodářství a domu, v němž s rodinou bydlel. Když přišla měnová reforma, neměl doma prakticky žádné peníze, a tedy ani finanční ztráty v důsledku nevýhodných přepočtů.⁵¹

Celkovou situaci obyvatelstva po měnové reformě dokreslují příklady osobních tragédií, v nichž hlavní roli hrály znehodnocené peníze. K věřitelům se většinou ještě v sobotu večer 30. května dostavili dlužníci s příslušným obnosem. Dědička prodala rodinný domek po matce a peníze obdržela krátce před reformou.⁵²

Měnová reforma dále prohloubila rozdíly v životní úrovni jednotlivých vrstev obyvatelstva. Její důsledky postihly nejvíce ty, kteří byli odkázáni na výdělek nebo důchod jako jediný zdroj příjmů. Jednalo se zejména o sociálně nejzranitelnější kategorie - rodiny s více dětmi, penzisty, invalidy a mladá manželství. Jejich životní úroveň klesla zejména v důsledku zvýšení cen, zrušení vázaných vkladů, životních pojistek a ztráty úspor.

Jako nejkritičtější lze označit situaci penzistů a invalidů. Z dostupných pramenů však nelze zcela přesně rekonstruovat jejich sociální situaci před měnovou reformou a po ní. Značná část penzistů si po roce 1945 uvolňovala peníze pro osobní spotřebu nebo přídavek k důchodu z vázaných vkladů. Uvolňování prostředků z těchto zdrojů bylo zastaveno již v únoru 1953. Zda to souviselo s přípravou měnové reformy, není zcela jasné. Určitou souvislost však lze předpokládat. Zablokování vázaných vkladů mělo zamezit růstu nekrytých finančních prostředků v ruce obyvatelstva a nákupním horečkám. Opatření však nejvíce postihlo penzisty, osamělé a nemocné osoby existenčně závislé na prostředcích uvolňovaných z vázaných vkladů. Většina z nich nepobírala vůbec žádný důchod, nebo jen malý, který jim nepostačoval na krytí nutných výdajů.

V důsledku zablokování vázaných vkladů vzrostl od března 1953 počet žádostí o poskytnutí důchodu. Důchod se ovšem poskytoval za nesrovnatelně přísnějších podmínek (důležitou roli při posuzování žádosti hrál sociální původ žadatele) a v nižší částce než výživné uvolňované z vázaných vkladů. Výživné představovalo zhruba dvojnásobek důchodu a kromě této částky mohly být uvolněny další peníze na nezbytné výdaje (nájemné, sociální výpomoci apod.) až do výše 2000 korun ročně ve staré měně.

Na příspěvky z vázaných vkladů bylo jen v Praze odkázáno 154.000 osob. Pro jejich potřeby se uvolňovala ročně 1 miliarda korun ve staré měně. 75% této částky činilo výživné (většinou se jednalo o osoby starší šedesáti let), 6% příspěvky pro nemocné tuberkulózou a cukrovkou a 19 % sociální výpomoci (uhlí, léčení, ošetřování a posluha přestárlým osobám, poplatky za pohřeb, stěhování, vybavení domácnosti apod.).⁵³

K 31. prosinci 1952 bylo v Československu vypláceno 1,821.000 důchodů⁵⁴. Převážná většina penzistů zůstala po zablokování vázaných vkladů odkázána pouze na svůj důchod. Zvláště u nemocných, osamělých a sociálně slabých osob důchod vůbec nemohl krýt jejich skutečnou potřebu. Jako příklad lze uvést případ třiasedmdesátileté A. Zvolánkové z Prahy, která pobírala důchod 749 Kčs ve staré měně. Jako nemocná cukrovkou si mohla z vázaného vkladu uvolňovat peníze na zvýšený příděl potravin. Po zablokování

vkladu tuto možnost ztratila. Měla však alespoň malý příjem.⁵⁵

Jaké možnosti měli ti, kteří nesplňovali podmínky pro přiznání důchodu? V lepším případě je podporovali příbuzní nebo přátelé. Rodinná solidarita pravděpodobně hrála stále větší roli, a to nejen ve vztahu k penzistům, ale též k dětem a mladým manželstvím. Její nezbytnost vyvstávala zvláště naléhavě v kritických životních situacích. Důsledky měnové reformy jistě takovou situaci představovaly. Jako klasický příklad může ostatně posloužit situace v zásobování v období okupace, kdy právě často pouze rodinná solidarita pomáhala přežít těm, kdo neměli prostředky na nákupy potravin na černém trhu.

Penzisté, kteří neměli nárok na důchod, mohli žít i z úspor. Takových bylo však málo, protože měnová reforma je většinou o úspory připravila. Pokud ještě měli dost sil, aby mohli pracovat, nezbývalo jim často nic jiného než si najít zaměstnání. V horším případě zůstali odkázáni na jednorázové sociální výpomoci národních výborů. Sociální výpomoci se ovšem poskytovaly pouze v »případech hodných zvláštního zřetele«. Nevíme ale, kdo a na základě jakých kritérií rozhodoval o sociální potřebnosti žadatele o podporu. Ve srovnání s možnostmi čerpání peněz z vázaných vkladů to byl bezesporu krok zpět, protože jednorázová výpomoc nikdy nemohla nahradit pravidelný příjem z vázaného vkladu.

Měnová reforma definitivně zhatila naději penzistů na opětovné uvolnění vázaných vkladů. Nezaopatření penzisté se dostali do prakticky neřešitelné situace. Dokládají to mimo jiné podání ohledně důchodů, vázaných vkladů a životních pojistek, došlá na úřad předsednictva vlády během června a července 1953.⁵⁶ Psali je převážně penzisté, kteří se zrušením vázaných vkladů a životních pojistek ocitli buď zcela bez prostředků, nebo nemohli vystačit s přiznaným důchodem. V některých jsou obsaženy celé životní příběhy a lidské tragedie.

Současně s měnovou reformou bylo provedeno zvýšení starobních důchodů nepřesahujících hranici 600 korun o 20 až 70 korun měsíčně, vdovských do 360 korun o 20 až 50 korun, sociální důchody o 50 korun (u manželů o 75 korun) měsíčně. Průměrná výše starobního a invalidního důchodu činila před reformou 380 korun, vdovského 264 korun (přepočítáno na nové peníze).⁵⁷

Základní potraviny pro jednu osobu na dva dny, tj. 1 kg chleba (= 2,80 Kčs), 1/8 másla (= 5,50 Kčs), 2 l mléka (= 4 Kčs) a 1 kg brambor (= 0,62 Kčs) stály v nových cenách 13 korun. Výdaje za základní potraviny za čtyři týdny tedy činily 182 koruny. K tomu je ovšem třeba přičíst výdaje za nájemné, uhlí, elektřinu, potraviny, které se nekupovaly každý den, a nutné ošacení. Například vdově s průměrným důchodem ve výši 264 koruny

plus padesátikorunovým přídavkem po měnové reformě zbývalo po uhrazení základních potravin zbývaly 132 koruny na nezbytné výdaje.⁵⁸ Před 31. květnem 1953 nakoupila na lístky dvakrát levněji, takže ani nejvyšší příplatek ve výši 50 korun nemohl kompenzovat ztráty způsobené měnovou reformou, nemluvě o případných znehodnocených úsporách nebo vázaném vkladu.

Nepodařilo se nám zjistit, kolika penzistům byl důchod zvýšen. Statistiky uvádějí pouze souhrnné údaje o počtu a celkovém objemu vyplacených důchodů. V roce 1953 sice poklesl ve srovnání s rokem 1952 počet vyplacených důchodů, ale jejich celkový objem naopak vzrostl.

Řada penzistů však žila před reformou z úspor a vázaných vkladů, protože jim důchod nebyl přiznán. Patřili k nim například »příslušníci bývalých vykořisťovatelských tříd«. Penzisté zařazení do této kategorie byli vlastně poškozeni dvakrát. Jednak se na ně vztahovala vyhláška o vyloučení z přidělového zásobování z ledna 1953 (nakupovali za vyšší ceny na volném trhu a po měnové reformě neměli nárok na výměnu 300 korun ve výhodnějším poměru 1:5), a jednak ztratili vázané vklady a životní pojistky. Četným penzistům tedy nezbylo nic jiného, než se znovu zapojit do pracovního procesu.

Poměrně vysoký podíl důchodců na počtu ekonomicky činného obyvatelstva patří k charakteristickým rysům poválečného vývoje československé ekonomiky. Přesnější statistické údaje však poskytuje až sčítání lidu z roku 1961. V roce 1950 žilo v Československu 1,457.000 osob starších šedesáti let. 93.000 žen pracovalo i po dosažení důchodového věku. Počet osob nad šedesát let vzrostl do roku 1961 na 1,883.000. Z celkového počtu mužů starších šedesáti let pracovalo celkem 187.000 důchodců, tj. 32%, a z celkového počtu žen starších pětapadesáti let pracovalo 283.000 penzistek, tj. 25%. Hlavním důvodem, proč občané v důchodovém věku setrvali v pracovním procesu, byly nízké důchody a z toho pramenící pokles životní úrovně po odchodu do penze.⁵⁹

Další skupinu obyvatelstva těžce poškozenou měnovou reformou představovali invalidé. Jejich situace byla zřejmě natolik kritická, že se jí zabýval dokonce politický sekretariát ÚV KSČ⁶⁰ (viz dokument č. 7). Ve zprávě, kterou sekretariátu předkládal Antonín Novotný, se dokonce hovořilo o značném rozmáhání žebroty, pokoutního obchodu a dojíždání zbytků jídel v automatech ve velkých městech i na venkově. Lze předpokládat, že takovým způsobem hledali obživu nejen nemajetní invalidé, ale též penzisté a další sociálně slabé osoby. Situaci invalidů však neovlivňovaly pouze důsledky měnové reformy, ale rovněž nedokonalý systém sociálního zabezpečení a tvrdý postup vůči drobným živnostní-

kům-invalidům. Četní invalidé vlastnili buď trafiky, nebo řemeslné, převážně malé opravárenské živnosti. Proto nepobírali žádný, nebo jen malý invalidní důchod. Poté, co jim byla živnost úředně zrušena, se obvykle ocitli zcela bez prostředků nutných k obživě. Měli jen malou naději na získání práce, protože po měnové reformě se ucházel o práci velký počet zdravých osob.

Třetí skupinou nejvíce postiženou měnovou reformou byly rodiny s více dětmi a mladá manželství. Dřívější přidělový systém zvýhodňoval dětské kategorie spotřebitelů. Děti dostávaly vyšší dávky mléka, másla a masa, tedy potravin, které byly nedostatečné. Z vyšších přidělů měla prospěch celá rodina. Jednak získala větší množství zboží a jednak utratila méně za potraviny, protože na volný trh chodila pouze příležitostně. Po zrušení lístkového systému musela nakupovat za podstatně vyšší ceny. Ceny potravin se rozhodující měrou podílely na růstu životních nákladů po měnové reformě. Na druhé straně působily jako určitý sociálně stabilizační faktor relativně nízké ceny nájemného, vody a elektřiny. Podle dobových předválečných odhadů činil podíl nájemného na výdajích zhruba 30%, ale po měnové reformě pouze 10% i méně.⁶¹ Tento faktor se ovšem mohl projevit až po delší době, když se rodiny alespoň částečně vyrovnaly s bezprostředními důsledky reformy, zejména se ztrátou úspor a vyššími cenami potravin.

Zrušení potravinových lístků odstranilo výhody, kterých požívali dělníci privilegovaných průmyslových odvětví. Příděly zvýšené o nejrůznější přídavky ve většině případů kryly spotřebu potravin jejich rodin. Základní životní potřeby nakupovali za relativně nízké ceny na vázaném trhu.

Následující tabulky ukazují rozdíl mezi cenami základních potravin přidělovaných prostřednictvím lístkového systému, resp. prodávaných na volném trhu před měnovou reformou a po ní.⁶²

Tabulka č. 2
Základní potraviny - dávka na 4 týdny
(dospělí)

	c e n a v K č s */		
	lístkový systém	volný trh	po měnové reformě
chléb (5000 g)	40,- 8,-	80,- 16,-	14,-
hrubá mouka (1000 g)	18,- 3,60	38,- 7,60	6,-
hladká mouka a pečivo (2500 g) **/	24,- 4,80	64,- 12,80	10,-
	18,85 3,77	28,30 5,66	4,15
maso a masné výrobky (1150 g) ***/	50,- 10,-	260,- 52,-	29,40
	8,40 1,74	36,- 7,20	4,20
sádlo (240 g)	14,40 2,88	108,- 21,60	8,64
máslo ****/	0	112,50 22,50	11,-
cukr (500 g)	7,85 1,57	70,- 14,-	7,-
vejce (4 ks)	15,20 3,04	32,- 6,40	4,40
mléko (4 l)	16,80 3,36	32,- 6,40	8,-
brambory (5000 g)	9,- 1,80	30,- 6,-	3,10
celkem	203,95 44,56	1039,50 184,56	109,89

Pozn.:

*/ Pro srovnání jsou pod cenami ve staré měně uvedeny odpovídající ceny v nové měně.

**/ 2000 g hladké mouky a 500 g bílého pečiva (rohlíky)

***/ 1000 g masa a 150 g masných výrobků (párky)

****/ 250 g na volném trhu

Tabulka č. 3
Základní potraviny - dávka na 4 týdny
(děti 6 - 12 let)

	c e n a v K č s*/		
	lístkový systém	volný trh	po měnové reformě
chléb (5250 g)	42,- 8,40	84,- 16,80	14,70
hrubá mouka (1250 g)	22,50 4,50	47,50 9,50	7,50
hladká mouka a pečivo (2500 g)**/	24,- 4,80	64,- 12,80	10,-
	18,85 3,77	28,30 5,66	4,15
maso a masné výrobky (1250 g) ***/	50,- 10,-	260,- 52,-	29,40
	14,50 2,90	60,- 12,-	7,-
sádlo (240 g)	14,40 2,88	108,- 21,60	8,64
máslo (500 g)	40,- 8,-	225,- 45,-	22,-
cukr (1400 g)	21,98 4,39	196,- 39,20	19,60
vejce (21 ks)	79,80 15,96	168,- 33,60	23,10
mléko (15,5 l)	65,10 13,02	124,- 24,80	31,-
brambory (5000 g)	9,- 1,80	30,- 6,-	3,10
celkem	387,73 80,42	1394,80 278,96	180,19

Pozn.:

*/ Pro srovnání jsou pod cenami ve staré měně uvedeny odpovídající ceny v nové měně.

**/ 2000 g hl. mouky a 500 g bílého pečiva (rohlíky)

***/ 1000 g masa a 250 g masných výrobků (párky)

Tabulka č. 4

**Výdaje čtyřčlenné rodiny za základní potraviny
před měnovou reformou a po ní**

	v ý d a j e v K č s*/		
	příděl	volný trh	po MR
2 dospělí	407,90 89,12	2079,- 369,12	219,78
+ 2 děti 6 - 12 let	775,46 160,84	2789,50 557,92	360,38

Pozn.:

*/ Pro srovnání jsou pod cenami ve staré měně uvedeny odpovídající ceny v nové měně.

Růst životních nákladů byl částečně kompenzován zvýšením mezd. Byly zavedeny nové mzdové sazby, které ovšem zvýhodňovaly horníky, hutníky a další kategorie dělníků těžkého průmyslu. Základní hodinové mzdové sazby horníků vzrostly o 0,50 - 0,70 Kčs, hutníků o 0,60 Kčs, dělníků v horkých a jim na roveň postavených provozech o 0,44 Kčs. Ostatní dělnické kategorie dostaly přidáno pouze 0,34 Kčs. Dále byly zvýšeny platy nižší než 1200 korun, a to platy do 1000 korun o 60 Kčs, platy od 1000 do 1200 korun o 40 Kčs. Vzrostly rovněž rodinné přídavky. Na jedno dítě rodiče pobírali 70 Kčs, na dvě děti 170, na tři 310, na čtyři 470, na pět 630 a na každé další dítě 160 korun měsíčně.⁶³

Průměrná mzda pracovníka v socialistickém sektoru národního hospodářství vzrostla po mzdových úpravách na 1081 korun (v r. 1952 to bylo 1035 Kčs), pracovníka průmyslového podniku na 1160 (v r. 1952 to bylo 1096 Kčs) a pracovníka ve stavebnictví na 1207 korun (v r. 1952 to bylo 1142 Kčs). Zvýšení činilo průměrně 60 korun.⁶⁴ Za tuto částku bylo možné po měnové reformě koupit například 1,5 kilogramu sádla nebo 2 kilogramy vepřové pečeně, pánskou košili nebo necelé 3 metry bavlněné látky.

Pokles životní úrovně po měnové reformě měl za následek další růst zaměstnanosti žen. V roce 1953 pracovaly 2,378.000 žen, tj. 41,3% z celkového počtu zaměstnaných. Do roku 1955 vzrostl počet zaměstnaných žen na 2,553.000 osob, tj. 42,6%. V letech 1956 a 1959 zaměstnanost žen přechodně klesla. Největší přírůstek počtu zaměstnaných žen připadá na průmysl (v roce 1953 zaměstnával 33% žen, v r. 1954 34%, v r. 1955 35% a v r. 1956 36% žen), služby, školství, kulturu, vědu a výzkum, peněžnictví, pojišťovnictví a

zdravotnictví. Naopak neustále klesal počet žen pracujících v zemědělství.⁶⁵ Právě v období padesátých let začala výrazná feminizace školství, kultury, správy i dalších odvětví. Na feminizaci uvedených odvětví se rovněž podílel rostoucí počet absolventek středních a vysokých škol, a to i v oborech, které byly dříve vyhrazeny převážně mužům.

Zvyšování zaměstnanosti žen vynucené sociálně ekonomickými příčinami v kombinaci s dalšími faktory (například rostoucí ekonomická nezávislost ženy, zvyšující se podíl státu na výchově předškolních dětí), znamenalo průlom do tradičního pojetí rodiny a její role ve společnosti. Později se začalo hovořit o krizi rodiny, mezilidských vztahů a podílu zaměstnané ženy-matky na ní.

Touto problematikou se již dříve zabývala řada našich sociologů.⁶⁶ Pokoušeli se objasnit, jaký vliv má zaměstnanost žen na tradiční rodinu, na roli muže a ženy v ní, zda a jakým způsobem ovlivňuje mezilidské vztahy, péči o děti apod. Poznatky z těchto výzkumů publikované ve sdělovacích prostředcích bez osvětlení širších historických souvislostí vytvořily všeobecně přijímanou představu, že největším nebezpečím pro rodinu je zaměstnaná žena. Tuto představu lze zpochybnit celou řadou vzpomínek lidí, kteří se narodili a vyrostli před druhou světovou válkou. Většina z nich totiž výslovně uvádí, že matka neměla čas si s nimi hrát a řešit jejich dětské problémy. Celý den pracovala na poli, v továrně, v rodinném podniku, nebo plnila povinnosti vyplývající z jejího společenského postavení. Děti zůstávaly doma samy, v lepším případě se služkami či vychovatelkami.⁶⁷

Před historiky tedy stojí úkol korigovat na základě archivního výzkumu všeobecně vžitou představu, že dětství našich rodičů a prarodičů byla idyla, o kterou děti vyrůstající po válce připravily zaměstnané = nezodpovědné matky.

Přibližnou představu o příjmech a výdajích běžné rodiny si můžeme vytvořit z propočtu, který uvedl ve své žádosti o rozvázání pracovního poměru zaměstnanec Pražské silniční služby Václav Kučera z Přimdy.⁶⁸ V. Kučera uvedl, že žije odloučen od rodiny. Jeho hrubý měsíční příjem činil v červnu roku 1953 1814 korun, čistý po odečtení daní 1453,20 korun. Na výživu rodiny přispíval částkou 1000 korun, 378 korun zaplatil za stravování na pracovišti (zahrnutý pouze snídaně, obědy a večeře) a 75,60 korun platil dvakrát měsíčně za jízdenku, když jel navštívit svou rodinu. Celkové výdaje činily 1453 koruny, tedy přesně o 40 haléřů méně než čistý měsíční příjem. Do osobních výdajů nebyly zahrnuty položky na ošacení a cigarety, protože na nákup těchto věcí už nezbývaly peníze. Výdělek V. Kučery přitom převyšoval průměrnou měsíční mzdu v socialistickém sektoru národního hospodářství

(v roce 1953 činila 1081 Kčs) o 372 koruny. Na výživu rodiny přispíval částkou 1000 Kčs. Z údajů uvedených v žádosti o rozvázání pracovního poměru nelze bohužel vyčíst nic o počtu členů rodiny a o struktuře jejích výdajů. Na základě dobových statistických dat můžeme však předpokládat, že ji tvořili dva dospělí a dvě až tři děti. Nejméně 2/3 z celkové částky určené na provoz domácnosti rodina vydávala za běžné potraviny, tj. za maso, mléko, máslo, mouku a chleba, brambory, vejce a cukr. Zbývající částka musela pokrýt výdaje na nájemné, uhlí, elektřinu, ošacení, obuv a další věci nezbytné pro provoz domácnosti.⁶⁹ 1000 Kčs tedy stěží postačovalo na nezbytné rodinné výdaje. Vezmeme-li v úvahu, že mzda V. Kučery převyšovala o 372 koruny celostátní průměr, pak rodinám žijícím pouze ze mzdy živitele odpovídající tomuto průměru příjem stěží postačoval na nákup běžných potravin. Za těchto okolností výdělek ženy představoval významný přínos do rodinného rozpočtu.

Do třetí skupiny jsme kromě rodin s dětmi zařadili rovněž mladá manželství. Pro tuto část populace byly charakteristické nižší příjmy, vyšší výdaje spojené se zařizováním domácnosti a závislost na pomoci rodičů nebo státu (novomanželské půjčky). Do jejich životní úrovně se tedy promítlo jednak zvýšení cen po odstranění lístkového systému a jednak přepočtení novomanželských půjček a úspor určených na vybavení nové domácnosti. Během června 1953 došlo na úřad předsednictva vlády celkem čtrnáct dotazů ohledně jejich přepočtu.⁷⁰ Tazatelé se většinou odvolávali na to, že peníze nemohli utratit buď proto, že dostali půjčku těsně před reformou, nebo kvůli nedostatku zboží na trhu.

Jedním z důsledků měnové reformy byl pokles počtu sňatků uzavřených během roku 1953. Zatímco v předchozím roce vzniklo 111.808 manželství, v roce 1953 bylo uzavřeno pouze 98.059 sňatků. Teprve v roce 1956 počet sňatků překročil úroveň roku 1952.⁷¹ Hlavní příčinu poklesu počtu sňatků lze hledat ve skutečnosti, že měnová reforma znehodnotila úspory určené pro založení rodiny. Snoubenci byli nuceni odložit sňatek na pozdější dobu, až rodiče nebo oni sami znovu našetří potřebné peníze. Na poklesu počtu sňatků se podílely také demografické faktory, ale sociální sehrály rozhodující roli.

Měnová reforma, respektive její sociální důsledky způsobily pokles porodnosti. Ukázalo se totiž, že rodiny s více dětmi jsou při podobných sociálních otřesech postiženy ze všech skupin obyvatelstva nejvíce. Při opakovaných výzkumech, které probíhaly v letech 1956, 1959 (dvakrát) a 1961 a při nichž se hledaly příčiny poklesu porodnosti a zjišťovaly názory respondentek na velikost rodiny, počet dětí apod., bylo zjištěno, že na prvním

místě jsou finanční důvody, dále blíže nespecifikované obtíže při výchově dětí, nedostatky v počtu dětských zařízení a malé byty. Většina respondentek uvažovala o dvou dětech.⁷²

Celkový pokles životní úrovně po měnové reformě dokládají rovněž údaje o poklesu tržeb ve službách. Bezprostředně po reformě klesly tržby například v dopravě o 50%, v textilním oboru a krejčovství o 70%. Podobně tomu bylo v oborech malířství pokojů, holičství, výroba nábytku, kamenosochařství apod. Jednalo se o takové služby, které nepatřily k životně nezbytným, a spotřebitelé je tedy odkládali na příhodnější dobu.⁷³

Dobová vzpomínka výstižně komentuje příčiny poklesu poptávky po službách. »Zdejší Moděva je bez práce. Již dva krejčí odešli a ostatní nemají do čeho píchnout. Důsledek měnové reformy... Lidem stačí peníze taktak na živobytí a na parádu nikdo nemyslí.«⁷⁴

V některých místech dokonce klesla poptávka po potravinách, které dříve patřily k nedostatkovým (například máslo, vejce, mléko, maso).⁷⁵ Menší zájem zákazníků lze přičíst jednak vyšším cenám a jednak zásobám potravin pořízeným v období nákupní horečky v druhé polovině května. Nyní lidé nakupovali pouze nejn nutnější zboží denní potřeby. V prvních dnech po měnové reformě se zdálo, že konečně zmizí fronty na potraviny. Pohled na pulty ukazoval na relativní dostatek zboží. Navíc prodavači mohli prodávat pouze malá množství. Podle vyhlášky ministerstva vnitřního obchodu č. 153 z 30. května 1953 o úpravě nákupu zboží v maloobchodní síti (s platností od 1. června t.r.) mohl jeden zákazník nakoupit nejvýše následující množství jednotlivých druhů zboží: 3 kg chleba, 10 kusů pečiva, 2 kg mouky, 1 kg rýže nebo krupice, 1/5 kg luštěnin, 1/2 kg cukru, 1/2 kg cukrářských výrobků, marmelády, džemu nebo povidel, 1 kg masa a uzenin, 1/2 kg sádla a margarínu, 1/4 kg másla, láhev stolního oleje, 1 l mléka, 10 kusů vajec, 10 dkg kávy, 1 kg soli, 3 kg brambor, 9 m látky, 8 m látky každé šíře na ložní prádlo, 4 m vlněné látky, 1 pár kožené obuvi, 2 kusy toaletního mýdla, 1/2 kg jádrového mýdla, 1 kg mýdlového prášku a 1 balíček (tj 10 krabiček) zápalek.⁷⁶ Někteří zákazníci obcházelí nařízení tím, že šli pro jednu a tutéž věc dvakrát, či podle potřeby dokonce vícekrát.⁷⁷

Dobová vzpomínka nám uchovala pocity hospodyně, která poprvé po patnácti letech platnosti lístkového systému nakupovala na volném trhu a mohla si vybrat zboží podle vlastního uvážení. »Nemohu stále jaksí uvěřit, že vskutku smím nakupovat volně. Sice omezené množství, ale které zatím k živobytí postačí. Stále mám strach, že je to chvilkový klam, že vzápětí za ním se plíží - příšera bídy... Dnes jsem tolik nešetřila omastkem při vaření

oběda. Dostala jsem koupit půl kila tuku a půl kila voňavého sádla bez fronty! A půl kila cukru a kilo hrubé mouky - to všechno dostane kupující při jednom nákupu.«⁷⁸

Ze vzpomínky je patrné, že tehdejší hospodyně byly zvyklé šetřit. Běžná rodina s dětmi neměla peněz nazbyt, a tak se vařila bezmasá jídla, převážně z brambor. Stačí nahlédnout do tehdejších kuchařských knih nebo ženských časopisů. Podobně jako na jídle, šetřilo se i na oblečení. Časopisy zaměřené na módu se předháněly v návodech na přešívání staršího šatstva. Konjunkturu prožívaly rovněž nejruznější návody na úsporné hospodaření v domácnosti.

Měnová reforma a s ní spojené zrušení přidělového systému ovlivnily privátní život každého občana jako žádná jiná politická událost od roku 1948. Bylo to tím, že poznamenaly jeho běžný denní život. Tento negativní zásah do soukromí a každodennosti byl naprostou většinou obyvatelstva považován za nespravedlivý. Ne každý však dokázal projevit svou nespokojenost veřejně (viz dokument č. 8). Měnová reforma byla odmítána mimo jiné proto, že likvidovala úspory drobných střadatelů nashromážděné až po roce 1948.

Měnová reforma byla jedním z mnoha státních zásahů do života společnosti po roce 1948. Většina z nich se ovšem dotýkala obyvatelstva nepřímo či zprostředkovaně, popřípadě postihovala pouze vybrané sociální vrstvy a některé jednotlivce. Měnová reforma postihla všechny občany bez rozdílu, i když její důsledky nejvíce ovlivnily sociálně nejzranitelnější vrstvy obyvatelstva.

Z hlediska budoucího vývoje společnosti však bylo mnohem závažnější, že měnová reforma výrazně narušila vztah obyvatelstva k penězům, zpochybnila jejich hodnotu v očích lidí a v neposlední řadě přispěla k dalšímu poklesu pracovní morálky i prestiže práce a jejího smyslu v životě člověka. Hlubší kořeny změn v hodnotové orientaci je však nutno hledat už v období druhé republiky a okupace. Vývoj po roce 1938, respektive 1939 v mnohém relativizoval hodnoty uznávané předchozím generacemi. Pokud se týká například pracovní morálky, největší problémy s jejím dodržováním měli mladí lidé, kteří v době nuceného nasazení nezískali kladný vztah k práci a nenaučili se vnímat ji jako zdroj určitých hodnot. Za okupace mohl být negativní vztah k práci považován za formu odporu proti okupačnímu režimu, ale po válce působil problémy. A to bez ohledu na to, zda dotyčný odmítal, nebo se ztotožňoval s ponorovým směrem vývoje společnosti.

Smutným epilogem měnové reformy se staly soudní procesy s účastníky demonstrací v Plzni a na Ostravsku.⁷⁹ Soudnímu stíhání byly vystaveny rovněž osoby, u nichž Bezpečnost při domovních

prohlídkách nalezla větší zásoby zboží. Jednalo se většinou o obchodníky a v řadě případů šlo nepochybně o záměrnou likvidaci »třídních nepřátel« (dokument č. 9).

Po stranické linii byla causa měnová reforma uzavřena celostátní poradou vedoucích tajemníků krajských výborů KSČ, tajemníků ÚV KSS, vedoucích oddělení ÚV KSČ a vedoucích funkcionářů společenských organizací, která se konala 11. června 1953 v Míčovně Pražského hradu. S hlavním projevem vystoupil Antonín Zápotocký (viz dokument č. 10).

V první části projevu zdůvodnil nutnost zavedení volného trhu a měnové reformy, ve druhé kritizoval podniky, které včas nevyplatily zálohy na mzdy, odbory, Československý svaz mládeže, stranické organizace a chyby při realizaci reformy. Kritiku podniků zakončil úvahou, v níž zdůraznil, že »o nařízeních a usneseních se nediskutuje. Teprve po provedení usnesení je možno diskutovat o tom, zda usnesení bylo správné nebo ne.«⁸⁰

A. Zápotocký ve svém projevu nepřímě přiznal negativní ohlas reformy nejen mezi širokou veřejností, ale též uvnitř členské základny KSČ. Tato skutečnost se prostě nedala zamlčet. Bylo sice možné, a také se to dělo, obviňovat z vyvolávání neklidu kapitalistické živly, třídní nepřátele uvnitř strany, reakci či sociáldemokratismus. Tyto konstrukce však nemohly nic změnit na tom, že měnová reforma a události s ní spojené byly důsledkem hospodářské politiky vedení komunistické strany.

V této souvislosti se naskytá otázka, zda a do jaké míry reforma způsobila oslabení důvěry lidí ve vládu, v prezidenta A. Zápotockého i samotnou KSČ. Pravděpodobně ano, ale prameny to potvrzují pouze nepřímě. Uvědomujeme si ovšem, že pojem důvěra k režimu a jeho představitelům je poněkud problematický. Nejprve by zřejmě bylo třeba objasnit, například v diskusi, co si vlastně pod tímto pojmem představujeme a jak se důvěra lidí k režimu projevuje. Domníváme se totiž, že existuje rozdíl mezi loajalitou a důvěrou k režimu a že většina občanů byla vždy pouze loajální, včetně členů KSČ.

Během letních měsíců roku 1953 se situace zklidnila. Lidé si zvykali na nové peníze a adaptovali se na obtížnější životní podmínky. Vedoucí představitelé komunistické strany však dobře věděli, že zdánlivý klid může obratem ruky přerůst v sociální konflikt. Proto se uvažovalo o určitých korekturách hospodářské politiky, které spočívaly mimo jiné v podpoře osobní spotřeby, preferenci výroby průmyslového spotřebního zboží a zvýšení jeho podílu na osobní spotřebě a o zlepšování systému sociálního zabezpečení. Důležitou součástí těchto opatření byla, jak se

později ukázalo, cenová politika orientující se na snižování maloobchodních cen.

První snížení maloobchodních cen se uskutečnilo k 1. říjnu 1953. Opatření zapůsobilo především v psychologické rovině. Orientace na preferenci spotřeby průmyslového zboží se projevila ve větším snížení cen tohoto zboží než cen potravin.⁸¹ Cenové opatření však kompenzovalo ztráty způsobené měnovou reformou jen částečně, protože osobní spotřeba na jednoho obyvatele se snížila oproti roku 1952 o 3,7%.⁸² Běžný spotřebitel by byl jistě dal přednost snížení cen potravin, které kupoval každý den, než průmyslového zboží.

Index životních nákladů dělnické a zaměstnanecké domácnosti klesl po cenových úpravách na 94,1 bodu (červen 1953 = 100). Potraviny zaznamenaly pokles na 96,1 bodu, průmyslové zboží na 89,8 bodu.⁸³

K 1. dubnu 1954 bylo provedeno druhé snížení maloobchodních cen. Index životních nákladů dělnické a zaměstnanecké rodiny klesl na 87,4 bodu (potraviny na 91 a průmyslové zboží na 77,2 bodu). Životní náklady domácností zemědělců se po cenových úpravách snížily na 85,6 bodu (potraviny na 89,9 a průmyslové zboží na 80,5 bodu). Snížení cen přispělo k růstu osobní spotřeby. V roce 1954 vzrostla o 14% a dosáhla nejvyšší úrovně v poválečném období.⁸⁴ Růst osobní spotřeby dokládají rovněž údaje o vybavenosti obyvatelstva předměty dlouhodobého užívání. V roce 1953 připadala například jedna pračka na 19 obyvatel, chladnička na 156, rozhlasový přijímač na 5 a televizor na 20.479 obyvatel. V roce 1956 připadala jedna pračka na 10 obyvatel, chladnička na 108, rozhlasový přijímač na 4 a televizor na 139 obyvatel. To znamenalo, že prakticky každá rodina vlastnila rozhlasový přijímač. Podobně tomu bylo například u šicích strojů. Jeden stroj připadal na 6 obyvatel. V roce 1953 tedy připadala jedna pračka na 6 domácností, chladnička na 49, rozhlasový přijímač na 2 a televizor na 6400 domácností. O tři roky později připadala jedna pračka na 3 domácnosti, chladnička na 34, rozhlasový přijímač na 1 a televizor na 43 domácností. Slovensko stále zaostávalo ve vybavenosti předměty dlouhodobého užívání za českými zeměmi. Například v roce 1953 připadala v českých zemích jedna pračka na 5 domácností, ale na Slovensku na 13. V roce 1956 činil tento poměr 2:5.⁸⁵

Hlavní zdroj růstu osobní spotřeby spočíval jednak ve snižování maloobchodních cen a jednak ve vysoké zaměstnanosti obyvatelstva. V roce 1958 pracovalo 45,3% osob z celkového počtu obyvatel ČSR. Na jednu domácnost připadalo 1,47 ekonomicky činných osob.⁸⁶

Na růstu osobní spotřeby se podílely především skupiny obyvatelstva s vyššími příjmy. Rodiny s více dětmi a penzisté vydali větší část příjmu za potraviny, jejichž ceny se změnily jen málo. Ve srovnání s červnem 1953 klesla po cenových úpravách cena chleba, mouky, mléka, másla, vajec a cukru. Snížení se pohybovalo v rozmezí od 10 haléřů do 3 korun. Ceny masa, uzenin a tuků zůstaly stejné podobně jako cena uhlí, elektřiny a plynu.⁸⁷

Větší podíl na růstu osobní spotřeby mělo průmyslové spotřební zboží, menší potraviny. Bylo to ovlivněno především výraznějším snížením cen průmyslového zboží než potravin. Spotřebitelé se orientovali převážně na nákup zboží dlouhodobé spotřeby. V důsledku toho se zlepšovalo vybavení domácností.

Komunistický režim cenovými úpravami do značné míry utlumil odpor obyvatelstva vyvolaný měnovou reformou. S důsledky měnové reformy, ať už v sociální oblasti nebo ve vztahu lidí k určitým hodnotám se však společnost vyrovnávala ještě dlouhou dobu, a pokud se týká hodnotové orientace, nevyrovnala se nimi prakticky dodnes. Nicméně politický a psychologický účinek cenových opatření se projevil již v roce 1956, kdy se v Československu, na rozdíl od Polska, NDR a Maďarska, neuskutečnila žádná veřejná vystoupení proti komunistickému režimu.

Poznámky

- 1 Jirásek, Zdeněk - Šůla, Jaroslav: *Velká peněžní loupež v Československu 1953 aneb 50:1*, Praha 1992; Teichová, Alice: *The Czechoslovak Economy 1918-1980*, London and New York 1988; Kaplan, Karel: K výsledkům první pětiletky. In: *ČsČH 3/1965*, s. 350-369; Průcha, Václav a kol.: *Hospodářské dějiny Československa v 19. a 20. století*, Praha 1974; *Stručný hospodářský vývoj Československa do roku 1955*, Praha 1969; Kaplan, Karel: úvahy o první pětiletce. In: *Příspěvky k dějinám KSČ*, 5/1967, s. 699-724; Kaplan, Karel: *Československo v letech 1948-1953. Zakladatelské období komunistického režimu*, Praha, SPN 1991; Kaplan, Karel: *Československo 1948-1953*. In: *České a slovenské dějiny II*, Praha 1991; Kaplan, Karel: *Sociální souvislosti krizí komunistického režimu v letech 1953-1959 a 1968-1975*. Praha, ÚSD AV ČR 1993, edice Sešity, sv. 9; Kaplan, Karel - Váchová, Jana: *Perzekuce po měnové reformě v Československu v roce 1953. Dokumenty*. Praha, ÚSD AV ČR 1993, edice Dokumenty o perzekuci a odporu, sv. 5.
- 2 *SÚA-A ÚV KSČ*, fond 02/5 Politický sekretariát ÚV KSČ 1951-1954, sv. 64, a.j. 175.

Motorletu Velešín a řadě dalších míst.

- 21 Burketová, J.: *c.d.*, s. 144 an.
- 22 Srovnej: *SÚA-A ÚV KSČ*, fond 014/12 Bulletin ÚV KSČ, sv. 11, a.j. 167, 168, *Archiv ministerstva vnitra ČR (A MV ČR)*, 310-72-31 a dále *archiv autorky*.
- 23 *SÚA-A ÚV KSČ*, fond 05/1, sv. 378, a.j. 2298, *tamtéž*, fond 014/12, sv. 11, a.j. 167, *Bulletin č. 29/II z 31. 5. 1953, A MV ČR*, 310-72-31.
- 24 *SÚA-A ÚV KSČ*, fond 05/1, sv. 416, a.j. 2463.
- 25 Ze zvýhodněné výměny 1:5 byly vyloučeny osoby, které neměly podle vyhlášky ministerstva vnitřního obchodu o odběru zboží na vázaném trhu z 13. ledna 1953 nárok na lístky. Patřili mezi ně například samostatně hospodařící rolníci, živnostníci, některé kategorie penzistů nebo také bývalí majitelé továren apod. Srovnej: *Úřední list Republiky Československé*, 14.1.1953, s. 65-73.
- 26 Viz dokument č. 3.
- 27 Citováno podle: Jirásek, Z. - Šůla, J.: *c.d.*, s. 79.
- 28 Srovnej: *SÚA-A ÚV KSČ*, fond 19/6 Rezoluce, ohlasy jednotlivých občanů na měnovou reformu, dále fond 05/1, sv. 378, zprávy instruktorů z okresů a krajů.
- 29 Zprávy instruktorů uvádějí například tyto projevy nesouhlasu s měnovou reformou: »Vyskytly se případy, jako např. v Jindřichově Hradci, že tajemník ONV s. Čachodský, zemědělský referent Hodský a hospodářský referent s. Červ, kteří neměli pevnou důvěru ve stranu a místo zajišťování úkolů poslouchali v kanceláři ONV hlas Svobodné Evropy.« Jiný instruktor si zapsal: »Členka výboru ZO v Kapnarů 01 prohlásila, že měnová reforma je stejná rána, jako kdyby jí zemřel někdo blízký.« *SÚA-A ÚV KSČ*, fond 05/1, sv. 378, a.j. 2291 a 2294.
- 30 Srovnej: *A MV ČR*, 310-72-28, 310-72-29 a 310-72-31. Příprava bezpečnostních opatření je podrobně popsána in: Jirásek, Z.- Šůla, J.: *c.d.*, s. 62-85.
- 31 Například z okresního výboru KSČ v Litomyšli hlásili, že měnová reforma byla lépe přijata na venkově než v podnicích. Hlášení dále poukazovalo na větší počet kolísavých soudruhů, kteří si »počínali jako nejhorší reakcionáři«. *SÚA-A ÚV KSČ*, fond 05/1, sv. 117, a.j. 665. V okrese Tišnov projevila nesouhlas s měnovou reformou pracovnice JZD Kaly, členka KSČ a nositelka Řádu práce. *Tamtéž*, sv. 378, a.j. 2298.
- 32 Srovnej: *SÚA-A ÚV KSČ*, fond 05/1, sv. 378, a.j. 2291 an, sv. 416, a.j. 2463. Například v hlášení z Ústí nad Labem se objevila mimo jiné také následující poznámka: »Nedostatky v masové práci se projeví např.

- v Uherských v lounském okrese, kde ani nemohla být svolána ČS, neboť členové strany byli na společném výletě s kulaky.« *Tamtéž*, sv. 117, a.j. 665.
- 33 Srovnej např.: *SÚA*, fond Ministerstvo vnitra - tajné (MV-T), k. 186, sign. III/416. Viz též: *SÚA-A ÚV KSČ*, fond 05/1, sv. 378, a.j. 2291 an.
- 34 *SÚA-A ÚV KSČ*, fond 05/1, sv. 378, a.j. 2298.
- 35 Srovnej: *A MV ČR*, 310-72-30, Přehled o počtu stávek a jejich příčinách v průběhu měnové reformy.
- 36 Podrobný rozbor plzeňských událostí viz Jirásek, Z. - Štála, J.: *c. d.*, s. 101-103. Jejich hodnocením se 20. 8. 1953 zabýval politický sekretariát ÚV KSČ. Zprávu podával Bruno Köhler. *SÚA-A ÚV KSČ*, fond 02/5, sv. 63, a.j. 171.
- 37 Srovnej: *A MV ČR*, 310-72-30, Přehled o počtu stávek a jejich příčinách v průběhu měnové reformy.
- 38 *SÚA-A ÚV KSČ*, fond 19/6, a.j. 7/1.
- 39 Srovnej: *Archiv Národního technického muzea (A NTM)*, fond Rukopisy, *Archiv Národního muzea (A NM)*, fond Pozůstalosti. V obou archivech je uchována řada osobních vzpomínek na dětství a mládí. Viz též *archiv autorky*.
- 40 *SÚA-A ÚV KSČ*, fond 05/1, sv. 117, a.j. 665, sv. 416, a.j. 2463, sv. 378, a.j. 2291-2031, fond 014/12, sv. 11, a.j. 179, Bulletin č. 41/II z 5.6.1953.
- 41 *SÚA-A ÚV KSČ*, fond 05/1, sv. 117, a.j. 665.
- 42 *Tamtéž*, fond 014/12, sv. 11, a.j. 187, Bulletin č. 49/II z 10.7.1953.
- 43 *Tamtéž*, sv. 12, a.j. 192, Bulletin č. 54/II z 31.7. 1953.
- 44 Ve Zprávě není přesně specifikováno, co se rozumí pojmem soukromník.
- 45 VOA, fond Sekretariát II, k. 52.
- 46 Srovnej: *SÚA-A ÚV KSČ*, fond 02/5, sv. 64, a.j. 175, Zpráva o peněžní reformě a jejím vyúčtování.
- 47 VOA, fond Schůze sekretariátu ÚRO 1953-1954, k. 39, i.č. 574, schůze 17.9.1953, Zpráva k návrhu pro sekretariát ÚRO o nedostatku v jakosti, druzích a zásobování prodejen potravinářským zbožím (11.9.1953).
- 48 Srovnej: *Statistická ročenka Republiky Československé 1957*, s. 206 an.

- 49 *Stručný statistický přehled*, s. 202. V roce 1951 bylo kolaudováno 21.324 bytů ze státní výstavby a 9600 z individuální. V r. 1952 30.350 a 8900 bytů, v r. 1953 29.657 a 9300 a v r. 1954 27.793 a 10.400 bytů.
- 50 Srovnej: VOA, fond Schůze představenstva ÚRO 1945–1960, k. 19, i.č. 202, schůze představenstva 25.6.1954, Zpráva o investiční bytové výstavbě v roce 1953; *tamtéž*, k. 20, i.č. 207/2, 3, schůze představenstva 30.9.1954, Zpráva o průběhu investiční bytové výstavby v roce 1954.
- 51 *Archiv autorky* (rozhovor s panem Rypáčkem 14.2.1992).
- 52 VOA, fond ÚVOS Textil-kůže 1953, k. 7.
- 53 SÚA, fond Úřad předsednictva vlády (ÚPV), k. 1580, sign. 592.
- 54 *Statistická ročenka Republiky Československé 1957*, s. 272.
- 55 SÚA, fond ÚPV, k. 1580, sign. 592.
- 56 *Tamtéž*, k. 1776–1778.
- 57 *Statistická ročenka Republiky Československé 1966*, s. 539.
- 58 Výpočet proveden podle *Statistické ročenky Republiky Československé 1957*, s. 206 an.
- 59 *Vývoj společnosti ČSSR v číslech*, Praha, 1965, s. 66 an.
- 60 SÚA-A ÚV KSČ, fond 02/5, sv. 65, a j. 176.
- 61 *Vnitřní obchod*, I, 1953/23–24, s. 168.
- 62 Ceny vypočteny podle *Statistické ročenky Republiky Československé 1957*, s. 206 an., hodnota dávek podle *Vnitřního obchodu*, I, 1953/16–17, s. 111.
- 63 *Práce* 31.5.1953, s. 2 an.
- 64 *Stručný statistický přehled*, s. 176.
- 65 *Statistická ročenka Republiky Československé 1960*, s. 90.
- 66 Srovnej např. Možný, Ivo: *Moderní rodina (mýty a skutečnosti)*, Brno 1990; Alan, Josef: *Etapy života očima sociologa*, Praha 1989.
- 67 Srovnej např.: Rozhovor s majitelem továrny na výrobu uzenin ve Studené panem Janem Satrapou 20.1.1993, *archiv autorky*; Hofbauerová-Heyrovská, Klára: *Mezi vědci a umělci*, Praha 1947; Medek Jaroslav: *Co nám tatínek vypravoval*, Praha 1930; Menčík, Alois: *Životopisné paměti, A NTM*, fond Sběrka rukopisů, sign. 423; Skoupá, Marie: *Vzpomínky*, *tamtéž*, sign. 611.

- 68 SÚA, fond ÚPV, k. 1503, sign. 5262.
- 69 Výpočet podle *Statistické ročenky Republiky Československé 1957*, s. 206 an.
- 70 SÚA, fond ÚPV, k. 1776 – 1778.
- 71 *Vývoj společnosti ČSSR v číslech*, s. 17 an.
- 72 *Tamtéž*, s. 29.
- 73 SÚA, fond MV-T, k. 67, sign. 869.
- 74 Burketová, J.: *c.d.*, s. 161.
- 75 Srovnej např.: *tamtéž*, s. 153 a 159.
- 76 *Vnitřní obchod*, I, 1953/21–22, s. 152.
- 77 Srovnej: Burketová, J.: *c.d.*, s. 154. Viz též: Zpráva k návrhu pro sekretariát ÚRO o nedostacích v jakosti, druzích a zásobování prodejen potravinářským zbožím z 11.9.1953, s. 10, VOA, fond Schůze sekretariátu, k. 39, i.č. 574.
- 78 Burketová, J.: *c.d.*, s. 154.
- 79 Srovnej: A MV ČR, 310–68–4. Podrobný přehled perzekuce po měnové reformě in: Jirásek, Z. – Šůla, J.: *c.d.*, s. 129–140.
- 80 SÚA–A ÚV KSČ, fond 018 Celostátní porady a konference, sv. 15, a.j. 110, projev Antonína Zápotockého.
- 81 *Statistická ročenka Republiky Československé 1957*, s. 206 an.
- 82 Průcha, Václav a kol.: *Hospodářské dějiny Československa v 19. a 20. století*, Praha 1974, s. 426.
- 83 *Statistická ročenka Republiky Československé 1957*, s. 208.
- 84 Průcha, V. a kol.: *Hospodářské dějiny Československa v 19. a 20. století*, s. 426.
- 85 *Statistická ročenka Republiky Československé 1960*, s. 379.
- 86 *Stručný statistický přehled*, s. 170.
- 87 *Statistická ročenka Republiky Československé 1957*, s. 206 an.

Seznam dokumentů

1. 1953, srpen, Praha. – Zpráva o peněžní reformě a jejím vyúčtování vypracovaná ministerstvem financí pro politický sekretariát ÚV KSČ 45
2. 1953, 10. srpen, Praha. – Zpráva o technické pomoci Sovětského svazu při peněžní reformě vypracovaná ministrem financí J. Kabešem pro politický sekretariát ÚV KSČ 95
3. 1953, 30. květen, Praha. – Usnesení vlády republiky Československé a Ústředního výboru Komunistické strany Československa ze dne 30. května 1953 o provedení peněžní reformy a zrušení lístků na potravinářské a průmyslové zboží 100
4. 1953, 30. květen, Praha. – První ohlas měnové reformy v centru Prahy vypracovaný pro Bulletin ÚV KSČ na základě zpráv informátorů 111
5. 1953, 6. červen, Suché Vrbné. – Báseň dělnice oslavující měnovou reformu a politiku KSČ, zaslaná na ÚV KSČ 112
6. 1953, červen, Praha. – Zpráva o průběhu zajišťování usnesení strany a vlády o peněžní reformě a zrušení lístků na potraviny a průmyslové výrobky v kraji České Budějovice, vypracovaná informátorem pro oddělení stranických orgánů ÚV KSČ 113
7. 1953, 18. září, Praha. – Zpráva o situaci invalidů po měnové reformě vypracovaná předsedou Svazu čs. invalidů Tylem a III. oddělením ÚV KSČ pro zasedání politického sekretariátu ÚV KSČ ... 116
8. 1953, 7. červen, Praha. – Dopis, jímž zaměstnankyně Uhelných skladů Lidmila Tomášková oznamuje KV odborového svazu vystoupení z ROH 119
9. 1953, 16. červenec, Praha. – Zpráva o policejních zákrocích proti osobám podezřelým ze zadržování zboží v době měnové reformy a informace o dokončení likvidace depozit osob, které pdešly do zahraničí, vypracovaná ministrem bezpečnosti K. Bacílkem pro politický sekretariát ÚV KSČ 120
10. 1953, 11. červen, Praha. – Těsnopisný záznam projevu Antonína Zápotockého na celostátní poradě vedoucích tajemníků KV KSČ, tajemníků ÚV KSS, vedoucích oddělení ÚV KSČ a vedoucích společenských organizací v Míčovně Pražského hradu 123

1953, srpen, Praha. – Zpráva o peněžní reformě a jejím vyúčtování vypracovaná ministerstvem financí pro politický sekretariát ÚV KSČ.

Z p r á v a
o peněžní reformě a jejím vyúčtování

O b s a h

Přípravné práce na peněžní reformě

Provedení výměny peněz a přepočtu účtů

1. Průběh výměny peněz
2. Přepočet vkladů a účtů u stát. spořitelén
3. Přepočet životního pojištění
4. Změny výplatních termínů a penzí

Výsledky provedení usnesení vlády a ÚV KSČ z 30. května 1953

1. Oběživo
2. Vývoj vkladů obyvatelstva
3. Vývoj životního a majetkového pojištění
4. Přepočtení státního rozpočtu a vývoj státního hospodářství
5. Státní dluh a cenné papíry

Některá opatření k dokončení a zabezpečení peněžní reformy

1. Tisk bankovek a ražba mincí
2. Vydání nových kolků
3. Likvidace Likvidačního fondu měnového

Celkový finanční výsledek peněžní reformy

- I. Důsledky pro obyvatelstvo
- II. Vliv peněžní reformy na bilance peněžních a pojišťovacích ústavů
- III. Vliv peněžní reformy na bilance národních a komunálních podniků a družstev
- IV. Zahraniční vztahy
- V. Celkový finanční výsledek peněžní reformy pro stát

Náklady na provedení peněžní reformy

Hodnocení dopisů pracujících v souvislosti s peněžní reformou

Přílohy:

- č. 1 Celkový finanční výsledek peněžní reformy pro stát
- č. 2 Hlášení o provedené peněžní reformě
- č. 3 Výsledky přepočtené bilance Státní banky k 30.6.1953
- č. 4 Výsledky přepočtené bilance stát. spořitelén k 30.6.1953
- č. 5 Výsledky přepočtené bilance Investiční banky k 30.6.1953
- č. 6 Výsledky přepočtené bilance Státní pojišťovny a První české zajišťovny k 30.6.1953
- č. 7 Výsledky přepočtené bilance likvidujících peněžních ústavů k 30.6.1953

- č. 8 Informativní přehled o vlastnicích státních půjček a zástavních listů
č. 9 Vyúčtování nákladů a výnosů při provádění peněžní reformy

Přípravné práce na peněžní reformě

Přípravné práce na provedení peněžní reformy lze rozdělit do několika časových etap:

V období květen až červen 1952 byly odděleně rozpracovány otázky související s problematikou zrušení lístkového systému a s úkoly spojenými s provedením přechodu na volný trh s jedinými státními maloobchodními cenami a s provedením peněžní reformy. V této etapě šlo o základní studie o těchto problémech.

V období červenec až srpen 1952 byly sedmičlennou pracovní skupinou podrobněji rozpracovány návrhy na zrušení lístkového systému z hlediska základních bilancí fondů zboží a kupní síly obyvatelstva a zpracovány návrhy na řadu opatření, jež bylo [...]^a ve výrobě i v organizaci obchodu před zrušením lístkového systému. Šlo o vypracování materiálů, v nichž podle dané linie měly být vyloučeny jakékoli úvahy o měnových opatřeních. V závěrečné zprávě pracovní skupina nemohla však přejít otázku tezaurovaných peněz a z toho plynoucí živelnost kupní síly u obyvatelstva a úvahu o spojení přechodu na volný trh s jedinými státními maloobchodními cenami s provedením peněžní reformy. Práce této pracovní skupiny byly ukončeny s ohledem na úmysl organizovat později přípravné práce novým způsobem z hlediska ještě lepšího utajení příprav všech těchto opatření.

V období říjen až listopad 1952 práce na přípravě peněžní reformy byly již přísně odděleny od příprav na zrušení lístkového systému a dosavadní systém utajení všech prací prohlouben též s přihlédnutím k tomu, že práce v této fázi byly již podepřeny konzultacemi. V tomto období byl zpracován materiál pro rozhodnutí v základních otázkách, jako například měřítko cen a mezd, obsah zlata v koruně, kurs koruny v poměru k rublu, zásady výměny starých peněz za nové peníze, otázky soustavy nových peněz, otázky vázané měny, náhrad za znárodnění a náhrad za válečné škody.

Souběžně s těmito pracemi probíhaly v celém posledním čtvrtletí roku 1952 intenzivní práce na organizační výstavbě finanční a úvěrové soustavy.

Období prosinec 1952 až březen 1953 bylo věnováno převážně pracem na přípravu technického zabezpečení peněžní reformy. Šlo tu především o jednání s SSSR, který vedle konzultací v otázkách peněžní reformy poskytl zcela mimořádnou technickou pomoc a za dobu nemyslitelně krátkou v porovnání s naší výrobou platidel vyrobil pro nás nové peníze včetně zpracování návrhů. Tohoto období bylo využito - i když mimo program - k zpracování plánu přepravy a rozvozu platidel, k rozpracování prvních návrhů usnesení, směrnic apod.

Po celou tuto dobu bylo rozhodování o základních otázkách soustředěno u soudruha prezidenta Gottwalda.

Období duben až květen 1953 bylo obdobím závěrečných prací jak na konečných propočtech, na hlavních i pomocných dokumentech, na převozu a přechodném uskladnění nových peněz, na přípravě a tisku všech pomůcek, jakož i na přípravě rozvozu dokumentace po celém státě, včetně samotného rozvozu peněz.

I když v těchto přípravných pracích funkce peněz nebyla nijak zatlačována do pozadí, peněžní reforma byla v prvních etapách uvažována jako podpůrné opatření pro zajištění přechodu z lístkového systému na volný trh s jedinými státními maloobchodními cenami. Teprve v průběhu prací (poučení z konzultace – Rumunsko provedlo peněžní reformu, aniž zrušilo lístkový systém) se peněžní reforma jevila stále zřetelněji nejen jako podpůrná akce k připravovanému zrušení lístkového systému a k zavedení volného trhu s jedinými státními maloobchodními cenami, ale jako významné opatření, které samo o sobě přispěje k tomu, aby se peníze mohly stát v naší výstavbě socialismu tím účinným nástrojem, kterým mají být vedle důsledků politických, pokud jde o likvidaci finanční základny zbytku kapitalistů, zbavených výrobních prostředků po únoru 1948. Váha peněžní reformy v tomto smyslu se dostávala stále více a více do popředí a v závěrečné fázi byla její primérnost vyjádřena i v koncepci samotného usnesení strany a vlády, v němž byla funkce peněz v socialistickém hospodářství vyzdvížena tím, že peněžní reforma byla jednoznačně postavena do prvního pořadí.

Pro hodnocení přípravných prací je možno je rozdělit z několika hledisek:

Z hledisek bilančních:

Z hledisek bilančních byly od počátku přípravných prací odkrývány velké slabiny v našem výkaznictví co do přesnosti, pohotovosti, úplnosti a soustavnosti. Řád výkaznictví, zavedený od počátku roku 1953, zlepšil tuto situaci pokud jde o základní ukazatele běžného roku, avšak nemohl podstatně pomoci tam, kde nebyla ještě změněna účetní evidence (veřejná správa), kde organizace státního hospodářství nebyla ještě v souladu s potřebami socialistického hospodářství (zbytky tzv. fondového hospodářství), nebo tam, kde nebyly odstraněny pozůstatky starého režimu (anonymita držby vkladních knížek a cenných papírů), anebo kde výkazy byly předkládány s velkým zpožděním. Nutnost zabránit přitom, aby přečetné výkazy, požadované jen například z finanční a úvěrové soustavy, nevyvolávaly podezření a nevedly k prozrazení akce, vedla k tomu, že statistická šetření a výkazy byly obstarávány povětšinou oklikou, důvody uváděné pro taková šetření sváděly často i svědomité pracovníky na zcela nesprávné koleje při pořizování výkazů. Nedostatky v předchozí práci byly přitom silnější, než aby na ně stačila jen krátká převýchova, která by přivedla pracovníky k vědomí velké odpovědnosti za jakýkoliv výkaz.

Důsledek toho všeho byl, že se údaje ve výkazech leckde vážně rozcházel, že při odstraňování takových závad při nepatrném okruhu pracovníků docházelo k velkým časovým ztrátám a ve spojitosti s opravami k nedodržování termínů. Navíc vedlo to k nebezpečí pouhého formálního přijímání výkazů bez nezbytné vyšší kontroly a bez potřebných hlubokých, mnohostranných rozborů, které pomáhají jistotě v návrzích i v rozhodování.

Při této příležitosti byly vůbec odhalovány naše zásadní chyby ve výkaznictví celého hospodářství včetně finanční a úvěrové soustavy, která až do tohoto poznání pracovala bez řady základních údajů. Šlo o data, jichž pohotovost a přesnost jsou předpokladem dobré práce sovětské soustavy.

Z hlediska organizace finanční a úvěrové soustavy byla převážná část úkolů splněna do konce roku 1952.

Pokud jde o výstavbu našeho peněžnictví a pojišťovnictví, byl vydán zákon o organizaci peněžnictví a zákon o organizaci pojišťovnictví. Pro všechny tyto státní ústavy byly vydány statuty a položen tak základ pro jejich práci, doplněné celou řadou opatření a vládních směrnic jak v oblasti financování krátkodobého i dlouhodobého úvěru, tak i v oblasti emisní.

Pokud jde o daňový systém, byla provedena široká reforma, která zavedla nejen novou daň z obratu, ale též celou soustavu daní obyvatelstva.

Některé z těchto úprav, v jejichž zavedení se pokračovalo ještě počátkem roku 1953, byly nezbytným předpokladem k provedení peněžní reformy, pokud jde o zvládnutí akce. Celek úprav ve finanční a úvěrové soustavě byl pak předpokladem, aby bylo možno na finančním a úvěrovém úseku zajistit výsledky peněžní reformy. V celé této rozsáhlé práci bylo možno čerpat ze sovětských zkušeností konzultacemi zde i konzultacemi v SSSR.

Na některých úsecích ještě finanční a úvěrová soustava dobudována není, což platí především o vztahu finančních referátů národních výborů k ministerstvu financí. Nedostatek v organizaci finančních referátů národních výborů a v pevnosti jejich vedení ministerstvem financí se mohl projevit při provádění peněžní reformy zatím jen nepřímo a ne zřetelně. Tam však, kde nebyla dobudována plánovaná organizace úvěrové soustavy (například síť poboček Státní banky v Praze), projevil se vážné nedostatky při provádění výměny peněz.

Z hlediska legislativního došlo v přípravných pracích k situaci, že i návrhy některých základních norem, zpracované včas, se pod tlakem neodkladných jiných nárazových úkolů dostávaly k projednání se zpožděním, se ztrátami plánovaných termínů, takže četné základní otázky usnesení strany a vlády a dokumentů, které na to mohly teprve nezbytně navazovat, mohly být řešeny až v týdnech, resp. dnech těsně před termínem, stanoveným k vyhlášení akce.

Živelnost, která se někdy projevila v přípravných pracích, vyplývala na jedné straně z nezkušenosti s podobným velkým úkolem (nepočítalo se například s nutností provést před peněžní reformou tak rozsáhlou a závažnou akci jako přesun výplatních termínů), na druhé straně tak velká akce, vyžadující nesmírné zatížení celého státního a hospodářského aparátu, podrobila všechny úseky našeho státu těžké zkoušce v státní kázi (ať již šlo například o přistavení vadné lokomotivy při přepravě platidel, anebo o tak významnou otázku, jako byl přesun výplatních termínů), v níž celá řada úseků neobstála.

Celý systém práce na přípravách, vyžadující konspirativní způsob činnosti, způsoboval četná zdržení i v nejdrobnějších otázkách. I když úkoly přípravných prací byly základně zvládnuty, zůstává bezesporu chybou pracovníků pověřených přípravnými pracemi, že zvláště v závěrečných fázích ještě důrazněji neprosa-

zovali doplnění dalšími pracovníky pro přípravné práce, ať již šlo o práce na samotných přípravách, o práce písařské, překladatelské a pomocné.

Celá tato situace s řešením některých základních otázek v poslední dny zatačovala do pozadí klidné a rozvážné probírání i drobných případů, s nimiž jsme se při provádění peněžní reformy musili setkat. Jakákoli změna v základních normách měla pak za následek nezbytné změny v ostatních nižších normách, stejně tak jako v otázkách organizačního zabezpečování. V souvislosti s tím došlo například k tomu, že ve směrnicích ministra financí vypadlo ustanovení o výměně hotovostí zastupitelských úřadů a o propočtech jejich účtů a musilo být dodatečně vyloženo znění usnesení strany a vlády, které k tomu dávalo dobrý základ. Stejně tak v zákoně o peněžní reformě zůstalo zmocnění ministra financí k výměně vkladních knížek na nové (ačkoli návrh v tom smyslu pro směrnice ministra financí nebyl přijat), což na jedné straně mohlo mít vliv i na vybírání vkladů po peněžní reformě.

Z hlediska únosnosti jednotlivých opatření a jejich politické obhajovatelnosti, o kterých se vědělo anebo mohlo vědět, vystoupily během provádění peněžní reformy tyto 3 otázky:

- a) Otázka, která nesouvisí přímo s peněžní reformou, avšak ve spojitosti s ní je přijímána; je to otázka zatížení svobodných a ženatých bezdětných zaměstnanců vysokou sazbou daně ze mzdy, která na jedné straně způsobuje ve mzdové politice závažnou diskriminaci pracovníků svobodných a ženatých bezdětných oproti pracovníkům s dětmi (i když bylo úmyslem tohoto opatření odčerpat zvýhodnění, které by jim bez takové srážky nastalo) a na druhé straně zavedla záminku četným nepřátelským živlům na závodech k projevům nevole proti celé peněžní reformě.
- b) Zrušení státních dluhopisů, vydaných naší republikou po roce 1945, které se dostaly v omezené míře do rukou obyvatelstva a které byly posuzovány hůř než hotovosti.
- c) Podstatný rozdíl v přepočtech životního pojištění v porovnání s úspornými vklady.

Je jisté, že nedostatky pokud jde o životní pojištění i státní papíry vplynuly jako nedostatek průraznosti a argumentace při obhajování prvních návrhů, které odpovídaly více logice celé stavby usnesení strany a vlády.

V této kategorii je třeba se zmínit i o tzv. novomanželských úvěrech, o nichž nebylo před peněžní reformou známo, že jsou v tak velkém rozsahu nepoužity a leží u dlužníků doma anebo na vkladních knížkách. Dřívější chyba spočívá spíše v tom, že spořitelny, vedeny více obchodními zájmy, na tyto zjevy neupozorňovaly, přičemž není pochyby o tom, že v mnohých případech žadatelé často naléhali na spořitelny o urychlení výplat, i když znali situaci, pokud jde o možnosti okamžitého nákupu nábytku. Jelikož však šlo o úvěr státní akce s výraznými sociálními hledisky, provedla již vláda zmírnění v případech poskytnutých úvěrů po 15. květnu 1953, avšak nové naléhavé žádosti ostatních dlužníků svědčí o tom, že obyvatelstvo nepokládá otázku novomanželských úvěrů za uzavřenou.

Z hlediska technického a organizačního zajištění samotné akce, pokud jde o zajišťovací práce do vyhlášení usnesení strany a vlády, lze říci, že za dané situace a podmínek byla provedena bez podstatných závad.

Nové peníze co do svého složení v množství i hodnotách se ukázaly jako vhodné, jejich rozložení na kraje i na ústřední rezervy jako přiměřené. Organizace přepravy proběhla přesně podle plánu a za naprostého utajení při převozu do jednotlivých krajů (zpráva o smlouvě o dodávce nových peněz byla politickému sekretariátu předložena zvláště).

Změny v základních normách, pokud jde o jednotlivá opatření, nerozhodnost v některých organizačních otázkách jako například v otázce instruktáže krajských ředitelů Státní banky, změny v koncepci rozvozu tiskopisů a základní dokumentace do krajů a okresů vážně ovlivnily přípravné práce v závěrečném stádiu. Tak například k rozhodování o distribuci tiskopisů i dokumentace pomocí orgánů národní bezpečnosti došlo na základě změněného návrhu z 27.5.1953; ve stejné době bylo rozhodnuto, že nebude provedena instruktáž krajských ředitelů Státní banky a projednána teprve otázka vyslání vybraných instruktorů z Prahy.

To vše způsobovalo, že na posledních 5 dnů přípravných prací před vyhlášením usnesení strany a vlády se soustředil tisk fakticky převážné části formulářů a směrnic, přičemž v prvních dnech tohoto období byly písáčky stále zaměstnány ještě pracemi na nových variantách základního usnesení.

Za nedostatku pracovníků a technického vybavení přece se jen podařilo provést expedici celé dokumentace v plánovaném termínu. Znamenalo to však krajní vypětí sil celého úzkého pracovního kolektivu, jemuž nesmírně pomohli při těchto pracech například pracovníci národní bezpečnosti, kteří nepřetržitě více jak 60 hodin vydrželi obětavě v práci na rozmnožovacích strojích.

V tisku pomocných tiskopisů (pokladní doklady) pomohla nesmírně rozhodnost, s níž vedoucí funkcionáři strany zajistili pomoc pracovníků tiskárny »Práce«, která nejen zvládla s dodržením termínů celou práci, ale pomohla navíc v balení a expedici tiskopisů, pořízených na domácím rozmnožovači.

Stejně tak je třeba při závěrečných zajišťovacích pracech hodnotit spolupráci s armádou i s Bezpečností pro jejich pohotovost a přesnost v provedení.

Finiš, který pro zdolání drobných prací (třídění tiskopisů, psaní adres, plombování a zašívání balíků apod.) vyžadoval účast i vedoucích pracovníků, způsobil při podcenění jejich únavy, že do druhé etapy boje, která nastala po vyhlášení usnesení strany a vlády, šli fyzicky vyčerpaní.

Provedení výměny peněz a přepočtu účtů

1. Průběh výměny peněz

Příprava výměny peněz:

Příprava výměny peněz byla provedena vcelku bez podstatnějších závad. V pátek dne 29. května 1953 večer byli svoláni a internováni pracovníci, vybraní za krajské instruktory. Ti se během noci rozjeli do krajů s instrukcemi a plnými mocemi pro ředitele krajských poboček Státní banky k převzetí peněz

z vojenských skladů. Rozvoz peněz na okresní pobočky byl započat v noci z 30. na 31. května a ukončen dne 31. května 1953.

Orgány banky navázaly ihned styk s lidosprávou, národní bezpečností, případně jinými složkami a společně s nimi zahájily přípravy k otevření výměnných středisek. Již v těchto přípravách se projeví nedostatky jak ve spolupráci s jednotlivými složkami, tak i v tom, že instruktoři měli k dispozici pouze všeobecné směrnice. Na některých místech, např. v Ostravě, byla lidová správa zaměřena více na splnění úkolů na poli vnitřního obchodu než na provedení peněžní reformy, přestože všem krajským a okresním národním výborům byla ještě v sobotu na základě usnesení vlády doručena výzva ministra financí k podpoře provedení výměny peněz. Při zřizování závodních výměnných středisek se vyskytly potíže z toho důvodu, že den 31. května připadl na neděli a mnozí pracovníci nebyli toho dne k dosažení.

Provedení výměny peněz:

Vlastní akce výměny peněz byla zahájena dne 1. června 1953 v převážném počtu výměnných středisek podle plánu. V některých případech, zejména ve velkých městech, došlo k pozdnímu zahájení činnosti výměnných středisek, způsobenému buď pozdním dodáním nových platidel, hlavně mincí, anebo pozdním nástupem pracovníků střediska. V některých případech byla výměna zahájena teprve v odpoledních hodinách dne 1. června 1953.

Práce ve výměnných střediscích byly zdržovány v četných případech tím, že střediska musela být obsazena i pracovníky neznalými peněžních prací. Nedostatek zručnosti v počítání peněz zdržoval tím více, že obyvatelstvo přinášelo mnohde k výměně velké množství drobných peněz. Vyskytly se případy předložení až 40 kg mincí. Rovněž v papírových penězích byly předkládány značné částky. V Pezinku předložil mlynář 2 miliony, v Tišnově zahradník 2 1/2 milionu, v Praze živnostník 3 miliony a v Košicích lékař 2 miliony atp.

Prvého dne vznikly před některými středisky fronty občanstva jednak proto, že velmi mnoho občanů si přálo vyměnit peníze ihned prvního dne, a jednak proto, že začátek prací se opozdil a hladkému odbavování vadila i nezkušenost pracovníků a nutnost objasňovat některé nově se vyskytující problémy v použití směrnic. Před vyhlášením výměny byly totiž podstatně omezeny nákupní možnosti a obyvatelstvo potřebovalo nutně peníze na opatření životních potřeb. Druhého a třetího dne výměny prošlo výměnnými středisky poměrně nejvíce občanstva. Ještě druhého dne nebyla však situace plně zvládnuta, například v Praze. V Ostravě byly počáteční nesnáze odstraněny již druhého dne. V různých krajích byla bankou zřizována podle potřeby pojízdná a noční výměnná střediska. V ústeckém kraji, kde spolupráce všech složek byla vzorná, byl dokonce organizován svoz obyvatelstva ke střediskům. Nedostatek drobných mincí Státní banka řešila dodáváním mincí přímo maloobchodní sítí. Třetí den výměny prošel již všude hladce.

Celkem bylo odbaveno: 1. den 20% občanů, 2. den 30% občanů, 3. den 30% občanů, 4. den 20% občanů. Tam, kde se výměna zpomalovala, zasahoval místní rozhlas. Byly vytvořeny rezervní skupiny pracovníků, které pomáhaly překonávat ojednlé návaly anebo byly nasazovány tam, kde se jevílo nebezpečí, že čtvrtého dne výměny by mohlo být ohroženo včasné skončení akce, například v někte-

rých okresech na Slovensku. Třetího a čtvrtého dne výměny projevila se výrazněji snaha některých skupin obyvatelstva zbavit se raději starých peněz nákupem zboží než je předkládat k výměně.

Střediska byla uzavřena čtvrtého dne ve stanovenou 21. hodinu až na ojedinělé případy, ve kterých národní výbory nařídily, aby zůstala otevřena do 24 hodin, např. v Ústí n.L.

Skládání hotovosti organizacemi

Zároveň s výměnou peněz obyvatelstvu probíhalo odvádění hotovosti hospodářskými, rozpočtovými a jinými organizacemi, které mělo podle směrnic končit již druhého dne pod přísnou sankcí pro pokladníky těchto organizací. Počet těchto odvodů byl tak značný a informace nadřízených orgánů u složitějších a členitých organizací přicházely k pracovníkům odpovědným za hotovosti tak pozdě, že bylo nutno připustit odevzdání hotovostí organizací i třetího a čtvrtého dne. Šlo mezi jiným o masové organizace a různá sdružení, jako například ČSM, ROH, organizace politických stran a členité podniky jako Dopravní podniky hlav. města Prahy, Hotely a restaurace, komunální podnik v Praze.

Výplata mezd

Ve dnech výměny peněz neprobíhal výběr prostředků na mzdy podle grafikonu. V prvních dnech bylo vybráno jen velmi málo, čtvrtého dne pak najednou asi 50%. Různými doplatky, přepočty úkolových mezd apod. se vybírání a výplaty mezd prodloužily ještě o několik dní po dni skončení výměny peněz.

Počet středisek

Celkem bylo v činnosti 7906 výměnných středisek, z nichž ovšem mnohá nepracovala plně čtyři dny, nýbrž byla podle potřeby buď zřízena dodatečně, nebo byla dříve zrušena, zejména v závodech. Původní předpoklad 2400 osob na jedno výměnné středisko sice nebyl splněn, avšak rozdíl mezi skutečností a plánem není tak značný, vezmeme-li v úvahu, že průměrně jedno středisko odbavilo 1600 osob, vedle té okolnosti, že značná část středisek nepracovala celé čtyři dny, a dále, že bylo nutno zřizovat výměnná střediska i v malých obcích s menším počtem obyvatel než 2400 a v závodech s menším počtem osazenstva.

Počet občanů

K výměně se dostavilo 4,329.036 občanů, kteří vyměňovali za 12,369.042 osob. Z celkového počtu osob, za které byly peníze vyměněny, pouze u cca 300.000 osob nebyla provedena výměna ve zvýhodněném poměru 5:1. V poměru 5:1 byla provedena výměna 12,067.668 osobám. V úhrnech nejsou zahrnuty osoby, vyměňující v 488 střediscích orgánů MNO a MNB a střediscích pracovníků Jáchymovských dolů.

Třídni průhled

Celkový třídni průhled do výměny peněz bude zpracován podle statistického materiálu z výměnných středisek. Z prvního předběžného reprezentativního zpracování (bez dat z Ostravy, Plzně, Bratislavy, Žiliny, Košic, Prešova a Nitry) lze zatím konstatovat, že nejvyšší průměrná tezaurovice ve starých

penězích jak na osobu tak na domácnost byla u samostatných podnikatelů a svobodných povolání. V dalším pořadí jsou »ostatní povolání« (případy, u nichž nebylo zjištěno povolání, dále duchovní, soukromníci, důchodci aj.), samostatně hospodařící zemědělci a členové JZD III. a IV. typu. Nejnižší průměrná tezaurace se jeví u úředníků a dělníků s výjimkou horníků a hutníků.

Z hlediska regionálního nelze činit bezpečné závěry, protože nemáme ještě k dispozici data za všechny české kraje a za většinu slovenských krajů. Nápadná je nízká tezaurace v pohraničních krajích (Karlovy Vary, Ústí n.L., Liberec). Dále je pozoruhodný rozdíl mezi průměrnou tezaurací v Praze-městě a v Praze-venkově, plynoucí ze všeobecně vyšší tezaurace u zemědělského obyvatelstva. Konečně je také markantní vysoký průměr na osobu v kraji Banskobystrickém, který potvrzuje dřívější zkušenosti o vyšší tezauraci na Slovensku.

Celková výměnná částka

Celkem bylo přijato k výměně od obyvatelstva 38,1 miliardy, od hospodářských organizací 11 miliard, dohromady 49,1 miliardy. Vydáno bylo obyvatelstvu nových peněz v hodnotě 1,4 miliardy, z toho 725 milionů výměnou v poměru 5:1. Z oběhu bylo výměnou staženo všechno oběživo až na částku téměř 3 miliardy Kčs, tj. více než 5,5% celkového oběhu k 31.5.1953 (peníze zničené, vyvezené do ciziny a takové, u kterých se jejich majitel nedostavil k výměně, nevrácené mince, z nichž připadá na stříbrné a pamětní mince cca 650 mil. Kčs).

Vyúčtování výměnných středisek jsou ještě kontrolována; přepočtem čísel na výměnných dokladech, jakož i srovnáním údajů výměnných dokladů s údaji na kmenových listech se zjišťují případy neprávem vyměněných částek. (Do 31.7.1953 byly zjištěny nesprávné výplaty v úhrnné výši cca Kčs 310.000 nové měny.)

Staré oběživo bylo již během výměny soustřeďováno a ihned po jejím skončení svezeno do trezoru (v Praze do Státní a Investiční banky) a bylo přepočítáno. Bylo započato zatím s drcením platidel, která byla před peněžní reformou v zásobách banky. Při výměně stažené oběživo bude zničeno po skončení podrobné prověrky dokladů výměnných středisek, která skončí 31. srpna 1953.

Úkol výměny peněz byl tedy až na kontrolní práce, které se urychleně provádějí, skončen.

Nedostatky při výměně peněz

V průběhu akce se vyskytly některé závažné nedostatky, hlavně ve velkých městech, a z nich nejcitlivější v Praze, protože šlo o hlavní město.

Při přípravě peněžní reformy byl kladen hlavní důraz na její utajení. Proto musela být celá příprava peněžní reformy a vypracování směrnic a pokynů o ní omezena jen na nejmenší možný počet pracovníků. Tato přísná tajnost nedávala možnost dostatečně široké technicko-organizační přípravy a byla rovněž i důvodem k tomu, že příslušné pokyny byly do složek banky doručeny až těsně po vyhlášení peněžní reformy, takže bylo velmi málo času k prostudování směrnic a k organizaci technické přípravy, která musela být zahájena po obdržení těchto pokynů. Při přípravě peněžní reformy nebylo vzato v úvahu to, že se obyvatelstvo bude snažit vyměnit peníze hned v prvních dnech.

V důsledku toho všeho a některých organizačně technických závad v manipulaci rozdělování peněz bylo nutno čelit vzniklým nesnázím řadou opatření, kterými byla nakonec situace zvládnuta. Tato opatření ovšem již jen mohla mírnit nervozitu a v některých místech vzniklou podrážděnou náladu obyvatelstva, vyplývající již z prováděné peněžní reformy samotné, přičemž pak každá sebemenší organizační závada byla předmětem o to silnější kritiky. K vážnějším organizačně technickým závadám došlo v Praze v důsledku podcenění obrovitosti úkolu některými orgány městské a krajské pobočky Státní banky v Praze.

Nedostatkem též bylo, že někde pro nerovnoměrné rozdělení tiskopisů mezi výměnná střediska byl vyvolán jejich počáteční nedostatek, ačkoliv po skončení akce zůstal nevyužit cca 1 milion kusů tiskopisů.

Nesnadným úkolem bylo zabezpečit instruktáž provádějících orgánů, tj. několika desítek tisíc pracovníků. V tom směru se nepodařilo dosti rychle vytvořit živý styk mezi nepatrnou skupinou pracovníků, kteří akci připravovali, a mezi provádějícími místy a tak zajistit jednotný a správný výklad směrnic od počátku akce.

Při výměně peněz se přirozeně projevily důsledky chyb v kádrové práci některých složek banky, zvláště v městské pobočce pražské, kde při rozmísťování kádrů nebyl vždy brán náležitý zřetel na jejich schopnosti a zkušenosti, a proto někteří pracovníci v této zatěžkávací zkoušce neobstáli a svoje úkoly nezvládli.

Závažným organizačním problémem bylo zásobovat penězi 751 výměnných středisek vytvořených v obvodu ÚNV Praha, z jediného místa (z městské pobočky pražské), zatímco v jednotlivých krajích připadlo na jednu pobočku 20–50 výměnných středisek.

Vážné nedostatky prvního dne v hlavním městě Praze vedly k poradě, konané v noci na 2. června v úřadu předsednictva vlády za účasti s. Širokého a s. Dolanského. Na základě této rady byla učiněna účinná operativní opatření.

Závady, které se vyskytly na počátku výměnné akce v telefonickém styku jednotlivých orgánů Státní banky, vyvolané neinformovaností zaměstnanců meziměstských telefonních ústředí, byly ministrem spojů na požádání ministra financí odstraněny.

Zavadou, která velmi poškodila hladký průběh výměny peněz, byl nedostatek státní kázně v některých národních a komunálních podnicích při provádění vládních usnesení z 5. a 12. května o přesunech výplatních termínů mezd, jak o tom hovoříme dále. V některých závodech byl podněcován neklid také živly z řad bývalých podnikatelů, kteří v důsledku peněžní reformy ztratili své tezaurované hotovosti.

K nepravdělnostem a k nervozitě obyvatelstva přispěl také postup při propočtu daně ze mzdy připadající na květen. Původní úprava této otázky byla velmi nepříznivá pro zaměstnance a vyvolala kritiky. Po rozhodnutí politického sekretariátu ze dne 3. června byla tato otázka nově upravena. Podniky však nestačily provést ve výplatních listinách změny z toho vyplývající, odkládaly výplaty nebo vyplácely zálohy.

Význam kmenových listů jako podkladů pro výměnu byl při peněžní reformě poněkud přeceněn, ale přesto byly kmenové listy velmi dobrou pomůckou, bez níž by výměna nemohla být provedena. Nepořádky ve vyplňování kmenových listů měly

za následek komplikace ve výměnných střediscích, která zjišťovala, že například po několik měsíců nebyly vůbec v kmenových listech zaznamenány výdaje potravinových lístků. Výdej potravinových lístků na červen nebyl v převážné většině v kmenových listech zaznamenán.

Výměna darexových bonů

Zvláštním případem je záležitost výměny darexových bonů. Správa zahraničních operací Státní banky si vyložila smysl čl. 14 směrnic o způsobu provedení peněžní reformy v tom smyslu, že se v poměru 50:1 vyměňují staré odběrní poukázky (bony) za nové bony a ne za peníze. Tato chyba byla zjištěna ministerstvem financí a vedením banky teprve 3. června, takže až 4. června po projednání dalšího postupu se započalo s výměnou bonů za hotové peníze. Z bonů v částce 17 $\frac{1}{2}$ milionu starých peněz ke dni vyhlášení peněžní reformy bylo předloženo k výměně bonů celkem 11 $\frac{1}{2}$ milionu, z čehož 9,1 milionu bylo vyměněno za bony nové a 2,4 milionu za nové peníze. Bony vydané na nové peníze jsou propláceny. Z celkové částky nových bonů za Kčs 182.975,75 bylo již proplaceno do 26. srpna t.r. Kčs 120.649,46, takže ještě zbývá neproplacených nových bonů za Kčs 62.326,29.

Výměna hotovostí zastupitelských úřadů

Výměna zastupitelským úřadům cizích států se prováděla podle bodu 7 usnesení strany a vlády. K tomuto bodu bylo nutno vypracovat vysvětlivky, na nichž pracovalo ministerstvo zahraničních věcí a ministerstvo financí ve dnech 2. až 4. června. Bance byly tyto vysvětlivky doručeny teprve dne 4. června o 17. hod., takže výměnu peněz zastupitelským úřadům bylo možno dokončit až poté. Diplomatičkému sboru bylo vyměněno celkem Kčs 2,044.000 v nových penězích v poměru 5:1, z čehož cca $\frac{3}{4}$ připadají na zastupitelské úřady zemí tábora míru a $\frac{1}{4}$ na zastupitelské úřady kapitalistických států.

Spolupráce jiných složek

Při výměně peněz účinně pomáhaly Státní bance čsl. pošta, Státní pojišťovna a Investiční banka. V menší míře státní spořitelny, které samy byly přetíženy úkoly spojenými s termínovaným přepočtem vkladů. V průběhu výměny si banka vyžádala také přispění orgánů ministerstva železnic, které dodaly zejména zaměstnance znalé pokladní služby.

Spolupráce s armádou byla vzorná jak pokud se týče uskladnění nových peněz, tak pokud jde o rozvoz a ochranu transportů. Také spolupráce s orgány MNB, které se vyznačovaly ukázněným, klidným, organizovaným postupem, je nutno vyzdvihnout. Rovněž i lidová milice se v této době osvědčila při strážní službě.

Národní výbory z největší části pochopily svoje povinnosti a účinně spolupracovaly. Přesto se vyskytly, zejména zpočátku, vážné stížnosti na nezáměr některých orgánů lidové správy. Například v kraji Gottwaldovském někteří předsedové ONV a MNV ani neodevzdali finančním referátům pokyny pro činitele veřejné správy o způsobu provedení peněžní reformy. Někde lidová správa váhavě obsazovala výměnná střediska svými zástupci nebo dokonce plánovaný počet výměnných středisek redukovala.

KSČ a složky Národní fronty přispěly aktivizováním lidové správy, rozvíjením agitační práce (například v Ostravě) i přímou podporou. Zejména s úspěchem vystupovaly tam, kde se projevil známky nekázně.

Zaměstnanci zúčastnění na výměně peněz vyvinuli ve dnech akce neobyčejné úsilí. Pracovali v prvních dnech namože bez nočního odpočinku, později pak jen s krátkou noční přestávkou.

Tato akce byla prověrkou vyspělosti a schopnosti kádrů: Zatímco někteří pracovníci zklamali, ukázali jiní nevšední schopnost a obětavost. Při posuzování splnění úkolu musí totiž být vzat zřetel i na jeho obrovitost, neboť předpokládal vytvoření cca 8000 nových organizačních složek banky během několika hodin s téměř 50.000 většinou nezpracovanými pracovníky. Je škoda, že výše uvedené organizační nedostatky zatemnily celkový obraz obětavého pracovního nadšení a poctivosti těchto desetitisíců pracovníků.

Přepočítání účtů

Přepočítání účtů socialistického sektoru, jakož i soukromých osob byl ve všech pobočkách Státní banky řádně podle směrnic proveden. O přepočtech účtů zahraničních pojednává se ve zprávě o peněžní reformě na úseku zahraničních vztahů.

2. Přepočítání vkladů u státních spořitelen

Směrnicemi ministra financí byla pro přepočítání stanovena pětidenní lhůta, aby mohl být dnem 6. června obnoven normální provoz pro přijímání a výplatu vkladů.

Tento velký úkol byl v termínu splněn. Stalo se tak s velkým vypětím sil zaměstnanců i externích pracovníků státních spořitelen. Přitom pomohly státní spořitelny ještě Státní bance při výměně peněz vysláním 1800 pracovníků. Značný počet pracovníků byl ve dnech 1. až 4. června vázán inkasem hotovostí od hospodářských a rozpočtových organizací. Bylo nutno zřídit řadu pomocných pokladen a prodloužit pracovní dobu do pozdních hodin nočních, aby inkaso bylo zvládnuto v dané lhůtě.

Zvlášť obtížný úkol měly státní spořitelny ve velkých městech, kde bylo nutno přepočítat statisíce účtů (v Praze šlo vcelku o 750.000 účtů). I u nich byly však přepočty s pomocí brigádníků skončeny bez vážnějších závad a včas. Na počátku úředních hodin 6. června byla k dispozici již přepočtená konta a mohl být hladce zvládnut mimořádný nával vkladatelů (až na zcela ojedinělé a jen krátkou dobu trvající fronty ve větších městech).

Přepočteno bylo 4,652.952 vkladních knížek
574.860 běžných účtů
156.983 úhrad k hotové výplatě
836.741 úvěrových účtů

celkem 6,221.536 účtů

Na přepočtech a kontrole přepočtů pracovalo takřka 20.000 pracovníků, z čehož bylo 4300 externích a cca 9000 brigádníků.

K 31.5.1953 bylo u státních spořitelén uloženo vkladů celkem za 42.388 mil. Kčs starých peněz, z čehož připadalo na

	vkladní knížky	běžné účty	celkem
vklady obyvatelstva:	28.793	5.164	33.957
vklady organizací:	2.500 odhadem	5.931	8.431
celkem:	31.293	11.095	42.388

Vkladů obyvatelstva bylo z toho na vkladních knížkách a běžných účtech:

a) vkladů školního - podnikového spoření (přepočet 5:1)		1.226 mil. Kčs
b) ostatních vkladů obyvatelstva podrobených přepočtu 5:1 až 30:1		29.170 mil. Kčs
c) vkladů přepočítávaných v poměru 50:1 uložených v době do 16. do 31.5.1953 na nové vkladní knížky a běžné účty	867 mil.	
vkladů soukromých podniků	596 mil.	
vkladů na účtech přejímacích cen a na účtech nájemného	2.098 mil.	
celkem vkladů přepočtených 50:1		3.561 mil. Kčs
celkem ve starých penězích		33.957 mil. Kčs

Na úvěrové pohledávky státních spořitelén splatné po 15.6.1953 bylo v době od 16. do 31.5.1953 zapláceno..... 44 mil. Kčs

a ztráta obyvatelstva tudíž činí asi..... 8 mil Kčs

Všechny vkladové účty činily po přepočtu v nových penězích..... 5.034 mil. Kčs
takže ztráty vkladatelů vyjádřené v nových penězích činí..... 3.443 mil. Kčs
(což představuje rozdíl mezi stavem účtů ve starých penězích, počítaných při měřítku 5:1, to je 8.477 mil. Kčs a stavem přepočtu 5.034 mil. Kčs
3.443 mil. Kčs

Ztráta obyvatelstva z tohoto přepočtu činila:	
u vkladů přepočtených podle čl. 19 (5:1 až 30:1)	2.401 mil. Kčs nových peněz
u vkladů přepočtených poměrem 50:1	641 mil. Kčs nových peněz
	<hr/>
celkem	3.042 mil. Kčs nových peněz
	<hr/> <hr/>

Zbývajících 401 mil. Kčs nových peněz připadá na organizace, které měly vklady na vkladních knížkách.

3. Přepočet životního pojištění

K provedení přepočtu životního pojištění poměrem stanoveným peněžní reformou (20:1) bylo stanoveno, že zaplacenými prémie v životním pojištění za minulá léta se rozumí rezervy pojistného, tj. částky, které mají pojistníci na životním pojištění k 1.6.1953 zabezpečeny na krytí svých budoucích nároků. Přepočet těchto závazků byl proveden do stanoveného termínu v měsíci červnu s těmito výsledky:

Celková hodnota závazků pojišťovny vůči pojistníkům z titulu životního pojištění, vyjádřená v nových penězích, avšak bez přepočtení v poměru 20:1 a bez škrtnutí nároků z doby před rokem 1945, činila k 1. červnu 1953	2.002,7 mil. Kčs
Z toho bylo jakožto závazky ve vázaných penězích škrtnuto	814,9 mil. Kčs
a jako krácení z přepočtu v poměru 20:1	848,2 mil. Kčs
	<hr/>
takže nároky pojistníků po uvedených srážkách činí k 1.6.1953	339,6 mil. Kčs
	<hr/> <hr/>

Z úhrnné hodnoty těchto závazků v nových penězích vycházela Státní pojišťovna pro stanovení pojistných částek životních pojištění v nových penězích.

Velmi obtížným úkolem bylo přepočtení pojistných částek. Pojistné částky jsou závislé na výši pojistného, přičemž během trvání pojištění se mohou vyskytovat tři druhy pojistného: pojistné zaplacené ve vázaných platidlech, které je bez hodnoty, pojistné ve starých penězích, přepočtené v poměru 20:1 na nové peníze a pojistné v nových penězích. Přepočtu podléhalo k 1.6.1953 celkem 1,183.415 životních pojištění.

V provádění přepočtu je třeba rozlišovat dva bloky životního pojištění:

Přepočet pojistných částek životních pojištění, sjednaných podle sazeb platných pro pojišťovny-národní podniky a později pro Státní pojišťovnu, který bude proveden do 15.9.1953 (20% celkového stavu).

Přepočet pojistných částek životních pojištění, sjednaných bývalými kapitalistickými pojišťovnami, který bude proveden do 1.12.1953 (80% celkového

stavu, z toho však 40% pojištění za vklad nebo bez dalšího placení pojistného).

Pojistníci byli informováni o důsledcích peněžní reformy v Životním pojištění zvláštním dopisem. Přepočtené částky jim budou oznámeny postupně podle časových plánů přepočtu pojistných částek.

V důsledku peněžní reformy bylo též zapotřebí provést přepočet pojistného splatného po 1. červnu 1953 a přizpůsobit předpisům o peněžní reformě likvidaci dosud nevyřízených pojistných příhod.

Úprava pojistných částek plynoucích z peněžní reformy dala možnost Státní pojišťovně provést i unifikaci a zjednodušení Životních pojištění, sjednaných býv. kapitalistickými pojišťovnami, a to jak po stránce technické a právní, tak po stránce organizační.

4. Změny výplatních termínů mezd a penzí

V průběhu příprav peněžní reformy, a to teprve počátkem května t.r., protože dříve nebyl znám přesný termín reformy, se ukázalo nutným vypořádat se urychleně s některými problémy v oblasti výplaty mezd a penzí.

Především tu šlo o to zajistit, aby nedošlo v důsledku peněžní reformy k poškození pracujících tím, že by mzdy jim vyplacené byly bezprostředně po výplatě proměněny na nové peníze z menší části v poměru 5:1 a z největší části 50:1. Problém tkvěl v tom, že mzdy dělníků za prvou polovinu měsíce (v daném případě května) byly podniky normálně vypláceny v různých termínech v době od 15. do 30. dne v měsíci, přičemž velká část těchto mezd, a to právě u velkých podniků, byla vyplácena ještě v posledním týdnu měsíce. Tyto mzdy by tedy byly těžce postiženy reformou a bylo proto nutno zajistit, aby byly vyplaceny do 20.5. tak, aby jich pracující mohli ještě použít k nákupům do konce května a zbytku pak k výměně za nové peníze v poměru 5:1. Nebylo přitom myslitelné, aby pozadu splatné mzdy administrativních pracovníků, vyplácené jednou za měsíc byly vyplaceny za celý květen v nové měně, když dělníci mohli dostat vyplacenu v nové měně mzdu jen za druhou polovinu května. Bylo proto nutno rozložit výplatu těchto pozadu splatných mezd administrativy na dva termíny a mzdu za prvou polovinu května vyplatit rovněž do 20.5. Podobné opatření se týkalo penzí, splatných po 20. květnu.

V souvislosti s rozložením pozadu splatných měsíčních mezd na dva výplatní termíny i u měsíčních platů nebylo možno neučinit pro budoucnost podobné opatření i u měsíčních platů dopředu splatných, což se týkalo převážně mezd zaměstnanců ve veřejné správě, na poštách a v peněžnictví. Kromě rozložení výplaty na dva termíny šlo tu ovšem též o přechod z výplat mezd předem splatných na výplatu mezd pozadu splatných.

Provedení těchto opatření ukládalo všem členům vlády vládní usnesení z 5. a 12. května 1953, která však byla ministerstvy, hlavními správami a podniky velmi špatně splněna. Tento úkol byl ministerstvům uložen usnesením vlády a kromě toho naň byla zvlášť upozorněna osobním listem ministra financí, adresovaným jednotlivým ministrům a listem generálního ředitele Státní banky, adresovaným příslušným náměstkům ministrů, které byly doručeny hned den po zasedání vlády. Státní banka organizovala, když již nebylo v zájmu splnění

usnesení jiného řešení pro nekázeň ministerstev, ve své síti zpravodajskou službu a denně upozorňovala ministerstva, které podniky z jejich resortu ještě nesplnily vládní usnesení. Ani potom však nebyla zdaleka zjednána náprava. Když u řady podniků nebyla do 20.5. splněna vládní usnesení, bylo dáno bance příslušnými místy povolení vyplácet jim prostředky na mzdy i 21. května a poté i v následujících dnech. Dne 25.5. obdržela však banka zákaz další výplaty prostředků na mzdy podnikům, takže v některých podnicích byly mzdy na první polovinu května vyplaceny až v červnu sice v nové měně, avšak v poměru 50:1.

Tato opatření v přesunech výplatních termínů spolu s různými opatřeními ministerstva obchodu vyvolala ovšem v druhé polovině května rozruch a nákupní horečku mezi obyvatelstvem, které v nich spatřovalo předzvěst mimořádných opatření na poli zásobování a mnohde též v oblasti měny.

Neúplné splnění vládních usnesení v daných termínech vytvořilo půdu pro to, aby reakční a nepřátelské živly mohly vyvolat mezi obyvatelstvem, případně osazenstvem těch podniků, kde došlo k výplatě mezd za první polovinu května až v červnu (tj. v poměru 50:1), rozhořčené nálady. Byly též další chyby v oblasti výplaty důchodů obyvatelstva, které působily rozhořčení, např. některé poštovní úřady vyplatily 29. a 30.5. penze na červen, které měly být vyplaceny až 1. června v nové měně v poměru 5:1 a které takto dne 1. června byly příjemcům vyměněny jako hotovosti v poměru 50:1.

Vládní usnesení z 5. a 12. května t.r. byla ovšem zaměřena i ke splnění dalších cílů. Bylo žádoucí zavést pořádek do výplat mezd dělníků, techniků, administrativních a jiných pracovníků a postavit je na shodnou základnu, tj. vyplácet je dvakrát za měsíc, a to pozadu (za vykonanou práci). Výjimku tvoří výplata mezd u ozbrojených sil, která bude prováděna jednou měsíčně uprostřed měsíce, a výplaty penzí, stipendií a jiných důchodů nezáviselých na vykonané práci, které budou i nadále vypláceny jednou měsíčně, a to dopředu.

Dále byl sledován úkol dosáhnout po provedení peněžní reformy rovnoměrnějšího rozložení výplat mezd z hlediska menší potřeby peněz v oběhu a pevného řízení peněžního oběhu. Toho mělo být dosaženo nejen rozložením výplat mezd na dva termíny v měsíci, ale i stanovením výplatních termínů v jednotlivých závodech a úřadech na různé dny měsíce podle grafikonu výplat mezd a penzí, schváleného vládou dne 30. června 1953. Podniky koncem července a počátkem srpna oznámily v dohodě se svojí odborovou organizací bance definitivní výplatní termíny a termíny postupného přechodu k nim. Některé podniky však hned vzápětí je narušují a žádají předčasně peníze na výplatu mezd, čemuž banka z politických důvodů zatím vyhovuje.

Příčiny, které vedou k tomuto tlaku zdola na předčasnou výplatu mezd, můžeme zatím podle pozorování poboček banky shrnout do dvou skupin:

- a) pracující nemají v mnoha případech ke konci výplatního období již žádné peníze, protože se nenaučili ještě s novými penězi daleko vyšší hodnoty řádně hospodařit;
- b) ředitelé podniků, přes upozornění poboček banky málo se starají o to, má-li podnik v období kolem výplaty mezd dosti prostředků na svém účtě; obvykle pak teprve den před výplatou anebo dokonce v den výplaty se snaží přimět banku, aby jim peníze vyplatila, nebo předkládají žádosti své hlavní správě či ministerstvu o sjednání mimořádného nekrytého úvěru; to

jest samozřejmě na podnicích známo a způsobuje to nervozitu mezi pracujícími, pramenící z obavy, že v den výplaty nebudou v bance potřebné peníze, což bývá zneužíváno reakčními a neuvědomělými zaměstnanci v podnicích k vyvolávání rozruchu a požadavků o předčasné výplaty mezd. Pobočky Státní banky ve svých zprávách neodvisle na sobě uvádějí, že jsou to stále tytéž živly, které působily rozruch v období provádění peněžní reformy, které byly likvidováním tezaurovaných peněz zbaveny svých rezerv a kterým se nyní nových peněz stále nedostává.

V některých případech se podniky pod tímto tlakem zdola domáhají u banky povolení výplat dalších záloh na mzdy (kromě zálohy za první polovinu měsíce), s nimiž banka však již nesouhlasí právě proto, že byly donedávna předmětem stížností pracujících.

Neplánovité výběry peněz na předčasné výplaty mezd vedou kromě jiných příčin k značným výkyvům ve vydávání a stahování oběživa, nerovnoměrnému plnění pokladního plánu a oslabují řízení peněžního oběhu. Jsou dále příčinou toho, že některé podniky se jen těžce dostávají a budou dostávat vpřed při přechodu na definitivní výplatní termíny, třebaž jsou to dřívější, před reformou platné termíny.

Vylíčené zkušenosti ukazují, že bude třeba neustále zvyšovat odpovědnost ředitelů podniků zejména za to, aby se starali o dostatek prostředků na účtech podniků v bance na výplatu mezd, jakož i zesílit práci stranických a odborových organizací na kontrole a zajištění plnění plánovaných úkolů, čímž nejlépe pomohou odstranit všechny skutečnosti, umožňující činnost reakčních a nepřátelských živlů.

Výsledky provedení usnesení vlády a ÚV KSČ z 30. května 1953

1. Oběživo

Výše oběživa před peněžní reformou byla podstatně ovlivněna tezaurovanými penězi. K 16. květnu 1953

byl vykázan stav oběživa	63,1 mld Kčs,
který se snížil k 31. květnu na	52,1 mld Kčs.

Za poslední dva týdny před peněžní reformou se vrátilo z oběhu	11,0 mld Kčs,
--	---------------

a to hlavně tržbami maloobchodu, kde se nepodařilo v zamýšlené míře zabrzdit nákupy prováděné obyvatelstvem v důsledku nákupní horečky. To potvrzují zejména tržby státního a družstevního obchodu v posledním květnovém týdnu (6,7 mld Kčs). Ve stejné době bylo uloženo na vkladech u spořitelén 1,9 mld Kčs, z kteréžto částky byla asi polovina jakožto nový vklad přepočtena v poměru 50:1.

Při výměně peněz bylo vyměněno obyvatelstvem starých peněz.....	38,1 mld Kčs,
---	---------------

podniky a organizace složily ve dnech výměny své hotovosti
a tržby ve starých penězích k dobropisu na své účty 3,0 mld Kčs.

V nových penězích bylo dáno výměnou do oběhu 1,435 mil. Kčs.

Po výměně se oběh zvyšoval, jak hospodářství doplňovalo svoje hotovosti a obyvatelstvo zadržovalo část vyplacených mezd, část platů za výkup a výběrů ze spořitelen, které nutně nepotřebovalo k nákupům životních potřeb.

Peněžní reformou byl objem peněz v oběhu stlačen na zlomek dřívější výše a byla odstraněna tezaurace. Na ustálenou úroveň se však stav peněz v oběhu výměnou oběživa a jeho vývojem v prvních třech měsících po peněžní reformě ještě nedostal. Státní banka odhaduje, že proces pozvolného růstu oběživa na výši hospodářsky odůvodněnou a únosnou bude trvat asi rok, tedy až do konce prvního pololetí 1954, kdy teprve lze počítat s konečným ustálením oběživa.

Rychlost výměny peněz po peněžní reformě se ztrojnásobila. Zatímco podle propočtů provedených v říjnu minulého roku bylo dosahováno 6 obrátek ročně, ukazují propočty podle červencové skutečnosti 18 obrátek. Zrychlení obratu peněz bylo dosaženo odstraněním tezaurace a rozložením výplat mezd a platů na dva výplatní termíny. K dalšímu zrychlení pomůže opatření k zpevnění pokladní kázně v podnicích a organizacích, bude však tlumeno skutečností, že trvalý stav oběživa v rukou obyvatelstva se ustálí na hladině o něco vyšší.

Peněžní reforma vedla ke sníženému používání hotovostí v hospodářství a k dalšímu rozšíření bezhotovostního vyrovnávání platů. Tak např. v dubnu t.r. připadalo z celkového obratu na platy vyrovnávané bezhotovostně 91,8%, na platy v hotovosti 8,2%. V červenci – po peněžní reformě – připadlo z celkového obratu na bezhotovostní obraty 92,9%, na hotovostní obrat 7,1%.

Vzestup oběživa ve třech měsících po peněžní reformě byl ovlivňován především doplňováním pokladních hotovostí v podnicích a organizacích, tvořením peněžních rezerv obyvatelstva, neplněním plánovaných tržeb, zejména maloobchodu, vysokým úbytkem úsporných vkladů a v srpnu též zvýšenými výplatami za výkup. K tomu přistupuje z drobnějších položek ještě nedostatečné inkaso daní od obyvatelstva, příspěvků národního pojištění, nedoplatky nájemného atd.

Očekávalo se, že peněžní reforma přispěje ke zvýšení pracovní morálky. Ukazuje se, že skutečně vzrostla nabídka pracovních sil z řad žen v domácnosti a z řad důchodců. Došlo též k poklesu fluktuace na závodech, naproti tomu se nepodařilo snížit natrvalo absenci, která v některých odvětvích (hornictví) naopak vzrostla v poměru k období před peněžní reformou.

Očekávalo se rovněž, že se po peněžní reformě zlepší výkup zemědělských výrobků. V prvních dnech se skutečně zvýšil, zejména vzrostly dodávky mléka, v červnu proti květnu o 21%.

Jinak však byl plán výkupu v červnu splněn u jatečného skotu jen na 95%, u jatečných prasat na 77%, výkup vajec na 64%, v červenci bylo vykoupeno jen 94% plánovaného množství uvedených druhů živočišné produkce, přičemž vykupovaný dobytek je nižších jakostních tříd a v nízké průměrné váze. Plní se plán výkupu zeleniny, překročen byl výkup vajec, kde v důsledku nízkého plánu bylo v červenci vykoupeno 146%. Výkup obilí se v červenci opozdil. Ve srovnání s loňským rokem neprobíhá letošní výkup v srpnu příznivěji.

Třeba ještě uvést, pokud jde o JZD, že v těch družstvech, kde je docilován malý výnos a v důsledku toho nízké hodnocení pracovní jednotky, přestávají družstevníci pracovat v družstvu a věnují se intenzivně hospodaření na záhumenku. Prodej plodin na selském trhu přináší jim totiž bezprostřední vyšší příjmy. Ceny na selském trhu se pohybují téměř na úrovni státních maloobchodních cen. Jen nepatrně nižší jsou např. ceny másla, sýrů, vajec, mouky, vepřového masa; pravidelně vyšších cen docilují prodejem mléka, tvarohu a škvařeného vepřového sádla v důsledku lepší kvality zboží na selském trhu, případně nedostatkem tohoto zboží v maloobchodě.

Tržby státního a družstevního obchodu byly v červnu a červenci ovlivňovány zdrženlivostí obyvatelstva, které upravovalo své výdaje podle změněných cenových relací. Stejně významnými faktory přitom byly jednak nadále nezměněný sortiment průmyslového zboží, jednak okolnost, že venkov není dostatečně zásobován.

V této souvislosti třeba upozornit na nutnost, aby bylo opatrně používáno hesla o stálém snižování cen. Očekávání brzkého snížení cen vede ke zdrženlivosti v nákupech a k hromadění peněz v domácnostech. Je především zapotřebí stálou politickou výchovou obyvatelstva mobilizovat pracující ke snižování nákladů jakožto předpokladu pro příští cenové úpravy.

2. Vývoj vkladů obyvatelstva

Volné vklady obyvatelstva na vkladních knížkách činily koncem května t.r. 28,8 miliard Kčs ve starých penězích; kromě toho měly na vkladních knížkách vklady i organizace (odborné, politické strany, mládež) ve výši cca 2,5 miliardy Kčs, takže vklady na vkladních knížkách ve státních spořitelnách ke dni provedení peněžní reformy činily celkem 31,3 miliardy Kčs starých peněz.

Vkladů obyvatelstva na běžných účtech bylo 5,2 miliardy Kčs starých peněz.

Po přepočtu všech těchto vkladů podle zásad peněžní reformy vykazují zůstatky vkladů obyvatelstva u státních spořitelen

3.500 mil. Kčs nových peněz na vkladních knížkách,

382 mil. Kčs nových peněz na běžných účtech,

3.882 mil. Kčs nových peněz celkem.

Kromě toho mělo obyvatelstvo ještě vklady na běžných účtech u Státní banky československé, jejichž zůstatek ke dni 31.5.1953 činil 387,7 mil. Kčs starých peněz a po přepočtu vykazují tyto vklady 45,4 mil. Kčs nových peněz.

Úhrn vkladů, vázaných první měnovou reformou, které byly nynější peněžní reformou zrušeny, činil pokud jde o obyvatelstvo ke konci května 1953 cca Kčs 80 miliard starých peněz.

Od zahájení provozu na přepážkách státních spořitelen po peněžní reformě zaznamenává vývoj až dosud úbytky vkladů na knížky. Týdenní výběry, které překročily v prvním týdnu po peněžní reformě 100 mil. Kčs, klesaly postupně až na 28 mil. Kčs ve třetím srpnovém týdnu. Naproti tomu se výše nově uložených prostředků ustálila od začátku na průměrné výši 15 mil. Kčs týdně. Nejvyšších částek dosáhly nové úložky v druhém týdnu srpna (18,1 mil. Kčs).

Již v červenci se vyskytly ojediněle státní spořitelny, které docílily týdenního přírůstků vkladů na knížky. V srpnu se jejich počet zvýšil; ve druhém týdnu srpna zaznamenal celkový přírůstek již celý kraj (Košice), ve třetím týdnu srpna 3 kraje (Nitra, Košice, Prešov).

Obraty ve vkladech na běžných účtech vykázaly mimořádné oboustranné zvýšení jen v prvních třech týdnech po peněžní reformě. Pak se jejich vývoj ustálil. Ve třetím srpnovém týdnu docílilo již 10 krajů týdenního přírůstků.

V motivech výběrů převažovaly v červnu vlivy peněžní reformy i zavedení volného trhu. Nebývalá hojnost jakostního zboží, hlavně potravin a textilu, nezkušenost v osobním rozpočtování, stejně tak jako důsledky přepočtů v reakci vkladatelů na spoření a zneklidňující nepřátelské pověsti ovlivnily značnou část obyvatelstva k neuváženému vybírání úspor. Postupně však docházelo k uklidnění, které se projevilo již v posledních týdnech června, kdy v příčinách výběrů počínaly převažovat stále výrazněji hospodářské poměry vkladatelů a obvyklé sezónní vlivy (vedle převodů značných částek na běžné účty nefyzických osob). Vývoj v červenci probíhal již za výrazného uklidnění. Také prvé tři týdny srpna neznamenal žádné změny v příčinách výběrů. Kromě sezónních potřeb na dovolené, rekreace, u zemědělců na běžné sklizňové výdaje, převažovalo doplňování pracovního příjmu nebo důchodu na opatření životních potřeb, případně na nákup dražších věcí nebo na mimořádné výdaje, na které nestačil běžný příjem vkladatele. Některé státní spořitelny hlásily výběry vyšších částek na soukromé půjčky, částečně jako důsledek omezení úvěrové činnosti ve státních spořitelnách. Místy se ve výběrech odrazily poruchy v obchodě.

V uložených částkách na vkladní knížky převládá od peněžní reformy podnikové spoření. Od začátku července hlásí státní spořitelny i návrat prostředků vybraných bez hospodářského odůvodnění těsně po peněžní reformě. Tržby soukromě hospodařících zemědělců ovlivňují od července především vklady v běžných účtech.

Číselný přehled o vývoji vkladů obyvatelstva po peněžní reformě:

	v milionech Kčs					
	vkladní knížky			běžné účty		
	vloženo	vybráno	rozdíl	vloženo	vybráno	rozdíl
6. - 30.6.	116	407,4	-291,4	173	177,4	- 4,4
1. - 31.7.	113	290,9	-177,9	183,3	175,2	+ 8,1
1. - 22.8.	48,9	94,1	- 45,2	125,3	113,2	+12,1

Celkový vývoj vkladů charakterizuje nyní uvážlivost výběrů a postupně pronikající poznání o nutnosti spoření. Státní spořitelny navazují ve své přesvědčovací práci na tyto prvky. Zesilují nábor v podnicích. Intenzivně pracují mezi družstevníky, drobnými a středními rolníky dosud soukromě hospodařícími, aby získaly část jejich tržeb na vkladní knížku nebo běžný účet trvalejší povahy. Připravují novou akci mezi školní mládeží, aby zaměřily její výchovu k hospodárnosti na dlouhodobé spoření.

Chystaná úprava úrokových sazeb ze vkladů uložených na výpověď, zavedení výherních vkladních knížek a další navrhovaná opatření k rozvoji spořivosti

budou prostředkem, který umožní získat převážnou část pracujících pro pravidelné a trvalé ukládání části pracovního příjmu na vkladní knížku.

3. Vývoj životního a majetkového pojištění

Po peněžní reformě došlo k poklesu příjmu na pojistném od 1.7. do 15.8. 1953 ve srovnání s příjmem od 15.3. do 1.5.1953 převedeným na nové peníze o 54%.

Nedostatek finančních prostředků u obyvatelstva i nepříznivý přepočtový poměr životních pojistek se projevuje vzrůstajícím počtem předčasných zrušení životních pojištění. Podstatně vzrostl počet žádostí o odkup životních pojištění, avšak i počet zrušení bez náhrady v prvních dvou letech trvání pojištění (storna). Zvýšil se i počet žádostí o snížení pojistných částek bez dalšího placení pojistného (redukce).

Dále uvádíme přehled počtu žádostí o zrušení nebo změnu za jednotlivé měsíce po peněžní reformě:

	odkupy:	storna:	redukce:	zápůjčky na živ. poj.:
červen	6.374	1.113	1.775	121
červenec	14.256	1.907	5.368	323
1/2 srpna	7.828	783	2.439	110
<hr/>				
celkem do 15. srpna:	28.458	3.793	9.582	554

Přepočet náhrad za škody v majetkovém a úrazovém pojištění děje se v poměru 50:1, pokud jde o škody, kde před 1. červnem 1953 byla náhrada určena pravoplatným rozsudkem, smírem nebo dohodou.

U majetkového pojištění se projevilo vytvoření jednotného trhu tak, že vznikl rozdíl mezi skutečnou (vyšší) hodnotou pojištěných předmětů a mezi dosavadními pojistnými částkami. Státní pojišťovna likvidovala totiž před peněžní reformou veškeré škody zásadně podle cen vázaného trhu, zejména u pojištění domácností. Vzniklo tak podpojištění. Tento stav byl řešen celkovou úpravou pojištěných částek tak, aby nová hodnota odpovídala nové jednotné cenové hladině.

4. Přepřerování státního rozpočtu a vývoj státního hospodaření

Změny všech hospodářských čísel, které jsou důsledkem peněžní reformy způsobily, že bylo nutno přepřerovat státní plán a státní rozpočet. K tomu účelu vydaly Státní úřad plánovací a ministerstvo financí společně potřebné směrnice.

Usnesení vlády z 26. června dalo další pokyny pro zabezpečení peněžní reformy a podle něho bylo upraveno konečné znění návrhu státního rozpočtu, který byl vládě 10. července t.r., tedy ve lhůtě stanovené vládním usnesením z 30. května, ministerstvem financí předložen.

V novém návrhu státního rozpočtu jsou všechna čísla upravena tak, jako by peněžní reforma byla uskutečněna k 1. lednu 1953. Se souhlasem předsednictva vlády srovnáváme s takto upravenými finančními plány a dílčími rozpočty jejich plnění až do definitivního rozhodnutí vlády o státním rozpočtu na rok 1953.

V návrhu jsou promítnuta cenová, mzdová i daňová opatření, provedená v souvislosti s peněžní reformou a všechny významné změny v organizaci, úkolech a hospodaření, ke kterým došlo od schválení státního rozpočtu na rok 1953, včetně změn státního plánu a finančních plánů, schválených mezitím vládou.

Mnohé resorty při té příležitosti neprokázaly správné pochopení cílů peněžní reformy, nasazovaly do návrhů zvýšené částky výdajů a snižovaly státní příjmy, vkládaly do návrhů přes výslovné upozornění též požadavky, které nebyly v souvislosti s peněžní reformou a které se jim nepodařilo prosadit při sestavování státního rozpočtu počátkem roku. Rovněž promítnutí vládního usnesení z 26. června se nesesetkalo s plným porozuměním u některých resortů, a proto ministerstvo financí předložilo vládě návrh, ve kterém jsou některé kapitoly nedohodnuty s resorty. Jsou to zejména ministerstva: paliv, energetiky, vnitřního obchodu, pracovních sil, hlavní správa polygrafického průmyslu, nemocenské a důchodové pojištění.

Celkový návrh státního rozpočtu na rok 1953, vypracovaný ministerstvem financí, dosud však vládou neschválený, činí:

v úhrnu příjmů	94.030 mil. Kčs
v úhrnu výdajů	91.704 mil. Kčs

přebytek	2.326 mil. Kčs
----------------	----------------

je o 1.467 mil. Kčs větší než přebytek schválený Národním shromážděním (859 mil. Kčs).

Proti státnímu rozpočtu schválenému Národním shromážděním byly zvýšeny státní příjmy o 6.843 mil. Kčs, z toho u vlastních příjmů národních výborů o 237 mil. Kčs.

Daň z obrátu je zvýšena okrouhle o 3 mld Kčs, naproti tomu odvody ze zisku jsou nižší o 1,6 mld Kčs. Toto snížení je výsledkem přesunu části zisku do výnosu daně z obrátu (569 mil. Kčs) a snížení akumulace z titulu snížení výroby (1.305 mil. Kčs). Ve skutečnosti akumulace stoupá o 252 mil. Kčs.

Státní výdaje byly upraveny proti rozpočtu schválenému Národním shromážděním takto:

hospodářství	+ 4.766 mil. Kčs
kulturní a sociální opatření	+ 1.145 mil. Kčs
obrana a bezpečnost	+ 190 mil. Kčs
správa	- 243 mil. Kčs
státní dluh	- 482 mil. Kčs

celkem	+ 5.376 mil. Kčs
z toho národní výbory	+ 354 mil. Kčs

Značné zvýšení výdajů na hospodářství je odůvodněno zejména zvýšením investic v oboru ministerstva energetiky, příplatky k cenám zemědělských produktů u ministerstva výkupu a menší částkou též u potravinářského průmyslu (řepa), v jehož oboru bylo kromě toho hlavním důvodem zvýšení proplácení investičních úvěrů a investic převzatých družstevních podniků.

Zvýšení výdajů na kulturní a sociální opatření vyplývá z provádění vládního usnesení č. 42/1953, kterým byly z důvodu zavedení jednotných státních cen zvýšeny důchody z národního pojištění a zejména rodinné přídavky.

Účinky opatření k zabezpečení peněžní reformy se projevují v našem hospodářství jen postupně. Podniky, zbavené peněžní reformou pohotových prostředků, zadržují odvody zisků a v červnu zadržely i odvody daně z obratu, která tak dosáhla jen velmi nízkého výnosu - po únoru byl červen nejslabším měsícem v odvodech této daně tohoto roku (odvod činil 3,1 mld Kčs). Zadržené částky byly podniky odvedeny v červenci, který v důsledku toho vykazoval nadprůměrný výsledek (4,2 mld Kčs). Odvody zisků zůstávají stále na velmi nízké úrovni; za 7 měsíců bylo odvedeno pouze 37% celoročního úkolu, nepočítáme-li s doplatky za minulý rok. Neplnění odvodů ze zisku souvisí ovšem také s neplněním úkolů státního plánu v některých odvětvích.

Státní rozpočtové hospodaření skončilo v červnu i v červenci značnými přebytky. Za červen činil přebytek státního hospodaření 1.455 mil. Kčs, za červenec 2.254 mil. Kčs, za 7 měsíců pak 7.197 mil. Kčs. Podstatnou složkou tohoto neplánovaného růstu rozpočtového přebytku je však příjem z nerozpočtových zdrojů, hlavně z převzetí finančních prostředků zrušených fondů, který za poslední měsíce dosáhl asi 4 mld Kčs. Dalšími složkami tohoto přebytku jsou jednak nečerpání prostředků na výdajové úkoly, jednak - v červenci - též překročení plánu výnosu daně z obratu (byla plněna v červenci na 106,5% měsíčního úkolu).

V červencovém plnění investičních výdajů se již začínají projevovat důsledky vládního usnesení z 26. června, kterým bylo zakázáno zahajovat stavby uvedené v plánu výstavby, jejichž provedení není nutné. Ze státního rozpočtu bylo na investiční přídělly národním podnikům a na investiční výdaje ústředním rozpočtovým organizacím celkem vyčerpáno v červnu i v červenci asi po 1 miliardě Kčs, což je méně než v předchozích měsících.

5. Státní dluh a cenné papíry

Peněžní reformou byl zrušen státní vnitřní emisní dluh, který činil koncem I. čtvrtletí 1953 102,3 mld Kčs (73,5 mld Kčs sjednocené půjčky a 28,8 mld Kčs 3% umožitelných půjček). Zrušeny byly také 2% přechodná půjčka 7,5 mld Kčs a bezúročný státní dluh 9,5 mld Kčs vůči Likvidačnímu fondu měnovému; tyto dluhy zanikly v důsledku zrušení Likvidačního fondu měnového a vstupu státu do jeho pohledávek.

Zrušené dluhy byly odepsány v hlavní knize státního dluhu k 31. květnu 1953. Zrušené státní půjčky byly vyřazeny resp. se vyřazují z depozitní služby u peněžních ústavů. Pokud pozůstávaly z efektivních dluhopisů, byl nařízen jejich skart. Depozitní účty cizích státních příslušníků byly zatím ponechány

stranou, uvažuje se však také o jejich zrušení; týkají se ve starých penězích asi 166 mil. Kčs státních půjček, ke kterým je třeba ještě připočítat asi 74 mil. Kčs starých, dosud nekonvertovaných půjček, uložených efektivně v cizině. Je třeba počítat s tím, že budou uplatňovány požadavky náhradové.

Vedle státního dluhu byly peněžní reformou zrušeny i pohledávky a závazky z tuzemských cenných papírů v povinné úschově. K těm patří zejména:

zástavní listy Investiční banky, konverzní	1.351 mil. Kčs
zástavní listy Investiční banky, nové	128 mil. Kčs
obligace elektrárenských podniků	430 mil. Kčs
obligace průmyslové	1.350 mil. Kčs
zástavní listy a komunální dluhopisy	
býv. Landesbank und Girozentrale v Liberci	1.926 mil. Kčs
některé dosud nekonvertované půjčky železniční	35 mil. Kčs

a jiné menší skupiny.

I tyto ukládací papíry byly vyřazeny, resp. se vyřazují z depozitní služby peněžních ústavů a budou skartovány, opět zatím s výjimkou účtů cizích státních příslušníků.

Ztráty veřejných organizací a zařízení, plynoucí ze zrušení státního dluhu vydaného po roce 1945, mají být vládou vypořádány. Zvláštní kategorii tu tvoří Státní banka, Investiční banka, Státní pojišťovna a státní spořitelny. O vlivu peněžní reformy na jejich finanční stav jedná další oddíl této zprávy. U ostatních veřejných organizací a zařízení jde podle předběžného zjištění nejvýše asi o 8 mld Kčs starých peněz státních dluhopisů a zástavních listů vydaných po roce 1945. Hlavní položku tu činí zařízení penzijního nadlepení, která mají asi 3 mld Kčs dluhopisů vydaných po roce 1945. Prozatím je uvažováno vypořádání jen První české zajišťovně, jejíž veškeré akcie vlastní stát, poněvadž jinak by tato organizace musila vstoupit do konkursu.

Informativní přehled o vlastnících státních půjček a zástavních listů je přiložen (příloha č. 8).

Ustanovení o zrušení státních dluhopisů a tuzemských cenných papírů vyvolala řadu otázek, které třeba řešit.

Tuzemskými cennými papíry v povinné úschově jsou v některých případech také československé půjčky zahraniční (8% státní, 7½% pražská, 8% karlovarská, 6% Škodových závodů). Již vzhledem k tomu, že znějí na cizí měnu, dlužno je považovat za nedotčené peněžní reformou.

Státními dluhopisy vydanými po roce 1945 jsou také dluhopisy vydané kanadské vládě na částky odčerpané z kanadského vládního úvěru, jakož i bezúročné, na viděnou splatné poukázky, vydané k částečnému splacení členské kvóty u Mezinárodního fondu měnového a Mezinárodní banky pro obnovu a rozvoj. I tyto poukázky a dluhopisy dlužno považovat za nedotčené peněžní reformou, jelikož jejich prohlášením za zrušené nedocílilo by se zrušení závazků vůči kanadské vládě, resp. uvedeným mezinárodními institucím.

Tuzemskými cennými papíry v povinné úschově jsou dále akcie, zejména akcie znárodněných podniků. Protože však zákon o peněžní reformě zrušil pohledávky a závazky z tuzemských cenných papírů v povinné úschově a o pohledávkách a závazcích lze mluvit jen u cenných papírů rázu obligačního, dlužno mít za to,

že se nic nezměnilo na dosavadním právním postavení akcií. Kromě toho nebylo ani úmyslem zákona o peněžní reformě zrušit náhrady za znárodnění. Jejich prohlášení za zrušené by dále zkomplikovalo v náš neprospěch situaci v některých zahraničních sporech národních podniků, kde nároky opíráme o držbu akcií. Vznikly by také potíže ve vztahu k několika zahraničním společnostem, zejména švédské SKF, kterým byla povolena výjimka ze znárodnění a z monopolu zahraničního obchodu. Ministerstvo financí připravuje návrh na vyřešení věci.

Některá opatření k dokončení a zabezpečení peněžní reformy

1. Tisk bankovek a ražba mincí

Normální spotřeba bankovek a státovek emise 1953 a vytvoření rezervních fondů papírových platidel ve Státní bance jsou zajištěny podle plánu jejich tisku ve státní tiskárně cenin (býv. tiskárna bankovek Státní banky) do konce října t.r. Průzkum ukazuje, že volená skladba našich nových platidel vyhovuje.

Pokud jde o ražbu mincí, bylo třeba podle vládního usnesení z 30. května zajistit do konce roku ražbu nejméně 185 mil. kusů mincí. Tento úkol je plněn a mince se dodávají podle měsíčního plánu. Suroviny zajištěné Státním úřadem plánovacím podle zmíněného vládního usnesení nejsou však zpracovávány ministerstvem hutního průmyslu a rudných dolů, které by musilo měnit svůj výrobní program, ale přímo mincovnou, která je zařízena na lití a válcování kovů a je tak ve smyslu vládního usnesení maximálně využita pro tento úkol. Ukazuje se však, že materiál, zejména hliník, nebylo lze zavčas zajistit z dodávek, nýbrž musely být předsedou vlády uvolněny odpovídající kvóty ze státní rezervy. Obstarávání tohoto čistého kovu činí značné potíže vzhledem k daným dovozním možnostem.

Oběh mincí naprosto dostačuje, ba ukazuje se, že je vydáváno někde i zbytečně mnoho mincí, zejména desetihaléřů, a Státní banka dosud neučinila vše, aby popularizovala nový druh mincí po 25 haléřích.

Podle rozhodnutí vlády byla mincovna od 1. července 1953 převedena z oboru ministerstva těžkého strojírenství do oboru ministerstva financí.

2. Vydání nových kolků

Podle vládního usnesení ze dne 30. května 1953 mělo ministerstvo financí zajistit vydání nových kolků do 30. června. Tento úkol byl splněn před uplynutím stanovené lhůty. Vyhláška o vydání nových kolků vyšla v úředním listě dne 25. června 1953 a zároveň byly kolky rozvezeny na poštovní úřady. V nové emisi kolků byly jejich hodnoty přizpůsobeny potřebě odpovídající nové hodnotě koruny (20 a 40 hal., 1, 2, 4, 6, 10, 20 a 40 Kčs). Pro výměnu starých kolků za nové byla stanovena lhůta do 15. července 1953.

Vedle kolků zůstávají v oběhu dřívější dávkové známky, kterými se platí správní poplatky a na které se nevztahuje ustanovení směrnic o provedení peněžní reformy, týkající se výměny starých známek a kolků.

3. Likvidace Likvidačního fondu měnového

Likvidační fond měnový byl zrušen zákonem č. 41/1953 Sb. o peněžní reformě od 1. června 1953 a jeho práva přešla na stát. Likvidaci provádí ministerstvo financí celostátně (tj. i za slovenskou úřadovnu Fondu).

Aby byla likvidace urychlena a zjednodušena, byla učiněna opatření za účelem zjednodušení vztahů mezi Likvidačním fondem měnovým a peněžními ústavami (například bylo upuštěno od zúročení volných zúročitelných vkladů). Za účelem zjednodušení likvidačních prací nebudou se pořizovat bilanční soupisy vázaných vkladů k 31. květnu 1953 a místo toho bude použito soupisových řad k 31. prosinci 1952, protože od té doby, zejména od zastavení výplat z vázaných vkladů dne 13. února 1953 docházelo na vázaných účtech jen k nepatrným účetním pohybům.

Likvidace bude prakticky zakončena k 15. září 1953; nadále musí být vedena evidence pohledávek Likvidačního fondu měnového, zejména velký blok pohledávek proti německé říši, německým bankám a proti Rakousku.

Konečné řešení tohoto bloku lze očekávat jen při uspořádání finančních vztahů mírovými smlouvami. Zaměstnanci, kteří byli uvolněni likvidací, jsou formálně zaměstnanci Státní banky a bude jich použito v provozu banky.

Celkový finanční výsledek peněžní reformy

Peněžní reforma nejen odstranila přebytečné oběživo a pozvedla kupní sílu peněz, ale odstranila nebo změnila také některé finanční vztahy, které dříve obrát našich financí zatemňovaly.

I. Důsledky peněžní reformy pro obyvatelstvo

Obyvatelstvu přinesla peněžní reforma finanční ztráty, které však byly nezbytné k nastoupení cesty zvyšování životní úrovně. Ztráty vyplynuly z těchto příčin:

1. Výměna oběživa

Ke dni peněžní reformy

činilo oběživo ve starých penězích	52.058,3 mil. Kčs.
Z toho předložilo obyvatelstvo k výměně	38.058,0 mil. Kčs,
a organizace složily na své účty	11.021,3 mil. Kčs,
vše ve starých penězích.	

Nevrátilo se tedy (zničeno, ztraceno, zavlčeno do ciziny nebo prostě nebylo předloženo)

bankovek	1.589,0 mil. Kčs,
státovek a mincí	1.390,0 mil. Kčs

celkem ve starých penězích	2.979,0 mil. Kčs.
----------------------------------	-------------------

Přepočteme-li peníze předložené k výměně a peníze, které se z oběhu nevrátily, v poměru 5:1, tedy beze srážky, obdržíme v nových penězích hodnotu	8.207,4 mil. Kčs
Výměnou bylo obyvatelstvu vydáno nových peněz	1.437,3 mil. Kčs
Rozdíl mezi oběma částkami	6.770,1 mil. Kčs

představuje ztrátu obyvatelstva z výměny peněz, vyjádřenou v nových penězích. Přitom nebereme v úvahu nezjistitelnou částku peněz, které byly v době výměny mimo území státu.

2. Přepočet vkladů a běžných účtů

Ztráta majitelů vkladních knížek a běžných účtů z přepočtu vkladů a běžných účtů u státních spořitelů činila v nových penězích	3.443,3 mil. Kčs
Poněvadž však v úhrnu vkladních knížek připadalo na vklady organizací asi 2,5 mld Kčs ve starých penězích, lze vyčíslit ztrátu obyvatelstva z přepočtu vkladů vyjádřenou v nových penězích	3.042,3 mil. Kčs
Ztrátu obyvatelstva z přepočtu běžných účtů u Státní banky lze odhadnout v nových penězích na	40,0 mil. Kčs
Celková ztráta obyvatelstva z přepočtu vkladů a běžných účtů tedy činí v nových penězích	3.082,3 mil. Kčs

Kromě toho byly peněžní reformou zrušeny vázané vklady, které činily ke dni peněžní reformy okrouhle 100 mld Kčs. Z toho připadá na vklady obyvatelstva podle odhadu asi 80 mld Kčs a na vklady organizací asi 20 mld Kčs.

3. Přepočet pojistek

Ztráta obyvatelstva na hodnotě pojistek, vyjádřená přepočtem pojistně technických rezerv životního pojištění, vzniklých po měnové reformě z roku 1945 činí

848,2 mil. Kčs

v nových penězích. Kromě toho byly ovšem odepsány pojistně technické rezervy ve vázané měně, které činily, vyjádřeno v nových penězích, 814,9 mil. Kčs (tj. 4.074,7 mil. Kčs ve starých penězích).

4. Zrušení pohledávek z tuzemských cenných papírů

Částka státních a komunálních cenných papírů, podléhajících vázané úschově, které byly ke dni peněžní reformy v rukách obyvatelstva, činila 3.340 mil. Kčs ve starých penězích. Hodnota státních dluhopisů vydaných po r. 1945 a dílčích dluhopisů a zástavních listů vydaných v téže době, které byly v rukách obyvatelstva, činila 156 mil. Kčs (částečně odhad.). Vyjádřeno v nových penězích jde celkem o

699,0 mil. Kčs,

které byly zrušeny bez náhrady a představují ztrátu obyvatelstva.

5. Ztráty obyvatelstva z přepočtu peněz, odvedených v nákupech ve dnech 1. až 4. června 1953

Ve dnech 1. až 4. června 1953 mělo obyvatelstvo podle předpisů o peněžní reformě možnost nakupovat zboží, byť ne v plném rozsahu, za staré peníze v nových cenách, a to v poměru 50:1. To byla vlastně náhradní forma výměny peněz, které využívaly zvláště ty části obyvatelstva, které nechtěly přiznat při výměně skutečnou výši svých hotovostí. Běře-me-li v úvahu výši tržeb státního a družstevního obchodu v těchto dnech, můžeme odhadnout ztrátu obyvatelstva z tohoto přepočtu v nových penězích částkou 1.500 mil. Kčs.

6. Ztráty obyvatelstva z přepočtu pohledávek vůči národním a komunálním podnikům a družstvům

Tyto ztráty jsou vyčísleny v rozvahách národních a komunálních podniků, jakož i výrobních a spotřebních družstev částkou 1.039,6 mil. Kčs. V tom nejsou zahrnuty ztráty na pohledávkách vůči JZD.

7. Ztráty z přepočtu pohledávek vůči FZH

Závazky národních a komunálních podniků vůči soukromníkům, soustředěné u bývalého Fondu znárodněného hospodářství z titulu hypotekárních dluhů, závazků vůči majitelům znárodněných podstat aj. (mimo nároky z náhrad za znárodnění) činily ve starých penězích okrouhle 3.631 mil. Kčs, tj. při přepočtu 5:1 v nových penězích 726,5 mil. Kčs,
z toho činí ztráta 9/10 653,9 mil. Kčs.
Z uvedené částky však ztráty na některých pohledávkách odpadnou, bude-li zjištěno, že jsou pohledávkami socialistického sektoru, dále některé pohledávky z toho jsou nejisté. Lze tedy odhadnout ztráty obyvatelstva z tohoto důvodu v nových penězích částkou 500 mil. Kčs.

8. Ztráty z přepočtu pohledávek vůči rozpočtovým a jiným organizacím

Částku ztrát z přepočtu pohledávek vůči rozpočtovým organizacím nelze vyčís- lit, kromě ztrát z přepočtu spekulacních (předčasných) daňových plateb, uskutečněných v druhé polovině května, které se odhadují částkou asi 50 mil. Kčs ve starých penězích, tj. v nových penězích 10 mil. Kčs. Sem náleží také ztráty na přepočtech z pohledávek obyvatelstva za Fondem národní obnovy a jinými organizacemi a zařízeními. Celkovou ztrátu obyvatelstva za všech těchto důvodů lze odhadnout v nových penězích na 100,0 mil. Kčs.

9. Pohledávky zemědělců z akce vykoupených strojů

Při hrubém odhadu pohledávek zemědělců z této akce ve výši asi 500 mil. Kčs starých peněz (po odečtení jejich závazků vůči spořitelním) vyplývá z přepočtu těchto pohledávek pro obyvatelstvo ztráta asi (vyjádřeno v nových penězích) 90 mil. Kčs.

Rekapitulace:

Ztráty z výměny oběživa	6.770,1 mil. Kčs
Ztráty z přepočtů vkladů a účtů	3.082,3 mil. Kčs
Ztráty z přepočtu pojistek	848,2 mil. Kčs
Ztráty ze zrušení cenných papírů	699,0 mil. Kčs
Ztráty z přepočtu peněz, odvedených při nákupech ve dnech 1. až 4. června	1.500,0 mil. Kčs
Ztráty z přepočtu pohledávek vůči národním a komunálním podnikům a družstvům	1.039,6 mil. Kčs
Ztráty z přepočtu pohledávek vůči FZH	500,0 mil. Kčs
Ztráty z přepočtu pohledávek vůči rozpočtovým a ostatním organizacím a zařízením	100,0 mil. Kčs
Ztráty z přepočtu pohledávek zemědělců za stroje	90,0 mil. Kčs
C e l k e m	14.629,2 mil. Kčs

II. Vliv peněžní reformy na bilance peněžních ústavů a pojišťoven

Celkový výsledek snížení aktiv i pasiv peněžních a pojišťovacích ústavů v důsledku peněžní reformy je patrný z této tabulky:

	Výsledná ztráta	Výsledný přebytek
	ze změn aktiv a pasiv (v milionech Kčs)	
a) Peněžnictví:		
Státní banka čs.	1.096,1	-
Státní spořitelny	1,615,9	-
Investiční banka	-	137,0
Ústavy v likvidaci:		
Živnostenská banka	3,7	-
Národní banka čs.	-	7,8
Česká eskomptní banka	4,9	-
Česká banka Union	0,1	-
Kreditanstalt der Deutschen	51,1	-
Ústřední likvidátor	64,7	-
Peněžní ústavy celkem	2.836,5	144,8
b) Pojišťovnictví:		
Státní pojišťovna čs.	744,2	-
První česká zajišťovna	37,4	-
Pojišťovnictví celkem	781,6	-
Peněžní a pojišťovací ústavy celkem	3.618,1	144,8
Výsledná ztráta	3.473,3	

Rozvedení těchto výsledků je uvedeno v přílohách č. 3-7. Hlavními faktory, které snížily aktiva těchto ústavů, jsou zrušení tuzemských cenných papírů, zrušení pohledávky Státní banky za Likvidačním fondem měnovým, naproti čemuž pasiva byla snížena přepočtem vkladů u Státních spořitelén. Ve vyčíslených výsledných ztrátách se předpokládá, že ztráty, které vznikly zrušením cenných papírů, závazků LFM, kursovými ztrátami na zlatě a pohledávkách v cizině, se kompenzují se zisky z výměny peněz, přepočtů vkladů, případně též ze zisků z kursových rozdílů.

III. Vliv peněžní reformy na bilance národních a komunálních podniků a družstev

V rozvahách národních a komunálních podniků - bez podniků MZO - projevily se důsledky peněžní reformy výsledným ziskem v částce 4.208,3 mil. Kčs nových peněz, a to hlavně ziskem z nového ocenění zásob k 1. červnu 1953.

Tato částka vyplývá z tohoto propočtu:

- a) Novým oceněním zvýšila se hodnota zásob o 4.618,9 mil. Kčs, z toho hlavně u ministerstva vnitřního obchodu (+ 4.557,8 mil. Kčs), u ministerstva chemického průmyslu (+ 24,2 mil. Kčs) a u ministerstva lehkého průmyslu (+ 17,0 mil. Kčs).

Naproti tomu snížením cen jiných druhů zboží snížila se hodnota zásob o 905,9 mil. Kčs, tj. zejména opět v síti ministerstva vnitřního obchodu (865,9 mil. Kčs), u ministerstva vnitra (15 mil. Kčs), u ministerstva chemického průmyslu (14,6 mil. Kčs).

Výsledné zvýšení hodnoty zásob 3.713,0 mil. Kčs

U nového ocenění zásob vykazuje největší ziskovou položku ministerstvo vnitřního obchodu. To se týká z největší části ústřední zásoby MVO, u které je odhadováno zvýšení hodnoty zásob vcelku o 3,2 mld Kčs. Největší část tohoto zvýšení se soustřeďuje u hlavní správy odívání. U ministerstva chemického průmyslu běží hlavně o rozdíl způsobený blokovými poukázkami na benzín, zakoupenými před peněžní reformou.

Největší položku ve ztrátě z nového ocenění zásob, vykázané ministerstvem vnitřního obchodu (865,9 mil. Kčs), má opět hlavní správa odívání (468,3 mil. Kčs). Ztráta vykázaná ministerstvem vnitra byla způsobena přepočtem zásob u komunálních podniků pohostinství (především potraviny, nápoje a cigarety). Ztráta ministerstva chemického průmyslu je odůvodněna snížením cen benzínu. U všeobecného strojírenství byla ztráta (2,3 mil. Kčs) podmíněna snížením cen motorových vozidel, pneumatik a náhradních součástí k motorovým vozidlům.

- b) Z přepočtu závazků vzešel podnikům zisk v částce 905,8 mil. Kčs,

který zhruba znamená ztrátu obyvatelstva v přepočtu jeho pohledávek za těmito podniky. U této položky vykazuje největší zisk ministerstvo energetiky. Byl způsoben tím, že kauce odběratelů byly přepočteny v poměru 50:1. U ministerstva vnitra se v tomto poměru přepočítávaly hlavně závazky vzniklé ze začleňování podniků.

c) Různé zisky z přepočtů	7,4 mil. Kčs
	<hr/>
Úhrnem zisky	4.626,2 mil. Kčs
d) Z přepočtu pokladního zůstatku podniků vzešla ztráta	417,9 mil. Kčs

Největší ztráta z přepočtu pokladního zůstatku se týká ministerstva vnitřního obchodu (150,8 mil. Kčs) z důvodu vysokých tržeb v posledních dnech před peněžní reformou. Z téhož důvodu jsou vysoké ztráty u ministerstva vnitra (komunální podniky), kde ztráta v celkové částce 99,2 mil. Kčs je kromě toho odůvodněna tím, že drobné podniky odvádějí tržbu v delších než denních lhůtách. Bez vlivu na tyto tržby nejsou zajisté ani spekulativní nákupy zaměstnanců těchto podniků po vyhlášení usnesení strany a vlády. Poštovní úřady a peněžní ústavy přitom však v sobotu již nepřijímaly hotové peníze. Některé komunální podniky (pohostinství, hotely, doprava) byly v provozu i v neděli. Ztráta u ministerstva železnic (26,4 mil. Kčs) a u ministerstva dopravy byla způsobena tím, že v posledních dvou dnech před peněžní reformou značně stoupl provoz v osobní dopravě.

Zbývá zisk 4.208,3 mil. Kčs

U spotřebních a výrobních družstev vyplynul z peněžní reformy (z nového ocenění zásob a z přepočtu pohledávek a závazků, jakož i z pokladních zůstatků) výsledný zisk ve výši 389,6 mil. Kčs. Největší zisk vznikl u spotřebních družstev z nového ocenění zásob (438,0 mil. Kčs). Naproti tomu vznikla ztráta z přepočtu pokladního zůstatku (139,7 mil. Kčs), a to tím, že v posledních dnech před peněžní reformou byly zvýšené tržby, které nebylo možno před peněžní reformou odvést a dále tím, že venkovské drobné prodejny odevzdávají tržbu zpravidla až na konci týdne.

Úhrnný zisk z peněžní reformy činí tedy u národních a komunálních podniků (bez MZO) a u výrobních a spotřebních družstev dohromady 4.597,9 mil. Kčs v nových penězích.

IV. Zahraniční vztahy

Zhodnocení koruny v poměru k zahraničním měnám při poměru 6,944 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz se projevilo jak důsledky devizovými, tak důsledky korunových přepočtů.

Devizové důsledky změny kursu Kčs

Zhodnocení koruny se projevilo v změnách devizových nákladů či výkonů jedině při některých druzích neobchodních platů, které svou povahou jsou vázány na tuzemské cenové či mzdové relace. Jde konkrétně o tyto případy s tímto vyčíslením (při přepočtu na celý rok 1953 v mil. Kčs):

	Devizové výnosy	
	zvýšení	snížení
1) Diplomatické zastoupení cizích států v ČSR....	14,5	
2) Cestovní ruch	2,8	
3) Dárková akce Darex		12,-
	17,3	12,-
Celkové zvýšení devizových výnosů		5,3
	Devizové náklady	
	zvýšení	snížení
1) Penze	4,7	
2) Podpory do ciziny		1,3
3) Závazky Likvidačního fondu měnového		0,4
	4,7	1,7
Celkové zvýšení devizových nákladů		3,-
R e k a p i t u l a c e :		
Zvýšení devizových výnosů	5,3	
Zvýšení devizových nákladů	3,-	
Celkové zlepšení plánu neobchod. platů	2,3	

Změna kursu se neprojevuje u devizových příjmů a výdajů v ostatních neobchodních platech ani v zahraničním obchodě, kde jde o vztahy vyjadřované v cizí devize. Ve všech těchto případech se však změna projevuje ve finančních plánech, v nichž výsledky devizového styku se zahraničím jsou již vyjadřovány v nových korunách.

Důsledky změny kursu pro finanční plány

I v těch případech, kde změna kursu neovlivnila devizové příjmy a výdaje, ovlivnila výsledky vyjadřované v Kčs v podnicích, jejichž činnost je vázána zcela (výsadní společnosti) nebo zčásti (spoje) na styk s cizinou ať v dodávkách zboží nebo služeb. Stejně změny nastaly při přepočtech devizových platů neobchodních. Obecně dochází ke snížení korunových výdajů při devizových platbách do ciziny, naopak ke snížení korunových příjmů z přepočtu devizových úhrad z ciziny. Při přepočtu devizového hospodaření na celý rok 1953 lze vyčíslit rozdíly zhruba takto:

	Saldo rozdílů	
	aktivní	pasivní
1) Doprava a spoje	40,1	
2) Pojištění a zajištění	3,4	
3) Státní běžné platy	64,9	
4) Cestovní ruch	16,3	
5) úroky a výnosy z podniků a majetku	8,1	
6) Čsl. dluh	56,4	
7) Náhrady za znárodnění	27,2	
8) Ostatní kapitálové převody	4,8	
9) Různé služby	6,6	
	227,8	-
10) Společnosti zahraničního obchodu		698,-
Saldo rozdílů		470,2

Je přirozené, že největší položku představuje zahraniční obchod, v němž je soustředěn převážně hospodářský styk s cizinou a jehož pasivní saldo je ovlivněno tím, že v plánu na rok 1953 se počítá s převahou vývozu nad dovozem nejen na nezbytné pokrytí neobchodních platů, nýbrž i na snížení obchodní zadluženosti v cizině.

Přepočet majetkové bilance devizových aktiv a pasiv

Zhodnocení koruny vedlo při přepočtech našich devizových aktiv a pasiv při novém kursu na nové peníze k vyčíslení aktivních rozdílů z přepočtů devizových pasiv a pasivních rozdílů z přepočtu devizových aktiv. Z hlavních skupin devizových aktiv a pasiv vplynuly tyto přepočítací rozdíly (nepřihlíží se k takovým aktivům a pasivům, jako jsou např. předmonopolní pohledávky a závazky, pohledávky k býv. Německé říši, Rakousku ap.):

	Rozdíly v mil. Kčs	
	aktivní	pasivní
1) Zlato		72,9
2) Bankovní pohledávky		214,3
3) Bankovní závazky	522,2	
4) Pohledávky zahraničního obchodu		327,9
5) Závazky zahraničního obchodu	125,7	
6) Státní dluh	243,6	
7) Dovozní zboží v zahraničí		139,6
8) úvěry poskytnuté v cizí měně		196,-
9) Závazky za znárodnění	92,7	

V těch případech, kde devizová aktiva či pasiva jsou součástí aktiv či pasiv hospodářských organizací, vyplývá pro podniky povinnost odvést přebytek aktivních rozdílů státnímu rozpočtu. Podnikům, jimž při přepočtu vplynula

aktivních rozdílů státnímu rozpočtu. Podnikům, jimž při přepočtu vplynula převaha pasivních rozdílů, bude třeba po prověrce doplnit úbytek prostředků za účelem zajištění bilanční rovnováhy takových podniků. V některých případech (MZO) byla již otázka přidělní či odvodů řešena při úpravě státního rozpočtu na rok 1953, ve zbývajících případech řešení odvisí od prověrky.

Provedení peněžní reformy a hlavně změna parity měla samozřejmě v cizině svou odezvu a nebyla zcela hladce přijata na všech místech. Níže uvádíme případy, které nejsou ještě zcela likvidovány.

Mezinárodní měnový fond

Státní banka oznámila Mezinárodnímu měnovému fondu změnu parity Kčs až po provedení peněžní reformy bez předchozí konzultace. Opíráme se přitom o ustanovení stanov Fondu, podle nichž není třeba schválení Fondu a podle našeho výkladu ani konzultace v případě, že změnou parity nejsou dotčeny mezinárodní transakce. Fond se nespokojil pouhým naším odvoláním se na stanovy a požaduje, abychom dali odpovědi na určité otázky. Bylo již vypracováno obsáhlé memorandum, které bude Fondu předloženo. Očekáváme však, že ani s tím se Fond nespokojí a bude vyžadovat dodatečnou konzultaci. Účty Fondu vedené v Kčs u Státní banky byly přepočteny v poměru 1 : 6,94, ale Fond zatím nechce takový přepočet uznat, dokud nebudou diskuse ukončeny. V případě zásadního nesouhlasu Fondu s čl. změnou parity může nás Fond v první řadě prohlásit za neschopné používat prostředků Fondu a po uplynutí určité doby může dát návrh sboru guvernérů, aby ČSR byla vyzvána vystoupit z Fondu.

Cedulové banky v cizině přijaly většinou hladce oznámení Státní banky z 1. června t.r. o nové paritě koruny a změně kursů cizích měn. Výjimku tvoří zatím Švédsko, Norsko a Argentina.

Š v é d s k o :

Vláda neuznala přepočet svého účtu u Státní banky s poukazem na okolnost, že platební dohoda nemá revalvační doložku. Výměna telegramů mezi cedulovými bankami nevyřešila otázku, která byla přenesena do obchodně politických jednání, jež právě jsou ve Stockholmu. Švédové zdá se chtějí svým tlakem získat zaplacení našeho dlužného salda ve volné devize, což je předem protismluvní. Žádají též změnu platební dohody a navrhují provádění platebního styku jen ve švédských korunách.

N o r s k o

zastávalo původně totéž stanovisko k přepočtu svého kreditního zůstatku u Státní banky jako Švédsko. Ve své nótě z 10. července, kterou vypovědělo platební dohodu, se však dožaduje přepočítacího poměru 5:1 podle článku 28 směrnic ministra financí. Otázka bude řešena v jednáních, která budou zahájena v září t.r.

A r g e n t i n a

neuznala dosud novou paritu naší koruny. Na urgenci Státní banky odpověděla Argentinská banka, že se k věci ještě vrátí. Čsl. obchodní delegace, která dlí v Argentině, byla pověřena, aby podala argentinským úřadům vysvětlení a snažila se o obnovení hladkého platebního styku.

Otázka čsl. bankovek, které mají v držení cizí banky, není dosud vyřešena. Cizí banky hlásily během výměny i po ní tyto své držby čsl. bankovek:

SSSR	376 tisíc Kčs
NDR	647 tisíc Kčs
Maďarsko	428 tisíc Kčs
Polsko	412 tisíc Kčs
Bulharsko	365 tisíc Kčs
Švédsko	72 tisíc Kčs
jiné KS	40 tisíc Kčs
<hr/>	
celkem	2.340 tisíc Kčs staré měny

Bankovky švédské banky jsme povinni odkoupit podle platební dohody. O řešení všech případů připravuje ministerstvo financí návrh.

Účty devizových cizozemců u Státní banky v počtu asi 7000 jsou postupně přepočítávány podle jejich povahy. Poměrem 6,94:1 byly přepočteny zůstatky asi 2350 účtů devizové povahy, volně transferovatelných, zejména účty peněžních ústavů. Tyto zůstatky z 1. června činily asi 100 mil. Kčs našich pohledávek a asi 327 mil. Kčs našich závazků v nové měně. O zbytku asi 4300 účtů se zůstatkem asi 344 mil. Kčs staré měny bylo rozhodnuto ministerstvem financí, že budou ve své většině přepočteny podle čl. 19 směrnic, tj. jako vkladové účty, takže zůstatek bude asi 29 mil. Kčs nových peněz.

Darex

Přepočítacímu poměru 50:1 podle článku 14 směrnic z 30. května 1953 byly podrobeny toliko darexové poukázky znějící na koruny, kdežto tzv. dárkové certifikáty, jež opravňují majitele, aby si vybral zboží do výše cizí valuty uvedené na certifikátu, proplácejí se v nových penězích při novém kursu příslušné valuty. Peněžní reformě nemohly být podrobeny ani odběrní poukazy na zboží, jež bylo před 1.6.1953 zapláceno, ale nevydáno (benzín, stavební materiál apod.). Důsledkem zrušení Darexu bylo i zastavení na něj napojené akce »Z«, v jejímž rámci byli zvýhodněně vybavováni zaměstnanci československých zastupitelských úřadů v cizině. Rázná likvidace Darexu zastavila okamžitě činnost řady zástupců a podzástupců Darexu v cizině, kteří obstarávali nábor dárců většinou v řadách čsl. krajanů. Největší klientelu soustřeďoval John Fischer v New Yorku, který hrozil žalobou proti Státní bance čsl.; jeho nároky se likvidují za \$ 7000.-

Cizí zastupitelské úřady

Přepočet jejich účtů byl proveden hladce. Zbývá ještě rozhodnout o přepočtu 5 účtů papežské nunciatury se zůstatkem asi 45,6 mil. Kčs staré měny.

Obtíže vznikly v několika případech ohledně hotovostí, a to zejména pro zákaz přijímání peněz v peněžních ústavech a u poštovních úřadů v sobotu 30.5. 1953. Z tohoto důvodu protestoval Írán, Argentina a Mexiko. Ministerstvo financí tyto případy řeší.

Již v prvních dnech po vyhlášení peněžní reformy docházely protestní nóty zastupitelských úřadů. Většina z nich obsahovala výhrady všeobecného rázu, kde si vyhrazovaly státy uplatňování práv z důvodů poškození svých příslušníků. Jiné nóty se týkaly darexových bonů a nevyměňených hotovostí.

Likvidační fond měnový

Závazky LFM vůči cizině činily k 31. květnu t.r. 1.728,450.000 Kčs starých peněz. Z toho byly závazky vůči USA 351 mil. Kčs, Rakousku 860 Kčs, Anglii 118 mil. Kčs. Tyto závazky byly sice zákonem zrušeny, ale je pravděpodobné, že budou uplatňovány cizími státy při event. mezistátních jednáních a bude požadována náhrada.

V. Finanční výsledky peněžní reformy pro stát

O celkových finančních výsledcích peněžní reformy pro stát podává přehled sestava uvedená v příloze č. 1.

K některým položkám sestavy:

Jednotlivé druhy ztrát obyvatelstva, vyčíslené v nových penězích úhrnnou částkou okrouhle 14.700 mil. Kčs, jsou podrobněji odůvodněny výše v oddílu I.

Ve vyčíslení tohoto celkového zisku se nepromítá zrušení vázaných vkladů ani vázaných životních pojistek z reformy v roce 1945, kterých podle odhadu bylo v rukách obyvatelstva asi 85 mld Kčs ve starých penězích, [z toho okrouhle 80 mld Kčs vkladů a 5 mld Kčs živ. pojistek]^b. Naproti tomu není však v sestavě uvedena ani ztráta z přepočtu pohledávek Likvidačního fondu měnového za Německou říší a Rakouskem.

Pohledávka LFM za peněžními ústavami v částce 6.3 mld Kčs v nových penězích je volný vklad tohoto fondu u peněžních ústavů, který přešel podle zákona o peněžní reformě na stát a který v podstatě představoval rezervu na vypořádání vázaných vkladů a jiných vázaných hodnot.

Úspora na úrocích vnitřního dluhu státního, vzniklá zrušením tohoto dluhu, činí v roce 1953 částku 383,0 mil. Kčs (tj. úrokové platy splatné od 1. června do konce roku 1953, ke kterým v důsledku peněžní reformy již nedošlo). Tato částka je promítnuta do návrhu státního rozpočtu na rok 1953, vypracovaného po peněžní reformě ministerstvem financí a předloženého vládě dne 10. července. V celoročním vyjádření činí úspora státního rozpočtu na úrocích vnitřního státního dluhu 720 mil. Kčs, což se projeví v příštích letech.

Příznivý výsledek přinesla peněžní reforma státu též novým ohodnocením dluhu zahraničního podle nově stanovených kursovních relací koruny. Z tohoto přepočtu vyplývá, vyloučíme-li ze zahraničního dluhu tzv. politické dluhy z doby první světové války a po ní, snížení hodnoty státního dluhu zahraničního, vyjádřeno v nových korunách, o 243,6 mil. Kčs. Tento prospěch se projeví v příštích letech nižšími rozpočtovými náklady na státní dluh, nepatří však do vyúčtování příjmů a výdajů v peněžní reformě.

Zrušený vnitřní státní dluh činil úhrnem	
ve starých penězích částku	109.943,3 mil. Kčs
dále odpadl bezúročný dluh státu vůči LFM	
(rovněž ve starých penězích)	9.497,0 mil. Kčs
	<hr/>
celkem	119.440,3 mil. Kčs

Zánik tohoto dluhu se týká z největší části vnitřních vztahů socialistického sektoru, jak vyplývá z přehledu uvedeného v oddílu o státním dluhu. V případě, že by bylo rozhodnuto, že některým organizacím (převážně nadlešovacím penzijním fondům), v jejichž držbě jsou značné částky státních dluhopisů, má být tato ztráta nahrazena, snížil by se přiměřeně zisk státu ze zrušení vnitřního státního dluhu. Skutečné snížení břemene státního dluhu v důsledku peněžní reformy představuje pouze částka 699 mil. Kčs v nových penězích, obsažená ve vyčíslení ztrát obyvatelstva (oddíl I, tab. č. 1).

Částka Kčs 3.509 mil. uvedená v příloze č. 1 jako celkový finanční výsledek peněžní reformy, je výsledkem výměny peněz, přepočtů tuzemských a zahraničních peněžních vztahů ze starých na nové peníze v relacích podle zákonných norem a zrušení cenných papírů.

Vedle tohoto výsledku projevila se peněžní reforma i ve státním rozpočtu, který byl po vyhlášení peněžní reformy přepracován. Nový návrh státního rozpočtu předložený vládě 10. července 1953 vykazuje přebytek zvýšený o Kčs 1.467 mil. proti přebytku vykázanému ve státním rozpočtu na rok 1953, schváleném Národním shromážděním. Zvýšený přebytek je důsledkem nových daňových, mzdových a úsporných opatření a změn státního plánu, vyhlášených vládou k zabezpečení peněžní reformy a zrušení lístkového hospodářství, které byly promítnuty do nového rozpočtu.

Státní rozpočet na r. 1953, schválený Národním shromážděním, vykazoval přebytek 859 mil. Kčs.

Upravený návrh státního rozpočtu, který předložilo ministerstvo financí 10. července vládě, zahrnuje i některé položky, se kterými se jako s důsledky peněžní reformy počítá v sestavě výsledku této reformy, a to úsporu na úrocích státního dluhu (383 mil. Kčs) a úhradu ztrát zahraničního obchodu z přepočítaných rozdílů (1.060 mil. Kčs).

Vyloučíme-li tyto položky z návrhu státního rozpočtu, činil by jeho plánovaný přebytek nikoliv 2.326 mil. Kčs, nýbrž 3.003 mil. Kčs.

Bude-li splněn návrh státního rozpočtu předložený vládě dne 10. července a dosud neschválený, zvýší se finanční rezervy o 3.003 mil. Kčs budou-li provedeny všechny odvody a přiděly tak, jak vyplývá z tabulky o finančním výsledku peněžní reformy (příloha č. 1) do konce roku 1953, vplyne finanční výsledek peněžní reformy v částce 3.509 mil. Kčs do státního rozpočtu. Celkem by tedy byly posíleny státní finanční rezervy v tomto roce o částku 6.512 mil. Kčs

Peněžní reforma odstranila státní dluh, vzniklý z hospodářství okupantů, i vázané vklady a pojistky. Nadto dokončila nejen dílo měnové reformy z r.

1945, ale též vítězného února 1948. Odstranila též státní dluh, vzniklý po revoluci ze schodků rozpočtového hospodaření i důsledky uvolňování vázaných vkladů. Přinesla navíc státnímu hospodářství výsledný zisk v částce přes 4 miliardy Kčs v nových penězích.

Peněžní reforma má dále veliký význam i v tom, že ukázala vedoucím hospodářským pracovníkům spojitost peněžních vztahů v celém hospodářství. Ukázala, že oběživo není izolovaný instrument, nýbrž výslednice všech hospodářských sil, jejichž rovnováhu nelze porušovat bez následků pro měnu. Proto je v usnesení vlády z 30. května a z 26. června 1953 kladen tak velký důraz na péči o zvyšování výroby, o růst produktivity práce, o snižování vlastních nákladů, o zrychlení obratu oběžných prostředků a o likvidaci nadnormativních zásob, o rozpočtovou a finanční kázeň, o pořádek v plánování, ve mzdové a cenové politice, o řádné vedení účetní evidence, o pořádek ve výkaznictví, aby výsledky tak velkého díla, závažného politicky a hospodářsky, nepřišly nazmar.

Náklady na provedení peněžní reformy

Peněžní reforma byla dílem velmi rozsáhlým a vyžádala si vysokých pracovních výkonů celého státního hospodářského aparátu. Proto z ní také vzešly značné náklady, vyčíslené úhrnnou částkou 50,9 milionů Kčs v nových penězích (srv. připojenou tabulku č. 9).

Z toho připadá na osobní náklady za práci přesčas 17 mil. Kčs, na tisk bankovek a na ražbu mincí 27,2 mil. Kčs, ostatní náklady se týkají zvýšených provozních nákladů peněžních ústavů.

Naproti tomu činí tržby za kov a papír z platidel vzatých z oběhu zatím okrouhle 950.000 Kčs.

Hodnocení dopisů pracujících v souvislosti s peněžní reformou

Je pochopitelné, že peněžní reforma měla vzápětí větší počet intervencí a dopisů pracujících. V první době bylo tolik dotazů, že jejich vyřizování bylo těžko zvladatelné. Písemných dotazů a žádostí došlo již přes 8000, v kterémžto počtu jsou obsaženy i dopisy, které nám postoupila Kancelář prezidenta republiky a předsednictvo vlády.

Z připojené statistiky, v níž jsou dopisy roztrženy podle předmětu stížnosti, lze posoudit, které otázky postihují obyvatelstvo nejohroženěji.

V dopisech byly většinou stížnosti na přepočítací poměr a žádosti o poskytnutí výjimek. V jednotlivých případech šlo i o důsledky velmi tvrdé, zejména u invalidních a přestárlých osob, avšak ministerstvo financí nemohlo povolit výjimky, neboť fakticky není oprávněno podle platných směrnic poskytnout výjimky a věcně si uvědomuje, že poskytnutí jedné výjimky by znamenalo prolomení zásady a nezvladatelný příliv dalších žádostí a ohrožení celého díla.

I nejtvrďší případy bylo nutno odůvodnit a vysvětlit tím, že peněžní reforma vyžadovala obětí od jednotlivých občanů v zájmu zabezpečení celého

díla. Podle dosavadních zkušeností však nemůžeme považovat za vyřízené případy, které jsou shrnuty v dalším, i když jsme je písemně zamítli. Jde např. o:

- 1) Novomanželské půjčky. I když na základě usnesení vlády nastala v případech, kdy půjčka byla vyplacena po 15. květnu 1953 náprava, zůstalo mnoho vážných případů nevyřešeno. Jsou tu případy mladých dělníků a vojáků s malými dětmi, kteří mnohdy ani nedostali peníze do ruky a nemohli nábytek koupit.
- 2) Případy, kdy byly důchody, úmrtné a plnění z titulu úrazového pojištění opožděně likvidovány a vyplaceny až v posledních dnech před peněžní reformou anebo po 1. červnu v poměru 50:1.
- 3) Zrušené cenné papíry sirotků, invalidů a přestárlých osob a zejména pak případy, kdy papíry byly koupeny ze vkladů již v poslední době na doporučení peněžních ústavů nebo soudů.
- 4) Případy invalidních trafikantů, kteří se mnohdy vzdali invalidních rent a provozují trafiky a kterým byla tržba za poslední dny přepočtena v poměru 50:1. Svaz invalidů a jednotliví občané tvrdí, že nejsou s to koupit nové zboží, že zboží nedostanou na úvěr a že proto je vážně ohrožena jejich existence.
- 5) Náhrady za vyvlastněné domy ve vojenských újezdech, v okolí vodních děl (Orava) a při výstavbě nového průmyslu, které byly stanoveny nebo vyplaceny před 1. červnem a jsou nyní přepočteny v poměru 50:1, takže vyvlastněný není schopen opatřit si náhradní objekt, jak bylo při sepisování výkupní smlouvy předpokládáno.

Přehled dopisů pracujících v souvislosti s peněžní reformou
došlých do 19. srpna 1953

1) Novomanželské půjčky	20,84 %
2) Přepočty ze závazků veřejného sektoru a soukromých osob	17,62 %
3) Žádosti o výjimky cestou milosti u sociálně slabých osob	11,23 %
4) Důchody - přepočty poukazů penzí	10,39 %
5) Mzdové věci (včetně daně ze mzdy)	7,69 %
6) Žádosti zemědělců a řemeslníků, kterým byly dodávky proplaceny v poměru 50:1	4,99 %
7) Přepočet výběrů školního spoření (školní výlety)	3,86 %
8) Žádosti osob, jimž byly proplaceny náhrady za vyvlastněné nemovitosti	3,75 %
9) Žádosti a stížnosti na výplaty státní pojišťovny	3,75 %
10) Žádosti invalidních trafikantů, kterým byla tržba posledních dnů před měnovou reformou přepočtena v poměru 50:1	3,74 %
11) Dotazy ve sporných právních otázkách	2,46 %
12) Závazky mezi soukromíky	2,00 %
13) JZD - přepočty členských podílů	0,79 %
14) Zrušení státních papírů	0,52 %
15) Sirotčí vklady	0,50 %

16) Darexové poukázky	0,39 %
17) Výtvarní umělci - přepočet pohledávek a poukazů	0,37 %
18) Závodní kuchyně - přepočty záloh	0,34 %
19) Živnostníci - výměna 50:1	0,22 %
20) Různé	4,55 %

Příloha č. 1, str. 1

Finanční výsledky peněžní reformy pro stát (v mil. nových peněz)

Příjem		Výdaj	
I. Ztráty obyvatelstva		I. Úhrada peněžním a pojišťova-	
1) z výměny oběživa	6.770,1	vacím ústavům k vyrovnání	
2) z přepočtu vkladů a účtů	3.082,3	ztrát u zrušených st. dluho-	
3) z přepočtu pojistek	848,2	pisů	
4) ze zrušení cenných pap.	699,0	St. bance	388,1
5) z přepočtu peněz odve-		st. spořitelním	4.880,0
dených při nákupech ve		Invest. bance	45,3
dnech 1.-4.6.53	1.500,0	St. pojišťovně	2.399,5
6) z přepočtu pohledávek		První čs. zajišťovně	36,2
vůči nár. a kom. podni-		ostatním pen. ústavům	423,7
kům a družstvům	1.039,6		
7) z přepočtu pohledávek			8.172,8
vůči FZH	500,0		
8) z přepočtu pohledávek			
vůči rozpočtovým a ostat-			
ním organizacím a zaří-			
zením (včetně daňových			
pohledávek)	100,0		
9) z přepočtu pohledávek			
zemědělců za stroje	90,0		
	<hr/>		
	14.629,2		
Převádí se:	14.629,2		8.172,8

	Příjem		Výdaj
Převedeno	14.629,2		8.172,8
II. Pohledávka Lf za peněžními ústavami, převedené na stát, která činí vůči		II. Úhrada St. bance k vyrovnání její pohledávky za Lf	9.042,0
St. bance	3.151,1		
st. spořitelnám	2.977,5		
Invest. bance	3,6		
Čs. eskompt. bance	51,8		
Čs. bance Union	132,8		
	<u>6.316,8</u>		
III. Odvod částek vyplývajících z nového ocenění zásob hospod. organizací		III. Ztráta na vlastní zásobě drobných peněz	533,8
Celkové zvýšení hodnot zásob podle bilancí			
nár. a kom. podn.	3.713,0		
-zvýšení u ústřední rezervy MVO	3.200,0		
	<u>513,0</u>		
Celkové zvýšení hodnoty zásob u družstev	430,4		
	<u>943,4</u>		
Z toho se použije na zvýšení obrátových fondů	243,4		
	<u>700,0</u>		
Odvod do stát. rozpočtu	700,0		
IV. úspora na úrocích vnitř. st. dluhu	383,0	IV. Zahranič. vztahy saldo kursových rozdílů	771,2
	<u>22.029,0</u>		
úhrn příjmů	22.029,0	úhrn výdajů	<u>18.519,8</u>
		Čistý finanční výsledek peněžní reformy	3.509,2

Výdaj

Sestavení salda zahr. vztahů (bod IV)	
a) úhrada ročních ztrát	
zahr. obchodu	698,0
b) úhrada kursových rozdílů	
z obchodních pohledávek a	
závazků zahr. obchodu	340,0
c) kursová ztráta na zásobách	
zlata	73,0
	<hr/>
pasivum celkem	1.111,0
Naproti tomu	
a) snížení pasivního salda	
neobchodních platů	227,8
b) rozdíl z přepočtu bankovních	
pohledávek	112,0
	<hr/>
aktivum celkem	339,8
	<hr/>
Saldo uvedené v bodě IV	771,2

H L A Š E N Í O P R O V E D E N Ě
v Československé republice podle

(Peněžní údaje v tisících Kčs)

K r a j	Počet výměn- ných středisek (cel- kem)	Počet osob, které se dostavily do výměn. středisek k výměně	Za kolik osob byla výměna provedena	Počet osob, kte- rým byla provedena výměna v poměru 5:1	Přijato k výměně starých peněz výměnnými středisky			Přijaté staré pen. od podn. a org. po vyhl. pen. ref. k naúčt. na jejich účty 5:1
					civilní	vojen- ské	celkem (sloupec 6 a 7)	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Praha MPP	731	551.516	978.500	946.534	2,618.552	100.653	2,719.205	1,292.305
Praha KPP	725	412.124	1,076.664	1,026.180	3,655.149	22.263	3,677.412	862.250
České Budějovice	315	169.080	482.765	461.636	1,772.453	28.622	1,801.075	449.983
Plzeň	352	193.572	533.684	523.255	1,902.548	42.158	1,944.706	577.109
Karlovy Vary	177	108.530	289.812	208.344	631.810	20.535	652.345	300.872
Ústí nad Labem	422	214.198	609.472	594.813	1,469.537	20.678	1,490.215	566.204
Liberec	279	170.751	454.829	452.612	1,290.723	10.614	1,301.337	436.171
Hradec Králové	377	209.418	547.044	537.286	1,838.140	17.882	1,856.022	543.325
Pardubice	297	153.911	421.908	417.171	1,440.960	16.611	1,457.571	400.259
Jihlava	245	134.892	412.346	394.440	1,494.889	8.344	1,503.233	337.734
Brno	594	312.588	929.378	913.633	2,510.182	49.585	2,559.767	885.329
Olomouc	380	196.255	587.014	566.451	1,585.940	36.055	1,621.995	538.173
Gottwaldov	365	194.896	625.435	616.446	1,548.512	11.909	1,560.421	470.197
Ostrava	395	332.407	871.290	868.346	2,365.190	27.008	2,392.198	810.175
České kraje	5.654	3,154.098	8,820.141	8,606.967	26,104.585	412.917	26,517.502	8,468.086
Bratislava	598	299.184	865.896	843.192	2,891.468	31.127	2,922.595	774.833
Nitra	426	257.917	704.268	690.796	2,200.848	9.168	2,210.016	410.688
Banská Bystrica	374	176.630	503.867	487.662	1,796.530	19.691	1,816.221	368.836
Žilina	369	174.661	547.935	538.315	1,622.427	15.074	1,637.501	381.760
Košice	271	162.389	502.055	480.479	1,487.445	18.755	1,506.200	570.514
Prešov	214	124.157	424.880	420.257	1,439.189	8.789	1,447.978	245.622
slovenské kraje	2.252	1,174.938	3,548.901	3,460.701	11,437.907	102.604	11,540.511	2,553.253
Č S R celkem	7.906	4,329.036	12,369.042	12,067.668	37,542.492	515.521	38,058.013	11,021.339

Vysvětlivky:

- 1) Do počtu výměnných středisek (sloupec 2) jsou zahrnuta výměnná střediska orgánů MNO a MNB.
- 2) Ve sloupcích 10 a 14 jsou zahrnuty i orgány MNO a MNB a Jáchymova.
- 3) Ve sloupcích 3, 4 a 5 nejsou zahrnuty osoby, které provedly výměnu peněz u orgánů MNO a MNB a Jáchymova (Ostrova).

Generální ředitel Státní banky Čsl.
Ředitel správy emisní a pokladní

PENĚŽNÍ REFORMA
stavu k 15. srpnu 1953

Celkem přijato starých peněz (sloupec 8 a 9)	Vyplaceno výměnnými středisky nových peněz výměnou za staré peníze				Zjištěné přebytky a schodky peněz ve výměn. střed.				Částka nových pen. nesprávně vypl. vým. střed. při výměně st. peněz
	v poměru		ve voj. výměn. střediscích	celkem (sloupec 11, 12 a 13)	přebytek ve starých penězích	schodky ve starých penězích	přebytky nových peněz	schodky nových peněz	
	5:1	50:1							
10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
4,011.510	57.471	47.918	4.608	109.997	270	291	18	28	-3
4,539.662	62.702	66.448	1.600	130.750	1.506	2.467	38	45	-3
2,251.058	27.711	32.668	2.177	62.556	1.143	488	8	12	+2
2,521.815	31.288	34.924	2.863	69.075	510	337	3	9	+8
953.217	17.257	10.910	1.742	29.909	4.767	4.690	1	5	-
2,056.419	36.164	25.786	1.322	63.272	3.940	1.330	21	17	-
1,737.508	27.012	23.162	751	50.925	414	203	2	4	+1
2,399.347	32.155	33.547	984	66.686	1.032	530	5	13	-12
1,857.830	24.959	26.320	921	52.200	1.074	421	13	9	-8
1,840.967	23.606	27.532	520	51.658	581	409	2	7	-1
3,445.096	54.774	44.724	2.858	102.356	1.009	399	11	19	-35
2,160.168	34.242	27.889	2.241	64.372	682	447	27	6	-1
2,030.618	36.660	27.302	529	64.491	212	137	3	25	-1
3,202.373	52.094	42.094	1.545	95.733	703	626	10	28	-55
34,985.588	518.095	471.224	24.661	1,013.980	17.843	12.775	162	225	-108
3,697.428	50.561	52.773	1.640	104.974	1.011	910	14	20	-73
2,620.704	41.271	39.873	523	81.667	1.222	1.367	12	39	-7
2,185.057	29.274	53.001	1.391	83.666	937	426	13	32	-6
2,019.261	32.262	29.219	929	62.410	900	1.276	3	15	-
2,076.714	28.783	26.873	903	56.559	571	643	6	12	-
1,694.600	25.171	26.267	429	51.867	458	396	6	12	-116
14,093.764	207.322	208.006	5.815	421.143	5.099	5.018	54	130	-202
49,079.352	725.417	679.230	30.476	1,435.123	22.942	17.793	216	355	-310

- 4) Podle údajů Státní banky bylo starých peněz v oběhu:
 k 16.5.1953 63,100.162
 k 1.6.1953 52,058.327
 tímto způsobem vrátilo se za posledních 15 dnů května peněz z oběhu.... 11,041.835
 v údobí peněžní reformy bylo staženo celkem z oběhu 49,079.352
 starých peněz zůstalo nestaženo z oběhu 2,978.975

Státní banka československá (v tis. Kčs) podle bilance k 30.6.53

Ztráty		Zisky	
Rozdíl z přepočtu zlata a deviz	3.015,034	účetní vyrovnání závazků soc. sektoru a vlastních prostředků	308.656,637
účetní vyrovnání přepočtu pohledávek a úvěrů	202.141,536	Přepočet ostatních závazků	5.086,885
Ztráta na pohledávkách u LFM	45.211,500	Zisky z přepočtu vyúčtování ze zásoby peněz	165,801
Ztráta ze zrušených cenných papírů	388,132	Oprávký k cenným papírům	32,982
Ztráta z drobných peněz papírových a mincí	2.669,087	Nevrácené bankovky	1.959,359
Vydané nové bankovky obyvatelstvu při výměně	1.437,934	Výměna starých platidel	37.883,645
Různé náklady	18,399	Jiné zisky	201
		Pohledávka vůči rozpočtu	1.096,112
	<hr/>		<hr/>
	Kčs 254.881,622		Kčs 254.881,622

Státní spořitelny (v tis. Kčs)
(podle bilance k 30.6.53)

Ztráty		Zisky	
Vyúčtování z přepočtu aktiv	22.753	Vyúčtování z přepočtu pasiv	37,766
Přepočet pokladního zůstatku	86,667	Vyúčtování z přepočtu vkladů na vkladních knížkách a v běžném účtě	3.443,071
účet zrušených pohledávek z cenných papírů a oprávek k nim	4.880,046	Pohledávka vůči rozpočtu	1.615,909
účet zrušených pohledávek z nostro vázaných korun	11,917		
Odpis komunálních půjček podle zák. č. 144/49 Sb.	95,363		
	<hr/>		<hr/>
	Kčs 5.096,746		Kčs 5.096,746

Investiční banka (v tis. Kčs)
(podle bilance k 30.6.53)

Ztráty		Zisky	
Přepočet pokladního zůstatku	71	Zisk z přepočtu účtů	1,491
Ztráta z vázaných nostro korun	1,816	Vyúčtování z přepočtu pasiv	3,381
Ztráta z nevypořádaných komunálních půjček	162,186	Vyúčtování zrušené emise zástavních listů	296,222
Závazek vůči stát. rozpočtu	137,021		
	Kčs 301,094		Kčs 301,094

Státní pojišťovna (v tis. Kčs)
(podle bilance k 30.6.53)

Ztráty		Zisky	
Přepočet pokladních hotovostí	523	Přepočet inkasovaného pojistného	875
Přepočet pohledávek a závazků	4,713	Odpis zadržovaných částek z příhodového plnění ve vázané měně	2,722
Odpis vkladů ve vázané měně	2.399,478	Odpis pojistně-technických rezerv ve vázané měně	814,949
Odpis zápůjček na vlastní životní pojistky ve vázané měně	8,095	Odpis pohledávek a závazků ve vázané měně	609
Přepočet zbytku zápůjček	7,239	Přepočet zbytku pojistně-technických rezerv	848,242
		Přepočet nevyplaceného příhodového plnění do 31.5.1953 v majetkovém pojištění	8,031
		Přepočet závazků cizích měn	2,813
		Pohledávka vůči rozpočtu	744,169
	Kčs 2.422,410		Kčs 2.422,410

První česká zajišťovna (v tis. Kčs)
(podle bilance k 30.6.1953)

Ztráty		Zisky	
Odpis cenných papírů	36,162	Pohledávka vůči rozpočtu	37,406
Odpis vkladů ve vázané měně	200		
Váznoucí úroku z cenných papírů	1,044		
	Kčs 37,406		Kčs 37,406

Příloha č. 7a

Přepočítání z peněžní reformy u likvidujících peněžních ústavů

Zisky

v tisících Kčs

Označení peněžního ústavu	Vyúčtování z přepočtu na účtech socialistického sektoru	Vyúčtování na účtech soukromého sektoru	Zrušení pohledávek z cenných papírů	Zrušené závazky z vázaných vkladů	Vyúčtování z přepočtu výnosů a tržeb	Vyúčtování z přepočtu ostatních pasiv	Celkem	Výše nároku vůči rozpočtu
Živnostenská banka	1,716.910	184.181	296.454			215.635	2,413.180	3.693
Národní banka čsl.	120.443						120.443	
Česká eskomptní banka					332	395.627	395.959	4.930
Česká banka Union					262	707.898	708.160	93
Kreditanstalt der D.					1.892	477.935	479.827	51.096
Ústřední likvidátor				204	3.479	3,948.980	3,952.663	64.673
C e l k e m	1,837.353	184.181	296.454	204	5.965	5,746.075	8,070.232	124.485

Příloha č. 7b

Přepočítání z peněžní reformy u likvidujících peněžních ústavů

Ztráty

v tisících Kčs

Označení peněžního ústavu	Rozdíl z přepočtu na účtech socialistického sektoru	Vyúčtování soukromého sektoru	Odpis cenných papírů	Zrušení pohledávek z nostro vázaných účtů	Přepočítání položek zůstatku	Vyúčtování z přepočtu nákladů nákupních a účet. hodnot	Vyúčtování z přepočtu ostatních aktiv	Celkem	Výše závazků proti rozpočtu
Živnostenská banka	1,667.525	237.047	296.666				215.635	2,416.873	
Národní banka čsl.	112.680							112.680	7.763
Česká eskomptní banka			470	21.873	4		378.542	400.889	
Česká banka Union				661	6	405	707.181	708.253	
Kreditanstalt d.D.			49.893	1.202			479.828	530.923	
Ústřední likvidátor			76.614	2.742	87	3.066	3,934.827	4,017.336	
C e l k e m	1,780.205	237.047	423.643	26.478	97	3.471	5,716.013	8,186.954	7.763

**Informativní přehled
o vlastnicích státních půjčkách a zástavních listů*)**

Pol.	Vlastník	Půjčky vydané po r. 1945	Půjčky z doby před koncem 1945	Celkem
v mil. Kčs starých				
1.	Tuzemské osoby fyzické:			
	v depot u peněž. ústavů	46	3.174	3.220
	v domácí úschově (odhad)	110	-	110
		156	3.174	3.330
2.	Devizoví cizozemci:			
	půjčky v tuzemsku	0,5	166	166,5
	v cizině, nekonvertováno	-	74	74
		0,5	240	240,5
3.	Státní správa:			
	SÚDZ, obec. pojištění	5.450	14.391	19.841
	účel. jmění pro včleňování do práce	870	147	1.017
	fond rodinných přídatků	1.018	162	1.180
	LFM	3.009	13.563	16.572
	fin. správa včetně FZH	26	994	1.020
		10.373	29.257	39.630
4.	Peněžní a pojišť. ústavy:			
	Státní pojišťovna	4.206	7.907	12.113
	státní spořitelny	5.580	18.920	24.500
	Státní banka	568	1.351	1.919
	Investiční banka	23	4	27
		10.377	28.182	38.559
5.	Veřejná zařízení a organizace, různé:			
	zařízení penz. nadlepení	3.000	11.112	14.112
	SÚDZ, připojištění	245	834	1.079
	SÚDZ, pojištění novinářů	-	91	91
	ÚRO	1.500	-	1.500
	podpůrné fondy pod dozorem ÚRO	33	537	570
	První česká zajišťovna	150	31	181
	krematorium	77	30	107
	různé	3.059,5	1.378	4.437,5
			8.064,5	14.013
Ú h r n		28.971	74.866	103.837
v tom státní půjčky		28.843	73.515	102.358
zástavní listy		128	1.351	1.479

*) Poznámka: Přehled je sestaven podle jednotlivých dat, jsoucích po ruce a doplněn odhadem; nelze jej považovat za vyčerpávající statistiku. V tomto přehledu není obsažena přechodná půjčka státu u Likvidačního fondu měnového v částce 7,5 mld Kčs.

**Vyúčtování nákladů a výnosů
při provádění peněžní reformy**

Náklady

1. Osobní náklady (práce přesčas)			
a) u Státní banky čsl. včetně armády a nár. bezpečnosti	14,000.000		
b) státní spořitelny	2,960.000		
c) hlavní správa Státní pojišťovny	45.498,75	17,005.498,75	
<hr/>			
2. Věcné náklady			
a) u Státní banky čsl. vyúčtované v ústředí:			
za tisk bankovek a ražbu mincí	27,183.761,73		
zálohy ministerstvu financí na pří- pravu související s peněžní reformou	1,151.195		
úv KSČ	506.406,15		
vyúčtování s armádou a nár. bezpečností	345.277,30		
b) věcné náklady vyúčtované v pobočkách v českých krajích	2,630.113,28		
c) věcné náklady vyúčtované ve slovenských krajích	958.507,82		
d) odhad věcných nákladů nepředložených dosud SBČS k proplacení v českých krajích	443.976,27		
e) totéž ve slovenských krajích	395.773,34	33,615.010,89	
<hr/>			
f) u státních spořitelen			
účtované telefonní a telegrafní výdaje	215.800		
nájem velkého sálu Lucerny			
Státní spořitelnou v Praze II	8.500		
obědy pro brigádníky v závodní kuchyni Státní spořitelny v Praze	4.500		
náklad na papír a tisk na přepočty vkladů při průměrném nákladu Kčs 3.900 u jedné krajské správy	78.000	306.800	
<hr/>			
Náklady celkem			50,927.309,64

Výnosy

Tržba Státní banky za kov z mincí odevzdaných při výměně platidel	940.415,86	
Tržba Státní banky za papír z odevzdaných bankovek a státovek při výměně v celkové váze 153.101 kg à 10 hal. za kg	15.310,10	
Náhrada přepravních výloh od odběratele	1.646,22	
<hr/>		
Výnosy celkem	957.472,18	

- a Nečitelné slovo.
- b Dopsáno dole na stránce dodatečně strojem.
- c Některé číslice jsou na cyklostylovém výtisku tabulky špatně zřetelné.

2

1948, 10. srpen, Praha. – Zpráva o technické pomoci Sovětského svazu při peněžní reformě.

Jaroslav KABEŠ

Materiál pro
politický sekretariát ÚV KSČ

Z p r á v a
o technické pomoci Sovětského svazu při peněžní reformě

V rámci přípravných prací k provedení peněžní reformy obrátila se vláda Československé republiky k vládě Svazu sovětských socialistických republik dopisem ze dne 17. listopadu 1952 se žádostí o poskytnutí pomoci výrobou nových papírových peněz a ražbou nových mincí podle návrhů sovětských umělců.

Žádosti o pomoc bylo ochotně vyhověno; se zřetelem k tomu zmocnila vláda plnou mocí ze dne 5. prosince 1952 zástupce ministerstva financí s.ing. Bohumila Suchardu, aby s vládou Svazu sovětských socialistických republik sjednal smlouvu o výrobě nových peněz Československé republiky, a to papírových peněz v hodnotách po 1, 3, 5, 10, 25, 50 a 100 Kčs a v množství do 250 milionů kusů, mincí v hodnotách 1, 3, 5, 10 a 25 haléřů a v množství do 450 milionů kusů, a pověřila jej, aby na místě zpřesnil podmínky objednávky, počítaje v to dodací lhůtu.

Aby byla zajištěna možnost další výroby a ražby peněz v Československu bezprostředně po peněžní reformě, požádala vláda Československé republiky dodatečně dopisem ze dne 6. ledna 1953 vládu Svazu sovětských socialistických republik o další technickou pomoc zejména dodávkou bankovního papíru a barviv, jakož i sdělením technologie výroby těchto materiálů.

Na tomto podkladě sjednal s. Sucharda za ministerstvo financí se Všesvazovou exportní a importní společností Exportles, za niž jednal její předseda s. V. Ničkov, smlouvu ze dne 10. dubna 1953, v níž se společnost zavázala k výrobě, resp. ražbě a dodání papírových peněz a mincí v celkovém rozsahu, vyznačeném v plné moci ze dne 5. prosince 1952, specifikovaném podle jednotlivých druhů, jakož i k dodávce 150 tun bankovkového papíru a 1125 kg barviv. Za veškeré tyto dodávky byla sjednána cena 14,813.736 rublů, splatná v 10 dnech po obdržení účtu.

Znění smlouvy (v českém překladu) je připojeno.

Dodávka byla řádně a včas provedena k termínu, který byl posunut z 5.5. 1953 na 24.5.1953. Státní bance československé byly dodány nové peníze vzoru 1953 dne 30.5.1953 po krátkém přechodném uskladnění v jednotlivých krajích, a to 256,935.000 kusů papírových peněz, znějících na celkovou částku 6,986.885.000 Kčs (objednané množství překročeno v mezích stanovené tolerance) a 450,000.000 kusů mincí, znějících na celkovou částku 60,500.000 Kčs, dále přiměřená zásoba bankovkového papíru a barviv; kromě toho byly Státní bance dodány vzory nových peněz a pro další výrobu negativy, diapozitivy, barevné škály a technické popisy. Obdobně byly dodány pro Státní mincovnu razidla a matrice.

Účet Všesvazové exportní a importní společnosti Exportles ze dne 17. června t.r. zní bez úroků celkem na 15,063.594 rublů a po jejich připočtení 15,102.089,85 rublů a kryje kromě veškerých zmíněných dodávek také výlohy pobytu příjemců dodávek v dodací stanici Mukačevo a všechny ostatní výlohy spojené s dodáním až do stanice Mukačevo, včetně překladu a ochranného doprovozu na československou hranici. Tuto částku uhradila Státní banka čsl. podle mého pokynu dne 8. července t.r. telegraficky Státní bance Sovětského svazu v Moskvě ve prospěch jmenované společnosti. Protihodnota této úhrady v Kčs činí 27,183.761,73.

Předkládáje tuto zprávu, navrhuji, aby se politický sekretariát usnesl takto:

- »1) Předložená zpráva o technické pomoci Sovětského svazu při peněžní reformě se schvaluje.
- 2) Schvaluje se smlouva, uzavřená dne 10. dubna 1953 soudruhem ing. Bohumilem Suchardou za ministerstvo financí z jedné strany a Všesvazovou exportní a importní společností Exportles z druhé strany o dodávce nových papírových peněz a mincí na základě plné moci, vydané vládou dne 5. prosince 1952 a schvaluje se zároveň i sjednaná dodávka bankovkového papíru a barviv k další výrobě peněz v tuzemských závodech.«

V Praze dne 10. srpna 1953.

Příloha

P ř e k l a d

S M L O U V A

Moskva

10. dubna 1953

Tato smlouva je uzavřena mezi Všesvazovým vývozním a dovozním sdružením »Exportles«, nazývaným v dalším textu »Dodavatelem« na jedné straně a ministerstvem financí Československé republiky, nazývaným v dalším textu »Zákazníkem« na druhé straně.

I. Předmět smlouvy

Dodavatel ujímá se za podmínek, které jsou uvedeny v této smlouvě, zhotovení a dodávky papírových platidel, kovových mincí, papíru pro tisk papírových platidel a barev.

Papírová platidla a mince musí být zhotoveny v níže uvedených množstvích podle hodnot a v částce:

a) papírová platidla

Hodnota:	Počet kusů:	Částka v korunách:
1 koruna	60,000.000	60,000.000
3 koruny	32,000.000	96,000.000
5 korun	30,000.000	150,000.000
10 korun	40,000.000	400,000.000
25 korun	20,000.000	500,000.000
50 korun	25,000.000	1.250,000.000
100 korun	43,000.000	4.300,000.000
<hr/>		
C e l k e m	250,000.000	6.756,000.000

b) mince

Hodnota:	Počet kusů:	Částka v korunách:
1 haléř	30,000.000	300.000
3 haléře	40,000.000	1,200.000
5 haléřů	60,000.000	3,000.000
10 haléřů	160,000.000	16,000.000
25 haléřů	160,000.000	40,000.000
<hr/>		
C e l k e m	450,000.000	60,500.000

Kromě toho dodavatel zhotoví papírová platidla po 500 (pětistech) kusech každé hodnoty s nulovým číslováním a se slovem »vzorek«, jakož i po 500 (pětistech) kusech každé hodnoty mincí nad uvedený vpředu počet mincí.

Poznámka: Jestliže v důsledku výrobních podmínek dodavatele vyskytnou se odchylky od stanoveného celkového počtu papírových platidel, zákazník převezme papírová platidla v množství zvýšeném o 10 % oproti uvedenému výše počtu papírových platidel.

Bankovní papír se dodává v množství 150 (jednostopadesáti) tun podle této specifikace:

665 mm x 858 mm - 50 tun

645 mm x 765 mm - 50 tun

675 mm x 810 mm - 50 tun

II. Jakost

Dodavatel zhotovuje papírová platidla a kovové mince každé hodnoty co do rozměrů, kresby, zbarvení, jakož i co do papíru a kovu přesně podle vzorů dohodnutých zákazníkem se Správou Gosznaku ministerstva financí SSSR a schválených zákazníkem.

Zákazník zhotovuje bankovkový papír na základě technických podmínek, které rovněž byly dohodnuty zákazníkem se Správou Gosznaku ministerstva financí SSSR.

Jakost barev musí odpovídat standardům SSSR.

III. Cena

Za zhotovení a dodání vyjmenovaných výše papírových platidel, mincí, bankovkového papíru a barev zákazník zaplatí dodavateli 14,813.736 rublů (čtrnáct milionů osmsetřinásť tisíc sedmsetřicetšest rublů).

Cena se rozumí franko sovětsko-československá hranice stanice Čop Lvovské železnice.

Hodnota zhotovení papírových platidel s nulovým číslováním, mincí po 500 kusech každé hodnoty nad celkové objednané množství, jakož i přeložení všech výrobků a zboží ze sovětských železničních vagonů do československých železničních vagonů je zahrnuta do celkové hodnoty objednávky.

Poznámka: Celková částka smlouvy může být změněna tím či jiným směrem podle částky skutečných výdajů vzniklých dodavateli při přepravě výrobků a zboží.

IV. Obal a označení

Balení a označení papírových platidel, mincí a bankovkového papíru se provádí způsobem dohodnutým mezi zákazníkem a Správou Gosznaku ministerstva financí SSSR.

V. Dodací lhůta

Všechny výrobky a zboží, vyjmenované v bodu I této smlouvy, dodá dodavatel do stanice Mukačevo Lvovské železnice v jedné zásilce k 5. květnu 1953.

Poznámka:

a) Dodavateli je vyhrazeno právo odeslat barvy ve zvláštní zásilce a v jiné lhůtě podle dohody se zákazníkem.

b) Zákazník musí zajistit k 4. dubnu 1953 přistavení do stanice Mukačevo Lvovské železnice 120 prázdných československých vagonů o nosnosti 16 - 16,5 tun.

VI. Předání - převzetí

Dodavatel předává a zákazník přijímá výrobky a zboží ve stanici Mukačevo Lvovské železnice v okamžiku jejich přeložení ze sovětských vagonů do vagonů československých.

Předání - převzetí papírových platidel a mincí bude provedeno kusovým převzetím pytlů s papírovými platidly a beden s mincemi bez přepočtu papírových platidel podle jednotlivých svazků, a mincí podle jednotlivých pytlů.

Zároveň zákazníkovi budou předány negativy, diapozitivy, stupnickové otisky pro papírová platidla a zvláštní razicí přístroj pro mince.

Bankovkový papír se předává a přebírá podle počtu beden.

O předání - převzetí musí být sestaven protokol přejímací a předávací komise, jejíž členové budou jmenováni jak dodavatelem, tak i zákazníkem.

V protokolu o převzetí - předání bude uvedena částka převzatých pytlů a beden. K protokolu bude přiložena podrobná specifikace (soupis), v níž budou uvedeny hodnoty, počet svazků, pytlů, počet kusů a kroužků, jakož i částka papírových platidel obsažených v každém pytli a částka mincí obsažených v každé bedně.

Kromě toho v protokolu o převzetí - předání musí být uveden veškerý materiál předávaný dodavatelem zákazníkovi kromě papírových platidel, mincí a bankovkového papíru, jména osob pověřených předáním - převzetím, jakož i místo a datum předání - převzetí.

Tento protokol musí být sestaven v ruské řeči ve 4 exemplářích, z nichž 3 exempláře zůstanou u dodavatele a jeden u zákazníka.

Protokol o předání - převzetí, jakož i specifikace (soupis) budou sestaveny a vytištěny v Moskvě před odesláním výrobků a při převzetí budou podepsány zvláště tím pověřenými osobami.

VII. Placení

Dodané podle této smlouvy výrobky a zboží zákazník proplatí do 10 dnů po obdržení účtu dodavatele, který dodavatel předloží zákazníkovi bezprostředně.

Účet musí být předložen dodavatelem během 45 dní po předání výrobků zákazníkovi.

V účtu se uvádí částka hodnoty dodávaných výrobků a zboží, vyjmenovaných pod šifrou »tech. pomoc«, s odvoláním na datum této smlouvy, aniž se k účtu přiloží protokol o převzetí - předání a specifikace, které zůstanou u dodavatele a zákazníka.

Zákazník zaplatí za dodané výrobky přes clearingový účet obratu zboží mezi SSSR a Československou republikou na rok 1953.

Poznámka: Za dobu ode dne předání výrobků a zboží dodavatelem zákazníkovi do dne vystavení účtu dodavatelem, jakmile jen bude mít k tomu možnost, zákazník vyplácí dodavateli z částky smlouvy úrok ve výši 4% p.a.

VIII. Zvláštní podmínky

Spotřebovaný dodavatelem na zhotovení kovových mincí barevný kov se zahrnuje do kontingentu barevných kovů určených k dodání z SSSR do Československé republiky při výměně zboží mezi SSSR a Československou republikou v roce 1953.

IX. Arbitráž

Všechny spory, vznikající z této smlouvy nebo v souvislosti s ní podléhají rozhodnutí arbitrážní komise pro zahraniční obchod při Všesvazové obchodní komoře v Moskvě, jejíž rozhodnutí mají konečnou platnost a jsou závazné pro obě strany.

Tato smlouva je sestavena ve dvou exemplářích v ruské řeči, z nichž jeden exemplář zůstane u dodavatele a druhý u zákazníka.

»DODAVATEL«

Všesvazové sdružení pro vývoz
a dovoz »Exportles«, Moskva
V. N i č k o v v.r.
A. P i v o v a r o v v.r.

»ZÁKAZNÍK«

Ministerstvo financí
Československé republiky
S u c h a r d a v.r.

SúA-A úV KSČ, fond 02/5, sv. 63, a.j. 171, s. 1-9, cyklostyl.

3

1953, 30. květen, Praha. – Usnesení vlády a úV KSČ o provedení peněžní reformy a zrušení lístků na potravinářské a průmyslové zboží.

U S N E S E N Í

vlády republiky Československé a ústředního výboru Komunistické strany
Československa ze dne 30. května 1953 o provedení peněžní reformy
a zrušení lístků na potravinářské a průmyslové zboží

Další rozvoj národního hospodářství staví náš stát před úkol provést peněžní reformu – s cílem zvýšení kupní síly československé koruny a upevnění jejího kursu – a zároveň před úkol zrušit lístkový systém zásobování potravinářským a průmyslovým zbožím a přejít k rozvinutému obchodu s jedinými státními maloobchodními cenami.

Řešení těchto stěžejních úkolů umožnil rozvoj našeho národního hospodářství od osvobození slavnou Sovětskou armádou v květnu 1945 přes vítězný únor 1948 až po naše dny.

Hrdinným úsilím naší dělnické třídy a pracujícího lidu při provádění generální linie IX. sjezdu Komunistické strany Československa, vytyčené soudruhem Klementem Gottwaldem, a díky stále bratrské pomoci Sovětského svazu učinila naše republika významné pokroky na cestě výstavby socialismu.

Výroba socialistického průmyslu dosáhla dvojnásobku předválečné úrovně, v zemědělství hospodaří socialistický sektor již na více než 43,5% orné půdy, obchod je již z více než 99% v rukou státu a družstev.

Národní důchod se zvýšil proti předválečné úrovni téměř o polovinu a ve srovnání s rokem 1948 o víc než dvě třetiny. Okolo tří čtvrtin národního důchodu rozděluje se na materiální a kulturní potřeby pracujících. V našem státě je navždy likvidována nezaměstnanost. Výstavba socialismu zajišťuje stálý rozvoj výrobních sil a tím životní úroveň lidu rok od roku roste.

Tomuto růstu hospodářského potenciálu naší země a síle lidově demokratického státu musí odpovídat i plnohodnotná československá koruna.

Peněžní reforma z roku 1945 nelikvidovala důsledky fašistické okupace a druhé světové války v oblasti peněžního oběhu; neuvedla množství peněz na míru nutnou pro národní hospodářství, a to tím méně, že hned v nejbližších letech

byly z bezcenných vázaných vkladů uvolňovány desítky miliard korun. Krom toho zůstal peněžní oběh po roce 1945 znečištěn tím, že obíhá několik druhů peněz, a to namnoze tištěných ještě v kapitalistické cizině.

Až do vítězného února mohly kapitalistické živly i spekulanti ve městech i na vesnici pod ochranou reakčních stran hromadit zisky z průmyslových, obchodních a stavebních podniků, které jim zůstaly ještě v rukou, a kořistit z pokoutních prodejů a zatajených zásob, z černého trhu, z rozvracení zásobování obyvatelstva a z okrádání státu machinacemi v zahraničním obchodě.

Spekulantské živly, využívající velkých rozpětí mezi komerčními (volnými) a přidělovými (vázanými) cenami, obohacovaly se na úkor pracujícího obyvatelstva a nahromadily mnoho peněz ve svých rukách.

Záškodnická činnost Slánského bandy v průmyslu, ve výstavbě, ve vnitřním a zahraničním obchodě též způsobila velké škody financím a peněžnímu obratu státu.

Přebytečné množství peněz v oběhu snižuje kupní sílu koruny i její kurs, brání dalšímu rozvoji národního hospodářství, brzdí i možnost zrušit lístkový systém zásobování a přejít k rozvinutému obchodu s jedinými státními maloobchodními cenami. Ukázalo se, že nelze připustit, aby spekulantským živlům zůstala možnost skupovat zboží široké potřeby i po zrušení lístkového systému, jako tomu bylo v roce 1950 i začátkem roku 1951.

Proto nyní, kdy před československým státem vyvstal úkol zrušit lístky na potraviny a průmyslové zboží, zlepšit zásobování pracujících, rozšířit směnu zboží mezi městem a vesnicí a důsledněji zakotvit zásadu odměňování podle práce, rozhodla vláda republiky Československé a ústřední výbor Komunistické strany Československa, aby byla provedena současně peněžní reforma vydáním nových peněz a stažením starých.

Peněžní reforma zvýší kupní sílu a upevní kurs československé koruny; nová koruna bude mít zlatý obsah. Nebude již dále vázána na americký dolar, který je krizovou valutou a jehož kupní síla stále více klesá. Od nynějška bude její kurs svázán s nejstabilnější měnou světa - sovětským rublem.

Peněžní reforma bude spočívat na těchto hlavních zásadách:

Za první. Výměna peněz, které nyní obíhají v hotovosti, bude prováděna takto: všem občanům, kteří nepoužívají námezdní práce, bude vyměněno po 300 Kčs ve starých penězích na osobu v poměru 5 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz, tj. bez zkrácení. Hotovosti nad 300 Kčs jim budou vyměněny v poměru 50 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz, tj. s desetinásobným krácením.

Všem ostatním občanům budou hotovosti vyměněny v poměru 50 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz, tj. s desetinásobným krácením.

Hotovosti v pokladnách hospodářských, rozpočtových a ostatních organizací a zařízení budou vyměněny v poměru 50 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz.

Za druhé. Peněžní vklady u Státní banky Československé a u státních spořitelů budou přepočítány za výhodnějších podmínek než hotovosti, a to podle velikosti vkladu. Přitom vklady do 5000 Kčs se přepočítají v poměru 5 Kčs sta-

rých peněz za 1 Kčs nových peněz. tj. bez krácení. To znamená, že všechny drobné vklady se přepočítávají bez krácení.

Za třetí. Mzdy a platy dělníků a úředníků, penze, stipendia a též příjmy rolníků za dodávky státu i jiné pracovní příjmy všech vrstev obyvatelstva nebudou dotčeny peněžní reformou a budou se proplácet v nových penězích bez zkrácení podle nového měřítka cen, tj. 5 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz.

Za čtvrté. Zrušují se závazky ze vkladů a z tuzemských cenných papírů, vázaných při měnové reformě r. 1945 jako pozůstatky války i okupace a hospodaření kapitalistů. Současně se ruší státní půjčky vydané po roce 1945, které byly umístěny u peněžních a pojišťovacích ústavů a u kapitalistických elementů.

Podle těchto zásad prováděná peněžní reforma v naší zemi se zásadně liší od měnových reforem v zemích kapitalistických. Peněžní reformy jsou tam provázány velikým zvýšením cen spotřebního zboží, poklesem reálných mezd a platů, jakož i příjmů rolníků a zvýšením nezaměstnanosti.

V naší zemi naopak je peněžní reforma výsledkem nebývalého dosud rozvoje národního hospodářství. Podmínky výměny peněz postihují především spekulantské a jiné kapitalistické živly ve městech a na vesnici, které nahromadily na úkor pracujících velké peněžní prostředky. U nás není a nikdy nebude nezaměstnanosti. Mzdy se v důsledku peněžní reformy u nás nesnižují, naopak současně se zvýšením kupní síly koruny zvyšujeme ještě mzdy a platy dělníkům a úředníkům a podstatně snižujeme dosavadní komerční a jediné ceny. Tím se zabezpečuje zvýšení reálných mezd a platů dělníků a úředníků a příjmů zemědělců.

Provedení peněžní reformy se arciť neobejde bez určitých dočasných ztrát vyplývajících z podmínek výměny peněz, které musí přinést téměř všechny vrstvy pracujícího obyvatelstva.

Tato jednorázová ztráta bude však vyrovnána uvedenými hmotnými výhodami, které vyplývají z vyšší kupní síly koruny a ze snížení komerčních a jedinejch cen.

Vláda republiky Československé a ústřední výbor Komunistické strany Československa se usnesly provést současně s peněžní reformou zrušení lístků na potravinářské a průmyslové zboží, zrušit vysoké komerční ceny a přejít k rozvinutému obchodu za jediné státní maloobchodní ceny.

Zrušení lístků na potravinářské a průmyslové zboží bude uskutečněno podle těchto zásad:

Za první. Potravinářské a průmyslové zboží bude prodáváno volně bez lístků. Prodej za vysoké komerční ceny se ruší.

Za druhé. Budou zavedeny jediné státní maloobchodní ceny namísto dosavadních cen přidělových (vázaných), cen komerčních (volných) a tak zvaných starých jedinejch cen.

Za třetí. Dosavadní komerční ceny potravin se snižují v průměru o 31%, ceny průmyslového zboží o 37%. Jediné ceny zboží, které se i dosud prodávalo bez lístků, se snižují v průměru o 7%.

Za čtvrté. V souvislosti se zvýšením některých přídělových cen zvyšují se základní mzdové tarify a základní platy, penze a rodinné zaopatřovací přídavky. Zvyšují se slevy na dani ze mzdy pro rodiny dělníků a úředníků s více dětmi. Značnou část těchto nákladů béře na sebe stát.

Výkupní ceny zemědělské výroby zůstávají po zrušení lístkového systému v zásadě nezměněny; příplatky za zemědělské výrobky dodané státu nad povinné dodávky se zvyšují.

Budou rozvinuty zemědělské trhy a tak rozšířeny možnosti jednotných zemědělských družstev, jejich členů, jakož i drobných a středních rolníků prodávat po splnění povinných dodávek volně přebytky své výroby za ceny volně dohodnuté.

Peněžní reforma, zrušení lístkového systému zásobování a přechod k rozvinutému obchodu s jedinými státními maloobchodními cenami budou novou ranou kapitalistickým a spekulantským živlům ve městě i na vesnici.

Peněžní reforma spolu se zrušením lístkového systému zásobování a s přechodem k rozvinutému obchodu s jedinými státními maloobchodními cenami posílí význam peněz v národním hospodářství. Pozvedne úlohu mezd dělníků a peněžních příjmů zemědělského obyvatelstva, vytvoří trvalé předpoklady pro správné socialistické odměňování práce podle zásluhy, podníti vzestup produktivity práce. Upevní chozrasčot a finanční disciplínu a prohloubí režim hospodárnosti. Všechno to zpevní svazek dělníků a rolníků a povede k dalšímu rozmachu národního hospodářství a síly republiky a na tomto základě ke zvýšení hmotné a kulturní úrovně pracujících.

Vláda republiky Československé a Ústřední výbor Komunistické strany Československa se usnášejí:

I.

Peněžní reforma

1. Dnem 1. června 1953 dát do oběhu nové peníze vzoru 1953, a to:

Bankovky Státní banky Československé po 100, 50, 25 a 10 korunách Československých,

státovky po 5 a 3 korunách Československých a 1 koruně Československé, kovové mince hodnot po 25, 10, 5 a 3 haléřích a 1 haléři.

2. Peníze všech druhů (bankovky, drobné peníze papírové a mince), které jsou nyní v oběhu, vyměnit podle těchto zásad:

Občanům, kteří nepoužívají námezdní práce, vyměnit staré peníze do částky Kčs 300,- ve starých penězích za nové v poměru 5 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz bez zkrácení; hotovosti nad 300 Kčs v poměru 50 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz;

všem ostatním občanům vyměnit všechny hotovosti v poměru 50 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz;

hotovosti v pokladnách hospodářských, rozpočtových a ostatních organizací a zařízení vyměnit v poměru 50 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz.

3. Provedením výměny starých peněz pověřit Státní banku československou.

Provést výměnu starých peněz za nové na celém území státu ve dnech 1., 2., 3. a 4. června 1953.

Staré peníze, které v této lhůtě nebudou vyměněny, se ruší a pozbývají platnosti.

Během lhůty, stanovené pro výměnu starých peněz za nové, přijímat staré peníze ke všem platbám v poměru 50 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz.

4. Stanovit zlatý obsah nové československé koruny na 0,123426 gramu ryzího zlata.

5. Cenu zlata při nákupech zlata Státní bankou československou stanovit 8 Kčs za 1 gram ryzího zlata.

6. Na základě zlatého obsahu československé koruny, stanoveného v článku 4 tohoto oddílu, určit kurs československé koruny v poměru k rublu 1 Kčs 80 haléřů za 1 rubl.

Zmocnit Státní banku československou, aby stanovila kurs československé koruny vůči cizím měnám a upravovat jej, jestliže cizí měny změny svůj obsah zlata nebo svůj kurs.

7. Zastupitelským úřadům cizích států, které jsou pověřeny u vlády republiky československé, vyměnit u Státní banky československé všechny hotovosti ve starých penězích, které získaly prodejem valut Státní bance československé za květen 1953. Výměnu těchto hotovostí provést v poměru 5 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz.

8. Peněžní poukazy jakéhokoli druhu jako šeky, poštovní poukázky, akreditivy, platební příkazy, určené k výplatě soukromým osobám, vyplácet za podmínek platných pro výměnu starých peněz obyvatelstvu, tj. 50 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz, pokud dojde k výplatě dne 1. června 1953 nebo později.

Ve dnech 1., 2., 3. a 4. června 1953 nebudou peněžními ústavy a poštovními úřady přijímány žádné hotovosti k poukazům.

9. Mzdy, služné a jiné odměny za práci a služby, rodinné přídatky, penze, stipendia, podpory apod., stejně tak jako ceny, sazby a tarify přepočítat ke dni 1. června 1953 v poměru 5 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz.

10. Vklady obyvatelstva uložené na vkladních knížkách i běžných účtech u Státní banky československé a státních spořitelien přepočítat ke dni 1. června 1953 takto:

Vklady na vkladních knížkách dělníků a úředníků z pravidelného závodního spoření, vklady na vkladních knížkách žáků včetně vkladů kroužků střadatelů školního spoření, jakož i zůstatky vkladů na vkladních knížkách, kterými byly vyplaceny prémie laureátům státních cen, v poměru 5 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz;

vklady do 5.000 Kčs včetně v poměru 5 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz;

vklady nad 5.000 Kčs do 10.000 Kčs přepočítat takto: částku vkladu do 5.000 Kčs včetně podle předchozího odstavce, zbytek do 10.000 Kčs včetně v poměru 6.25 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz;

vklady nad 10.000 Kčs do 20.000 Kčs přepočítat takto: částku vkladu do 10.000 Kčs včetně podle předchozího odstavce, zbytek do 20.000 Kčs včetně v poměru 10 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz;

vklady nad 20.000 Kčs do 50.000 Kčs přepočítat takto: částku vkladu do 20.000 Kčs včetně podle předchozího odstavce a zbytek vkladu do 50.000 Kčs včetně v poměru 25 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz;

vklady nad 50.000 Kčs přepočítat takto: částku do 50.000 Kčs včetně podle předchozího odstavce, zbytek v poměru 30 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz;

vklady na vkladních knížkách, vystavených počínajíc dnem 16. května 1953, přepočítat v poměru 50 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz.

11. Prémie zaplacené na životní pojištění přepočítat v poměru 20 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz.

12. Vklady na běžných účtech, na které byly u peněžních ústavů soukromým osobám skládány hospodářskými, rozpočtovými nebo jinými organizacemi a zařízeními částky za prodej nebo nájem movitostí či nemovitostí, nebo vklady na běžných účtech, na které je vkládáno nájemné z činžovních domů podle zákona č. 80/1952 Sb. o dani domovní, přepočítat v poměru 50 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz.

13. Vklady na běžných a obrátových účtech hospodářských, rozpočtových a ostatních organizací a zařízení, vklady na běžných účtech jednotných zemědělských družstev III. a IV. typu, včetně jejich vkladů na účtech nedělitelných fondů, přepočítat ke dni 1. června 1953 v poměru 5 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz.

14. Vklady na běžných účtech soukromých průmyslových, obchodních a jiných podniků přepočítat podle těchto zásad:

a) částku nutnou pro normální činnost podniku, ale nepřevyšující částku mezd vyplacenou dělníkům v předchozím měsíci, přepočítat v poměru 5 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz;

b) zbývající částku v poměru 50 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz.

15. Vzájemné pohledávky a závazky hospodářských, rozpočtových a ostatních organizací a zařízení, jakož i závazky obyvatelstva vůči nim přepočítat v poměru 5 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz.

Sazby daní a poplatků se přepočítávají rovněž v poměru 5 Kčs za 1 Kčs nových peněz.

16. Závazky hospodářských, rozpočtových a ostatních organizací a zařízení vůči obyvatelstvu se přepočítají v poměru 50 Kčs starých peněz za 1 Kčs nových peněz.

17. Poštovní známky a kolky, které byly v oběhu ke dni 1. června 1953, se mohou používat nadále až do vydání nových známek a kolků v poměru 50 Kčs jmenovité hodnoty ve starých penězích za 1 Kčs v nových penězích. Ministr spoji vydá do 30. června 1953 nové poštovní známky a ministr financí vydá nové kolky do 30. června 1953.

18. Zrušují se závazky z vkladů a tuzemských cenných papírů, vázaných při měnové reformě roku 1945, a ze životního pojištění, pokud se mají plnit poukazem na vázaný vklad. Současně se zrušují závazky z dluhopisů státu, vydaných po roce 1945 a závazky z dílčích dluhopisů a zástavních listů, vydaných po

roce 1945 bývalými úvěrními ústavy; ztráty vzniklé zánikem těchto závazků veřejným organizacím a zařízením vypořádá vláda.

II.

Zrušení lístkového systému zásobování

1. Současně s provedením peněžní reformy, tj. od 1. června 1953, zrušit lístkový systém zásobování potravinářským a průmyslovým zbožím, zrušit ceny komerčního trhu a zavést jediné státní maloobchodní ceny na potravinářské a průmyslové zboží.

2. Při stanovení jediných státních maloobchodních cen na potravinářské a průmyslové zboží vycházet z těchto zásad:

- a) dosavadní komerční ceny potravinářského zboží snížit v průměru o 31%, z toho chléb o 12%, pšeničnou mouku o 22%, vepřovou pečení o 43%, vepřové sádlo o 60%, máslo o 51%, cukr o 50% a vejce v letním období o 45%;
- b) dosavadní komerční ceny průmyslového zboží snížit v průměru o 37%, z toho bavlněné tkaniny průměrně o 59%, konfekci průměrně o 50%;
- c) dosavadní jediné ceny zboží, které se prodávalo bez lístků, snížit v průměru o 7%;
- d) ceny dětské konfekce a dětského stávkového zboží v zásadě ponechat na dnešní úrovni přídělových cen.

3. Uložit ministru vnitřního obchodu republiky Československé, aby vydal v souladu s tímto usnesením nové ceníky státních maloobchodních cen potravinářského a průmyslového zboží pro maloobchodní síť a podniky společného stravování.

4. Ceny stanovené tímto usnesením se nevztahují na zemědělský trh a na družstevní obchod se zbožím z vlastních nákupů zemědělských přebytků.

Jednotná zemědělská družstva, jejich členové a soukromí malí a střední rolníci mohou po splnění povinných dodávek prodávat přebytky své produkce za ceny volně dohodnuté.

5. Výrobní a spotřební družstva prodávají své výrobky za ceny nepřevyšující jediné státní maloobchodní ceny.

III.

Zvýšení mezd, platů, penzí a rodinných přídatků

1. Základní hodinové (časové i úkolové) mzdové sazby horníků, zaměstnaných na pracích pod zemí, zvýšit ve všech kvalifikačních třídách a mzdových skupinách o 0.70 Kčs v nových penězích.

2. Základní hodinové (časové i úkolové) mzdové sazby dělníků, zaměstnaných v povrchových zařízeních přímo souvisejících s dolem, zvýšit ve všech kvalifikačních třídách a skupinách o 0.50 Kčs v nových penězích.

3. Základní hodinové (časové i úkolové) mzdové sazby dělníků hutních provozů, na něž se vztahuje usnesení vlády ze dne 13. listopadu 1951, zvýšit o 0.60 Kčs v nových penězích.

4. Základní hodinové (časové i úkolové) mzdové sazby dělníků zaměstnaných v horkých provozech nebo v provozech jim naroveň postavených, které budou

zvlášť určeny, zvýšit ve všech mzdových třídách o 0.44 Kčs v nových penězích.

5. Základní hodinové mzdové sazby všech ostatních dělníků zvýšit ve všech mzdových třídách a skupinách o 0.34 Kčs v nových penězích.

Sazby pro práci v úkolové mzdě stanovit ve výši 109% nové základní časové mzdové sazby při práci v odhadovém úkolu a 118% základní časové mzdové sazby při práci v měřeném úkolu.

Úkolové sazby, které byly stanoveny dosud jinak než ve výši 110 nebo 120% dosavadní základní mzdové sazby, budou zvlášť schváleny státní mzdovou komisí.

6. Základní měsíční platy zvýšit v nových penězích takto:

Základní měsíční platy do 1.000 Kčs o 60 Kčs, základní měsíční platy od 1.000 do 1.200 Kčs o 40 Kčs, základní měsíční platy nad 1.200 Kčs se nezvyšují.

Předpisy o procentuální výši prémie a přídaveků, které se vypočítávají ze základního platu, ponechat nezměněny.

Přídavky a příplatky, které jsou určeny pevnou měsíční částkou, se nezvyšují.

7. Prikázat ministerstvům a ostatním ústředním úřadům, aby do 7. června 1953 předložily státní mzdové komisi nové mzdové sazby ke schválení a k registraci. Bez schválení státní mzdové komise jsou nové sazby neplatné. Podrobnosti, týkající se úpravy mezd a platů, jsou stanoveny ve zvláštních předpisech schválených vládou.

8. Zvýšit v nových penězích tyto důchody:

starobní a invalidní důchody, pokud jejich výše nepřesahuje 600 Kčs měsíčně, o 20 až 50 Kčs měsíčně;

vdovské důchody, pokud jejich výše nepřesahuje 360 Kčs měsíčně, o 20 až 50 Kčs měsíčně;

sociální důchody o 50 Kčs měsíčně; jde-li o sociální důchod manželské dvojice, o 75 Kčs měsíčně;

důchody oboustranně osiřelých sirotků, pokud nepřekračují částku 200 Kčs měsíčně, o 20 až 60 Kčs;

Výchovné na děti, přiznávané k invalidním a starobním důchodům, a rodinné přídavky a výchovné sjednotit a upravit počínajíc červnem v nových penězích takto:

70 Kčs měsíčně na 1 dítě

170 Kčs měsíčně na 2 děti

310 Kčs měsíčně na 3 děti

470 Kčs měsíčně na 4 děti

630 Kčs měsíčně na 5 dětí

a zvýšit je o 160 Kčs měsíčně na každé další dítě;

výchovné na děti, přiznané k vdovským důchodům, stanovit takto:

120 Kčs měsíčně na 1 dítě

260 Kčs měsíčně na 2 děti

420 Kčs měsíčně na 3 děti

a zvýšit je o 160 Kčs měsíčně na každé další dítě.

Osobám, které pobírají několik důchodů, vyměřit zvýšení z celkové částky všech důchodů.

Hranici pro krácení důchodů ve smyslu vládního nařízení ze dne 29. června 1951 upravit z dosavadních ročních 48.000 Kčs ve starých penězích na 10.800 Kčs v nových penězích. Podrobnosti týkající se úpravy důchodů jsou stanoveny ve zvláštních předpisech, schválených vládou.

Zaměstnancům, kteří jsou držiteli půdy o výměře nad 0.5 ha (v pastvinářských oblastech nad 2 ha), případně rodinným příslušníkům takových osob ponechat rodinný přídavek (výchovné) i nadále v dosavadní výši.

Počínajíc dnem 1. července 1953 vyplácet rodinné přídavky (výchovné) měsíčně.

*

Provedení peněžní reformy a zrušení lístkového systému zásobování je obratem v hospodářském a politickém vývoji našeho státu. Jde o to, aby se všichni pracující cítili opravdovými hospodáři na svých pracovištích a byli nesmiřitelní ke všem jevům nehospodárnosti. Jde o to, abychom zvyšovali produktivitu práce a docílených přebytků používali ke snižování cen, k zvýšení kupní síly československé koruny, k růstu blahobytu lidu. Jde o to, aby všichni hospodářští činitelé v ministerstvech, hlavních správách a závodech i v jednotných zemědělských družstvech, československých státních statcích i strojních a traktorových stanicích neúnavně bojovali za plnění a překračování plánu, za dodržování státní a pracovní disciplíny. Jde o to, aby se finanční a úvěrová soustava osvědčila jako opravdový strážce pevnosti měny.

Vývoj našeho národního hospodářství a upevnění našeho lidově demokratického režimu i stále prohlubování naší spolupráce se zemí budující komunismus, se Sovětským svazem, a se zeměmi lidové demokracie zaručují i naše budoucí úspěchy v boji za uskutečnění socialismu v naší vlasti i za trvalý mír ve světě.

Vláda republiky Československé a Ústřední výbor Komunistické strany Československa jsou přesvědčeny, že náš pracující lid bude s rozhodností podporovat dílo upevnění československé koruny a přechod k rozvinutému obchodu a vyzývají všechny náš pracující lid měst i venkova k boji za provedení úkolů, které z něho vyplývají.

Vláda republiky Československé
Ústřední výbor Komunistické strany Československa

P ř í k a z
ministra vnitřního obchodu
o nových jediných státních maloobchodních cenách
potravinářského a průmyslového zboží

I.

V souvislosti s usnesením vlády republiky Československé a Ústředního výboru Komunistické strany Československa o provedení peněžní reformy a zrušení lístků na potravinářské a průmyslové zboží ze dne 30.V.1953 se s platností od 1. června 1953 zavádějí jediné státní maloobchodní ceny potravinářského a průmyslového zboží.

1. Ceny potravinářského zboží (v Kčs)

Chléb žitnopšeničný a pšeničnožitný	1 kg	2.80
Rohlík běžný, hladký 60 g	1 kus	0.40
Pšeničná mouka hrubá T 450	1 kg	6.-
Pšeničná mouka hladká T 650	1 kg	5.-
Zavářkové těstoviny třívaječné volně vážené	1 kg	9.40
Ječné kroupy č. 10	1 kg	5.20
Hrách velkozrný, žlutý	1 kg	10.-
Cukr kostkový	1 kg	14.-
Marmeládová směs	1 kg	8.-
Zadní maso hovězí s kostí	1 kg	20.-
Zadní maso hovězí vykostěné	1 kg	25.-
Vepřová pečeně	1 kg	29.40
Vuřty	1 kg	23.-
Kapr	1 kg	13.-
Vepřové sádlo škvařené I. jakosti	1 kg	36.-
Margarin stolní, balený	1 kg	24.-
Máslo I. jakosti	1 kg	44.-
Mléko pasterizované, egalizované, volně nalévané		
letní cena (od 1.IV. do 30.IX.)	1 litr	2.-
zimní cena (od 1.X. do 31.III.)	1 litr	2.40
Vejce, kategorie B		
letní cena (od 1.IV. do 30.IX.)	1 kus	1.10
zimní cena (od 1.X. do 31.III.)	1 kus	1.70
Brambory pozdní, III. standard		
od 15.IX. do 30.XI.	1 kg	0.72
od 1.XII.	1 kg	0.84
Jablka, jakost A, od 15.IX. do 14.XI.	1 kg	5.-
od 15.XI.	1 kg	7.-
Sůl volně vážená, mletí 0	1 kg	0.92
Pivo 7 ⁰ - sudové	0.5 litru	0.70
Rum tuzemský 40%	1 litr	68.-
Víno přírodní, I.B	1 litr	30.-
Káva pražená, výběrová směs, balíček	10 dkg	30.-
Čaj čínský, I. jakost, balíček	50 g	13.-
Droždí	10 g	0.10

2. Ceny průmyslového zboží (v Kčs)

Bavlněná dámská šatovka, tištěná, série I, šíře 70 cm	1 m	17.-
Pánská košilovina, zefír, Karen, série II, šíře 80 cm	1 m	22.-
Povlaková véba, bílená, šíře 136 cm	1 m	47.-
Pánská obleková látka, fresko, jemnonitná poločesaná, šíře 140 cm	1 m	200.-
Dámská šatovka Standart, 112 B, bouclé, šíře 130 cm	1 m	96.-

Umělohedvábná dámská šatovka flamisol, tisk, série III, šíře 90 cm	1 m	47.-
Pánský oblek jednořadový, vycházkový, vlněný, střední jakosti, dvoudílný	1 kus	530.-
Pánský zimník vlněný, střední jakosti	1 kus	630.-
Dámský plášť letní, vlněný, střední jakosti	1 kus	620.-
Pánská košile s dlouhým rukávem, střední jakosti	1 kus	70.-
Dětské punčoškové kalhotky do 6 let, střední jakosti	1 kus	19.60
Teplákové kalhoty pro dospělé	1 kus	58.-
Dámské punčochy umělohedvábné, I. volba, Stella	1 pár	22.-
Dámské punčochy silonové, I. volba	1 pár	108.-
Pánské ponožky bavlněné, běžné jakosti	1 pár	5.80
Pánský pracovní oblek z bavlněného kepru	1 kus	120.-
Vycházková pánská obuv s koženou podrážkou	1 pár	168.-
Pánské vysoké šněrovací prac. boty s kož. podrážkou	1 pár	120.-
Dámské gumové holinky	1 pár	68.-
Mýdlo jádrové 62%	1 kg	16.-
Mýdlo toaletní (100 gr)	1 kus	3.20
Cigarety, Partyzánka nebo Bystrica	10 kusů	1.80
Cigarety Lípa	10 kusů	2.40
Dýmkový tabák slovenský	50 g	1.30
Školní sešit linkovaný (60 listů)	1 kus	1.10
Porcelánový talíř hluboký, nezdobený, průměr 23 cm	1 kus	8.40
Rozhlasový přijímač Talisman 306 U	1 kus	940.-
Ložnice pololeštěná mahagonová (2 skříně, dvoupostel se skřínkou, 2 noční stolky, toaletka)		3.600.-
Elektrická pračka vířivá, bez odstředivky	1 kus	1.800.-
Domácí elektrická chladnička Maneta	1 kus	6.200.-
Pánské cestovní kolo, typ I.	1 kus	560.-
Motocykl Jawa 250	1 kus	12.000.-
Šicí stroj, dřevěný, podstavec, ponoř.	1 kus	2.300.-
Gramofon Standart 3.102	1 kus	820.-
Sovětské náramkové hodinky Poběda	1 kus	960.-
Benzin, bílá směs	1 litr	6.-
Uhlí hnědé, ořech, třída B	100 kg	9.40
Zápalky (50 plamenů)	1 krabič.	0.20
Cihly pálené, obyčejné	1000 kusů	700.-
Cement portlandský	100 kg	100.-

II.

Všem referentům pro vnitřní obchod krajských a okresních národních výborů a všem vedoucím obchodních podniků a organizací přikazují zavést ceníky jedi-
ných státních maloobchodních cen ve všech obchodních prodejnách a závodech
společného stravování.

III.

Ceny stanovené v tomto příkaze a stanovené v cenících státních maloobchodních cen se nevztahují na zemědělský trh a na družstevní obchod se zbožím z vlastních nákupů zemědělských přebytků. Výrobní a spotřební družstva prodávají své výrobky za ceny nepřevyšující jediné státní maloobchodní ceny.

Ministr vnitřního obchodu:
F.Krajčír v.r.

SÚA-A ÚV KSČ, Fond 02/1, sv. 36, a.j. 332, s. 3-11, tištěná brožura.

4

1953, 30. květen, Praha. – První ohlas měnové refomy v centru Prahy vypracovaný pro Bulletin ÚV KSČ na základě zpráv informátorů.

První ohlas v centru Prahy

Pokud se tvoří hloučky, je zde vidět velmi málo lidí s odznakem strany. Z diskuse vyplývá, že špatně pochopili hlášení rozhlasu a domnívají se, že většina cen zůstane stejných a jen některé se sníží. V některých hloučkách je ojedinele mladý člověk, snad student, bez odznaku, který má v ruce seznam s novými cenami a předčítá je. Některý z těchto mladíků však mezitím sám utrousí: »Kdo ví, jak to bude, já se v tom nevyznám.« A zdá se, že nejsou sami přesvědčeni. V některých hloučkách je diskuse úplně chaotická a nikdo nic nevysvětluje. Ojedinele se ozývají i poznámky o tom, že nepůjdou dělat apod. Ve většině případů je však vidět jen nejasnost a zájem o vysvětlení. Mezi diskutujícími je malý počet informovaných členů strany, kteří by mohli podat vysvětlení, o které je živý zájem.

V kostele Panny Marie Vítězné na Příkopech měl farář kázání. Mluvil ovšem slovy mystickými a zahalenými, ale asi v tom smyslu: »... i když bylo národu nejhůře, i když na něj ruce ďábelské sahaly, Maria je zachránila. Ani dnes se nemusí strachovat nikdo, kdo k ní v pokoře přijde.« Tím prakticky hodnotil dnešní situaci jako zlou pro náš lid a sliboval mu záchranu z rukou Panny Marie.

Pokud jde o prodejny, největší nával je v automatu Vašata. Většina prodejních stolů je prázdná (vyjma na lístky), a tak celým automatem se ve zmatku proplétají lidé jeden přes druhého a hledají, co by koupili. Když k dvěma pultům přinesli po jedné míse ruských vajec, došlo k takovým návalům u prodejního stolu, že až přecházely ve rvačku a mnoho lidí odcházelo s poznámkami: »Než takhle nakupovat, raději zůstanu bez večeře.« Nával byl také před službu konající lékárnou na Václavském náměstí vedle Jasu (Adamova lékárna). Nakupovali zboží, které vesměs nebylo na nemocenskou.

V ulicích Prahy 1 (prakticky v dolní části) je naprostý klid a na ulicích není vidět žádný život. Téměř všichni chodci diskutují o usnesení strany a vlády. V kostele v Husově ul. po levé straně bylo asi 20-25 starých žen. V hostinci

u Medvídků byla místnost plná lidí, ale večeře ani pivo se neprodávalo. Na Národní třídě je normální stav. Automat Koruna právě v okamžiku, když jsme tam přišli, se uzavíral. Na chodníku bylo plno lidí, kteří chtěli jít dovnitř. Ve Slovanském domě je přeplněno, není vůbec místo k sezení. Večeře jsou podávány, pivo také, ale musí alespoň hodinu čekat.

Mezi lidmi usnesení strany a vlády zanechalo příznivý odraz. Velký zájem je nyní o restaurace, kde se lidé ještě snaží něco skoupit, co se dá. Na Václavském náměstí před Melantrichem stály tři hloučky, které diskutovaly v jaké výši budou provedeny výplaty, v jaké výši jsou ceny zboží apod. Komunisté většinou jsou ti, kteří věci vysvětlují. V Ječné ulici v jednom obchodě vypukl požár a šlo pravděpodobně o zahlazení nějakých stop. Věc se šetří.

V elektrikách se diskutuje zcela střídavě o situaci, není vidět žádné nadšení ani rozhořčení a lidé přemýšlejí. Diskutují, že těch 300 Kčs je málo, což dokazuje, že lidé se ještě neseznámili dostatečně s celým usnesením. Jinde je vidět hloučky, které diskutují o cenách a pochvalují si, že je to taktický tah a že tímto způsobem se hodně lidí uklidnilo. V diskusi ve vozovně v Kobylisích se soudruhy bylo zjištěno, že v elektrikách jsou usnesení strany a vlády přijímána kladně. V Auto Praga přijali dělníci zprávu z rozhlasu kladně. Hlavně se diskutovalo o cenách. V Aero, protože tam osazenstvo nepracuje naplno, dělají si na pracovišti posměch ze střádalů, ale usnesení přijímají kladně. Ve Stalingradě je ojedinělé reptání, že členové strany šli příkladem vstříc a nekupovali a nyní jim úspory zůstaly a ti co nakupovali, jsou ve výhodě. Vláda prý měla ihned zakročit v začátku nakupovací horečky a dát na zboží vyšší ceny. V Sokolově řada lidí po vyslechnutí rozhlasu odcházela ze směny domů. Jednalo se o lidi, kteří byli z akce 77.

Stanovisko mnohých je asi takové: Muselo to přijít, je to správné a jak dopadneme budeme moci říci, až budeme znát ceny. Většina diskutujících je přesvědčena, že to nemůže drobného člověka postihnout.

SÚA-A ÚV KSČ, fond 014/12, sv. 11, a. j. 167, s. 12-14, cyklostyl.

5

1953, 6. červen, Suché Vrbné. – Báseň dělnice oslavující měnovou reformu a politiku KSČ, zaslaná na ÚV KSČ.^a

Šla žitím matka má, jak smutná kajícnice,
ta dvanáct dětí měla, jen dvanáct a nic více?
Proč smutná máma byla, když běhávala v práci?
zřela, když se otočila, že děti jako ptáci
ven na ulici vyletěly, kde samé nebezpečí, prach,
tak byli sami po celý den a mámu v práci sžíral strach.
To byly ty ženy zlaté, na něž vy buržuji vzpomínáte,
když psi pamlsky krmení jste posílali k plotu,
na tu lůzu chudou, nahou žebrotu
když hladem hnána, oči sklopené,

ručku vztáhla v touze blažené - prosíc,
vždyť doma jíst co nemají a tady -
čtyři služky jedno dítě hlídají!
Tak starala se o nás republika zlatá
když v práci musel máma - táta,
pokud ovšem byla pro ně práce,
překážkou K.S.Č. legitimace!!!
Jak děkovati vládě, Gottwaldovi, že připravil nám život nový,
ty krásné jesle, školky, družiny, dnes není hladem ni tvor jediný!
to dokáží ty buchty, chleby namazané, co na ulici pohozené ležet vidíme.
Jak děkovati Tobě, milá strano, že klidně mohu vstávat ráno,
a Tobě, Armádo Rudá, že patří nám všem půda,
dík za to, žes zajistila, co správné bylo, všechny ven, jimž
se u nás nelíbilo.
Vždyť máj, kdy kvetly šeříky rudé v paměti naší navždy bude,
jak následník Lenina - Stalin nenechal uvést Prahu
do rozvalin, když rozhlasem jsme volali o pomoc, tu dal
rozkaz - jeti den i noc, jak lavina se ođ Berlína řítili,
kde rudou vlajku svoji vztyčili, by unavení, pobledlí,
by na tank svůj děcka vyzvedli a harmonika v jejich
rukách zajásala, poslední jich bitva vzplála. Už né ty
barikády plné krve, až Korea opět svobodná bude
a věřte všichni, kdo jste přišli, že strana, vláda, Zápotocký
dobře to s námi myslí, že odkaz Gottwaldův v dobrých
rukou jest, nuž zapějme si píseň »Práci čest«!!!!

SÚA-A ÚV KSČ, fond 19/6, a.j. 7/1, rukopis.

a Gramatické chyby jsou v textu ponechány.

6

1953, červen, Praha. - Zpráva o průběhu zajišťování usnesení strany a vlády o peněžní reformě a zrušení lístků na potraviny a průmyslové výrobky v kraji České Budějovice, vypracovaná informátorem pro oddělení stranických orgánů ÚV KSČ.

Organizační zajištění usnesení strany a vlády o peněžní reformě a zrušení lístkového systému v kraji České Budějovice se provádělo dle pokynu organizačního sekretariátu ÚV KSČ.

Krajský výbor a rozšířené okresní výbory se konaly ve stanovený den téměř za plné účasti členů KV, OV a přizvaných funkcionářů. Na těchto zasedáních bylo s plným souhlasem přijato usnesení strany a vlády a odeslány souhlasné rezoluce ústřednímu výboru. Na všech okresních výborech referovali zástupci ÚV, kteří byli dobře připraveni. Jen ve třech případech nevyzněly jejich referáty dosti bojovně.

Většina vystoupivších soudruhů v diskusi projevila zejména souhlas s tím, že usnesení postihuje třídního nepřítele, pomůže k dalšímu rozvoji socializace vesnice, soustavnému zvyšování životní úrovně pracujících.

Jen v jediném případě došlo k rušivému zjevu, a to na okresním výboru v Jindř. Hradci, kdy předseda záv. org. stavebního komunálního podniku s. Slabý, který byl v podnapilém stavu, v diskusi vykřikoval, že se dělá opatření proti dělníkům a že šmelinářům a reakcionářům se umožnilo nakoupit zboží za staré peníze. Tento soudruh byl rázně odmítnut všemi přítomnými členy.

Krajský výbor přijal usnesení o organizačním zajištění v kraji, uložil úkoly okresním výborům a k jejich zajištění vyslal do okresů 126 krajských funkcionářů, aby na místě soustavně pomáhali okresním výborům úkoly zajišťovat, plnění úkolů kontrolovat a informovat krajský výbor o průběhu v okrese.

Rovněž tak okresní výbory přijaly usnesení o organizačních opatřeních, týkajících se zajištění členských schůzí strany na vesnici a závodech.

Členské schůze proběhly v 90% všech vesnických a uličních organizací, ve stanoveném termínu a byly ve většině případů obsazeny zástupci ÚV, KV a OV. Jen v ojedinělých případech referovali předsedové organizací, kdy se referent OV nedostavil.

Členské schůze probíhaly za průměrné účasti 70% členů krajské organizace, v mnohých organizacích, zvláště na vesnicích, byla účast 90-100%, v některých však, a to zvláště v uličních organizacích, pouhých 50% členů.

Výbory základních organizací nevěnovaly zajištění náležitou pozornost, řada schůzí byla svolávána místním rozhlasem bez osobního zvaní každého člena organizace. V okrese Jindřichův Hradec 15 organizací nekonalo členské schůze ve stanovený den a tyto se pak protáhly až do 2. června do večerních hodin. V průběhu členských schůzí, zvláště na vesnici, se ukázala zlepšená masově politická práce vesnických organizací, zlepšení řízení ze strany okresních výborů. Opatření byla přijata s porozuměním a s plným souhlasem zdrcující většinou členstva. Členové v diskusi chápali tato opatření jako nezbytnou podmínku našeho postupu vpřed, ukazovali však, jak tato opatření spojovat se zajišťováním konkrétních úkolů. Byla vyhlášena řada závazků JZD, jako např. JZD Hůrka na Tábořsku vyhlásilo závazek k nadkontingentním dodávkám mléka a vajec. Komunisté z JZD Laty z píseckého okresu se zavázali k rozšíření členské základny a řada JZD na okrese Jindřichův Hradec k upevnění pracovní morálky.

Většina základních organizací zaslala souhlasné rezoluce ÚV KSČ, kdy kladně hodnotí vyšší ceny nadkontingentních produktů, zvýšení přídavků na děti apod.

Vyskytly se případy, že někteří členové strany se postavili proti usnesení strany a vlády, a to vesměs takoví, kteří měli doma větší částky peněz. Tito odcházeli ze schůzí nespokojení s vědomím, že jsou poškozeni. Tak v okrese Prachatice organizace Lhenice 8 členů vystoupilo před členskou schůzí ze strany a jeden přímo na schůzi odevzdal stranickou legitimaci. Jedná se o zámožné rolníky, majitele velkých třešňových sadů. V obci Strunkovice předseda místní organizace Kotoun, pracovník ONV, odmítl svolat členskou schůzi, že má doma větší částku peněz a že je poškozen. Podobně tomu bylo v Dolní Vltavici, kdy pracovníci státních statků v podnapilém stavu se vyjádřili proti opatření.

Poměrně hůře oproti schůzím na vesnici probíhaly členské schůze v závodech. Zde se vyskytovala nespokojenost s usnesením strany a vlády u řady našich členů. V některých závodech, jako například v Kovosvitu, Motorletu Velešín, v České zbrojovce, ve Vimperku několik komunistů se stavělo proti usnesení strany a vlády, souhlasilo s reakcí a značná část komunistů byla pasivní.

V těchto závodech a v mnoha dalších se ukázala špatná práce závodních organizací v nedostatečně prováděné masově politické práci, což způsobilo, že výbory základních organizací byly odtrženy od členské masy. To se ukázalo například v závodě Kovosvit, který je nositelem Rudého praporu kraje, kdy před krátkou dobou předal socialistické závazky prezidentu republiky. V tomto závodě značná část komunistů souhlasila s provokatéry a ostatní pasivně přihlíželi k tomu, jak reakce organizuje stávkou mezi dělníky, aniž by proti nim vystoupili, je odhalili a přesvědčili ostatní zaměstnance o správnosti usnesení strany a vlády. Rovněž tak předseda celozávodního výboru národního podniku Lada si usnadnil agitační práci komunistů mezi zaměstnanci tím, že bez veškeré přípravy nechal svolat celozávodní schůzi všeho osazenstva, ačkoliv si byl vědom toho, že v závodě politická situace není lepší. Toto vedlo k tomu, že referent z ústředního výboru byl provokatéry přerušován a sám bez pomoci komunistů argumenty tyto provokatéry musel uml[čovat] a odhalovat.

Krajský výbor a okresní výbory, pracovníci aparátu denně hodnotili celkový průběh v okrese a prováděli opatření k odstranění nedostatků. Ve všech okresech mimo okres České Budějovice venkov pracovníci okresního výboru plně pochopili důležitost a význam usnesení, jeho plnění a obětavě úkoly plnili. Jen v Českých Budějovicích v okrese venkov nebyl plně doceněn význam usnesení a jeho zajištění ze strany pracovníků OV mimo vedoucího tajemníka. Tak například jeden pracovník aparátu, ačkoliv byl v sobotu vyzván ved. tajemníkem, aby neodjížděl z Českých Budějovic, přesto odejel a v pondělí se nevrátil. Ostatní pracovníci docházeli do sekretariátu opožděně a byly chvíle, kdy na sekretariátu nikdo nebyl. V neděli nastupovali opožděně, každý provedl jednu schůzi a odešel domů. Rovněž tak zemědělský tajemník, který měl dovolenou, nebyl z ní odvolán.

Vážný nedostatek se projevil v práci komunistů v lidové správě, která měla zajišťovat zodpovědné úkoly. Mnozí funkcionáři se k úkolům stavěli pasivně, projevovali malou iniciativu v odstraňování nedostatků, což se projevilo zvláště při výměně peněz na střediscích, v otázkách zásobování apod.

Vyskytly se případy, jako např. v Jindřichově Hradci, že tajemník ONV s. Čachodský, zemědělský referent Hodský a hospodářský referent s. Červ, kteří neměli pevnou důvěru ve stranu a místo zajišťování úkolů poslouchali v kanceláři ONV hlas Svobodné Evropy.

Krajský výbor a okresní výbory nedostatečně řídily práci komunistů v masových organizacích, zvláště v ROH. Krajské svazy nezajišťovaly dostatečnou pomoc závodním radám v důležitých závodech a tak se stalo, že odbory, jako např. v Kovosvitu, naprosto zklamaly.

V průběhu zajišťování usnesení se ukázalo správným vysílat do okresů politické brigády k pomoci zajišťování usnesení z KV a rovněž tak agitační skupiny z nejvyspělejších funkcionářů okresních výborů na pomoc důležitým a rozhodujícím organizacím v okresech.

V průběhu zajišťování usnesení se ukázaly vážné nedostatky ve stranické práci krajského výboru a okresních výborů, kdy se ukázalo, že nejsou v mnohých organizacích plněny a uváděny v život nové stanovy strany, a to nejen u řadových členů organizace, ale i u funkcionářů v krajském a okresním měřítku. (Funkcionáři odmítali svolávat členské schůze, neplnili usnesení vyšších stranických orgánů, bojovali proti usnesení ÚV, a tak se mnozí z nich dostali do jedné řady s nepřátelskými živly.)

Dále se ukázala malá péče o závodní organizace, hlavně důležitých závodů. Mnohé závodní organizace, jako Motorlet Velešín, Kovošvit, Česká zbrojovka v závodech Vimperk nejsou vedoucí silou na závodě. Výbory organizace pracují izolovaně od členské masy, nepověřují je úkoly, málo je vyzbrojují argumenty, aby mohli čelit nepřátelské propagandě a odhalovat nepřátelské živly.

Výbory organizací nevedou členy k izolaci živlů rekrutujících se z řad bývalých živnostníků, trestaných lidí a lidí s pokaženou morálkou, nerozbíjejí jejich nepřátelské argumenty před poctivými zaměstnanci a pasivně přihlížely, jak organizují lidi k účasti na protistátních piklech.

Dále se projevilo špatné vedení komunistů v masových organizacích, zvláště v odborech a lidové správě, kde komunisté nevyvíjejí dostatek iniciativy při zajišťování usnesení stranických orgánů.

Byra okresních výborů i aparát dostatečně nekontrolují tyto pracovníky, nevolá je k zodpovědnosti, aby na podkladě jejich práce mohli odhalovat nepřátelské živly, které se na tato místa dostaly. Rovněž tak dostatečně neznají situaci v okrese, aby tak mohli předem dělat opatření a předvídat události a nenechali se překvapit třídním nepřítelem, jako tomu bylo ve Vimperku, Strakonících, Velešíně, Táboře apod.

Zvláště velké nedostatky se projevily v práci okresního výboru a jeho aparátu ve Vimperku, který plně nedocenil vážnost situace v závodech, přehlížel hrubé politické chyby funkcionářů a vedoucích závodů a samotný okresní výbor a jeho aparát v rozhodující chvíli z neznalosti pravého stavu věcí nechal se překvapit rychlým spádem událostí ve městě, což vedlo k naprosté bezradnosti v řízení politické práce.

SÚA-A ÚV KSČ, fond 05/1, sv. 378, a.j. 2291, s. 14-18, stroj. kopie.

7

1953, 18. září, Praha. – Zpráva o situaci invalidů po měnové reformě vypracovaná předsedou Svazu čs. invalidů Tylem a III. oddělením ÚV KSČ pro zasedání politického sekretariátu ÚV KSČ.

Zpráva o situaci mezi invalidy po měnové reformě

V poslední době, zejména po měnové reformě, projevuje se v řadách drobných živnostníků, především trafikantů, kteří jsou vesměs osobami invalidními s nízkou pracovní schopností, značná nespokojenost. Příčinou jsou nová daňová

opatření, která vstoupila v platnost v roce 1953, měnová reforma a způsob provádění socializace těchto drobných živností.

Od roku 1953 byla náhradou za zrušenou všeobecnou daň zavedena daň živnostenská. Vedle této daně je povinen poplatník zaplatiti ještě z výtěžku dosaženého v roce 1952 novou daň z příjmu obyvatelstva, která je značně vysoká a s kterou žádný poplatník nepočítal.

Daní z příjmu obyvatelstva byli postiženi zejména ti trafikanti, kteří invalidní důchody vůbec nepobírali, neboť se jich sami zřekli, neb o ně nežádali po přidělení trafik. Mnohým držitelům trafik byly důchody odňaty neb kráceny při provádění důchodového omezení.

Daně nemohli uhraditi zejména invalidé, majitelé menších trafik a drobných údržbářských podniků, zejména ti, kteří obdrželi prodejny jako účastníci odboje a museli si pro začátek peníze nutné k provozu vypůjčiti a tyto nemají dosud uhrazeny. Tyto osoby měly k dispozici pouze tzv. provozní kapitál, který průměrně činil 12.000 Kčs (ve staré měně). Zaplacením daní z tohoto kapitálu by jim bylo odňato možnost dalšího odběru kuřiva neb materiálu, a tím i provozování živnosti.

Pod tíhou daňových opatření došlo k tomu, že mnozí z nich své podniky zrušili, zůstali však bez finančních prostředků nutných k uhájení existence a podávali proto ihned žádosti o přiznání neb zvýšení invalidního důchodu. Zrušením trafik se projevil v mnohých místech závady [v] zásobování obyvatel tabákovými výrobky. V mnoha obcích není možné obdržeti denní tisk, který byl do té doby v trafikách prodáván, a zrušením mnohých živností řemeslných i provádění mnohých drobných údržbářských prací.

Mnozí z invalidů v důsledku přesvědčovací kampaně prováděné SČI chtěli, pokud jim to dovoľovala jejich pracovní schopnost, vstoupit do socialistického sektoru. Zástupci socialistického sektoru byli ochotni tyto prodejny přebírat, odmítali však přijetí trafikantů se sníženou pracovní schopností, takže tito lidé prakticky zůstali bez zaměstnání a tím i obživy. Pokud tito lidé byli v jednotlivých případech přijati, byli během 1 měsíce ze zaměstnání propouštěni.

Měnová reforma

V té době však byla provedena měnová reforma, která postavení převážné části invalidů ještě zhoršila. Řada trafikantů ocitla se ve velmi tíživé situaci, neboť provedením měnové reformy zůstali bez prostředků. Vzhledem k tomu, že rozdělovny tabáku ve dnech před měnovou reformou kuřivo trafikantům nevydávaly vůbec, neb jen v malém množství, měli drobní majitelé trafik provozní kapitál na hotovosti a ne ve zboží. Tyto hotovosti jim byly vyměněny při měnové reformě v poměru 50:1, takže jim byl znemožněn další odběr zboží. Daně, které jsou však dlužni, jsou povinni uhradit 5:1.

Někteří držitelé trafik byli dle dříve platných zásobovacích předpisů vyloučeni ze zásobování. Nepobírali šatenky a potravinové lístky. Při výměně peněz dne 1.6. bylo i jim na základě potvrzení národních výborů vyměřováno 300 Kčs na osobu v poměru 5:1. Tento způsob výměny byl však druhého dne zastaven, což jejich situaci ještě více ztížilo.

Tato situace se však nedá paušalizovat na všechny držitele trafik, neboť mezi nimi je i značná část držitelů s velkým příjmem nejen z trafik, ale i penzí. Jsou případy, kdy vedle penze 2.000 Kčs měsíčně i více měl z trafiky měsíční příjem 5 - 8.000 Kčs a někdy i více. Těchto osob, vzhledem k jejich úsporám v peněžních ústavech a mnohdy i spekulací v období měnové reformy spočívající v tom, že zboží zatajili a prodávali je až po měnové reformě, se reforma existenčně nedotkla.

Aby byl držitelům trafik umožněn odběr zboží z velkoobchodu drobným spotřebním zbožím, byl jim tímto poskytnut úvěr 3.000 Kčs (nové měny) s podmínkou, že úvěr bude do 8. června vyrovnán. Toto opatření nepřineslo žádnou úlevu, neboť trafikanti museli po prodání zboží půjčku ihned vyrovnati. Vzhledem ke sníženému procentu rabatu z 10 na 5% měli zisk z prodeje tohoto zboží 150 Kčs nové měny.

Z tohoto obnosu a z invalidního důchodu, pokud jej tyto osoby pobírají, musely hraditi náklady na domácnost apod., zatímco na druhé straně byly nuceny mnohdy pod výhrůžkou exekuce k placení daní. Na nákup zboží se jim z finančních prostředků nedostalo.

Provedeným průzkumem bylo zjištěno, že čistý příjem trafikantů činí měsíčně 200-300 Kčs.

Byly však zjištěny i takové případy, že příjem některých trafikantů činí měsíčně 35 Kčs. Vzhledem k tomu, že dnes jsou prodávány tabákové výrobky v prodejnách národních podniků Narpa, Pramen, v hostincích, způsobem pouličního prodeje apod., lze počítat u soukromých trafik s dalším snížením obrátu.

I přes tyto skutečnosti postupovaly některé národní výbory vůči invalidům, trafikantům a jiným drobným živnostníkům nezodpovědně a pro nezaplacení daně prováděly exekuce. Tak kupř. v Praze bylo od měnové reformy 9 exekucí. Mimo to bylo provedeno asi 30 exekucí v rámci akce likvidace živnostenských příspěvků pro ministerstvo vnitra.

Provedeným průzkumem SČI bylo zjištěno, že v současné době jest ve většině případů daň nedobytná.

Vydání zákona o měnové reformě přivedlo do zaměstnání mnoho osob, které dosud stály mimo pracovní poměr. V důsledku přílivu těchto osob závody nejenže nepřijímají osoby se sníženou pracovní schopností, ale osoby tohoto druhu dosud v závodě zaměstnané propouštějí. Tím se velmi zhoršilo postavení těchto lidí. Dochází k tomu, že se značně rozmáhá žebrota, a to nejen ve velkých městech, ale i na venkově. Bylo již zjištěno mnoho případů, že invalidé navštěvují automaty, kde dojídají zbytky jídel a zabývají se pokoutním prodejem různého zboží denní potřeby. Vyskytlo se i několik pokusů o sebevraždu. Nespokojenost těchto lidí se projevovala v tom, že invalidé jako funkcionáři SČI neplnili úkoly ukládané jim SČI a také tím, že mnozí z nich z SČI vystupovali s odůvodněním, že SČI nehájí dostatečně jejich zájmy. Řešením těchto problémů vzniklých mezi invalidy se zabýval současně SPB, který s SČI těsně spolupracuje.

Socializace

Roztrpčení přinesl i způsob provádění socializace tabákových živností. Národní výbory a zástupci obchodů drobným spotřebním zbožím nedodržují zásadu

dobrovolnosti při převádění živností do soc. sektoru. Tato situace se projevila zejména na Olomoucku, kde za jediný týden v červenci převzal VDSZ 41 prodejen tabáku, a to ty nejmenší, dosud s trafikanty neprojednal pracovní smlouvy ani výše platů. Pravým opakem kraje Olomouc byl kraj Jihlava, kde začleňování invalidů trafikantů do soc. sektoru mělo velmi hladký průběh.

V některých krajích se vyskytovaly případy, že zástupci VDSZ přesvědčovali ke vstupu do socialistického sektoru tak, že ten, kdo do 30.6. nevstoupí do socialistického sektoru, nebude později přijat a trafika mu bude odňata.

Lépe postupoval VDSZ v kraji Praha. Zde byly ihned s trafikanty projednány pracovní smlouvy a výše platu. Vzhledem k vymáhání daní je však situace i nadále tíživá. Tak kupř. paní Kudrnáčková z Prahy bere měsíčně plat 650 Kčs a přitom jí byly vyměřeny měsíční splátky na dlužné daně ve výši 500 Kčs měsíčně. Na pohrůžku exekucí a jejich provádění stěžují si nejvíce invalidé z kraje Praha. Tento nesprávný postup zdůvodňuje finanční referát ÚNV Praha tím, že musí plnit finanční plán a proto, že vymáhání daní nemůže zastavit.

O této situaci jednal v měsíci srpnu SČI s ministerstvem vnitřního obchodu, se kterým byla učiněna dohoda, která by přinesla ulehčení situace invalidům. Tato však není dosud plněna.

Jedná se především o to, aby socializace živností byla prováděna na základě naprosté dobrovolnosti, aby bylo přihlíženo ke stupni invalidity, třídnímu původu, hospodářské situaci každého jednotlivce a s převzatými invalidy aby nebyl rozvazován pracovní poměr po převzetí prodejny.

Dále bylo dosaženo dohody o výši rabatu. Soukromým trafikantům s nízkým měsíčním příjmem bude rabat z dosavadních 5% zvýšen na úkor větších trafikantů, u kterých je možno provést snížení, aniž by tím byla ohrožena jejich existence.

V těch případech, kde došlo při socializaci k tvrdým zásahům, v nichž se jedná o nejtěžší invalidy, budou prodejny na žádost bývalých majitelů vráceny.

Dohody nebylo dosaženo s ministerstvem financí ve věci vymáhání daní na invalidech za rok 1952 a splátky na rok 1953. Je nutné odložit tyto platby na pozdější dobu, v některých případech daň snížit a ve zvláště těžkých sociálních případech na rok 1952, které mají být hrazeny 5:1, prominout vůbec. S VDSZ není dosaženo dohody v tom, aby invalidům byl poskytnut úvěr na odběr tabákových výrobků, splatných v přiměřených částkách na delší dobu.

[...]

SúA-A úv KSČ, fond 02/5, sv. 65, a.j. 176, s. 1-8, cyklostyl.

8

1953, 7. červen, Praha. – Dopis, jímž zaměstnankyně Uhelných skladů Lidmila Tomášková oznamuje KV odborového svazu vystoupení z ROH.

Oznamuji Vám, že vystupuji ode dne 1.6.1953 z ROH. Připustila-li odborová organizace, aby tisíce poctivých pracujících bylo naráz zbaveno všech poctivě vydělaných úspor a nedovede-li zabránit, aby pro svobodné a bezdětné byla mzda

zdaněna ještě o 100% více, dnes, pak je odborová organizace pro pracující zbytečná a není možno platit členské příspěvky.

Zdař Bůh

Lidmila Tomášková,
zaměstnanec Uhelných skladů.

VOA, fond ÚVOS, Státní obchod, k. 6, stroj. prvopis.

9

1953, 16. červenec, Praha. – Zpráva o policejních zákrocích proti osobám podezřelým ze zadržování zboží v době měnové reformy a informace o dokončení likvidace depozit osob, které odešly do zahraničí, vypracovaná ministrem bezpečnosti K. Bacílkem pro politický sekretariát ÚV KSČ.

Zpráva o dosavadních výsledcích Veřejné bezpečnosti při odhalování machinací v souvislosti s měnovou reformou

Nové formy trestní činnosti, které uplatňuje třídní nepřítel v souvislosti s provedením peněžní reformy, vyžadovaly včasný zákrok Veřejné bezpečnosti. Veřejná bezpečnost byla proto směrnicemi k vedení boje proti spekulantům a podobným živlům ze dne 6.6.1953 na odhalování spekulací se zbožím zaměřena.

V době od 1.6.1953 do 30.6.1953 byly v celostátním měřítku tyto výsledky:

1. Machinace se zbožím před peněžní reformou:

V celostátním měřítku odhaleno.....	1.465 případů
Pachatelé: a) bývalé kapitalistické živly	846 osob
z toho zatčeno	164 osob
b) ostatní zaměstnanci	617 osob

2. Machinace proti zákonným ustanovením o výměně peněz

V celostátním měřítku odhaleno	828 případů
Pachatelé: a) bývalé kapitalistické živly	442 osob
z toho zatčeno	32 osob
b) ostatní zaměstnanci	390 osob
z toho zatčeno	5 osob

3. Předražování a úmyslné záměny cen na jednotném trhu

V celostátním měřítku zjištěno a pro rozsáhlost předáno k potrestání prokuraturou nebo ONV	188 případů
--	-------------

Pachatelé: a) býv. kapitalistické živly	116 osob
z toho zatčeno	8 osob
b) ostatní zaměstnanci	99 osob
z toho zatčeny	3 osoby

4. Při vyšetřování těchto případů došlo k zabavení různého zboží v celkové hodnotě 17,600.730 v nové měně.

Jde o toto množství zboží:

cukr	10.954	kg
rýže	664,85	"
mouka	15.042,08	"
tuky	6.432,30	"
jedlý olej	928,18	"
maso a masné výrobky	810	"
konzervy všech druhů	5.529	ks
káva	1.758,60	kg
kakao	289,80	"
čaj	245,80	"
koření	1.207,20	"
čokoláda a čokoládové bonbony	1.072,10	"
likéry	19.731,30	l
pivo	6.605	l
cigarety	3,811.452	ks
zápalky	280.252	krab.
mýdlo a mýdlové prášky	15.770,10	kg
zlato a zlaté předměty	53,40	"
vlna	514,60	"
textil: a) metrové zboží	36.615,40	m
b) pletené zboží a konfekce	8.896	ks
nádobí různého druhu	2.462	"
hřebíky	2.707	kg
víno	804	l

jakož i další zboží různého druhu.

5. Z jednotlivých zjištěných případů spekulací a machinací se zbožím uvádíme:

a) Po předběžném operativním rozpracování bylo přikročeno k zatčení 52letého bývalého obchodníka Oldřicha ČERNÉHO z Dřevohostic, okr. Holešov. V průběhu vyšetřování a při domovní prohlídce v jeho bytě bylo nalezeno a zabaveno:

42 beden mýdla o váze 1.035,50 kg, 39 beden a 28 krabic cukru o váze 209 kg, 14 beden cikorky o váze 327 kg, 44 kg zrnkové kávy, 17 kg čaje, 48 kg pepře, 10 kg rýže, 449 párů dámských punčoch, 20 párů obuvi, 694 párů souprav textilních výrobků, 1 bedna cigaret, 323 kg soli, 81 ks kruponů podrážkové kůže, 390 m různých textilií, 32 beden a 8 krabic hřebíků a šroubů a 87 tabulí různého plechu, jakož i další množství nedostatkového zboží, jehož cena nebyla dosud přesně zjištěna a odhadnuta.

- b) Dne 3.6.1953 byla provedena domovní prohlídka u bývalého velkoobchodníka textilem, 58letého Josefa CÍSAŘE, bytem Dobruška č. 30, který t.č. zastával místo vedoucího prodejny Zdar. Při domovní prohlídce byly objeveny různé skrýše, v nichž bylo ukryto velké množství textilu: pánské a dámské vlněné šatovky, ručníky froté, koberce, damašky, krajkoviny, záclonoviny a jiné zboží. Mimo to byly objeveny 3 tajné ukryté trezory, které byly zamaskovány ve zdích. V dalších místnostech bylo nalezeno velké množství zásob potravin, lihovin, 6 rozmnožovacích strojů a velké množství papíru. Celková hodnota zajištěného zboží činí 5 - 6,000.000,- Kčs ve staré měně.
- c) Při domovní prohlídce Josefa KOVÁŘE, 64letého býv. obchodníka z Dobrušky bylo zabaveno 30.000 ks cigaret, tabák, doutníky ve velkém množství, jakož i velké množství drobného spotřebního zboží. Jednalo se celkem o zboží, které muselo býti odvezeno na 12 nákladních autech o nosnosti 3½ tuny. Téměř všechno zboží bylo vcelku kvalitní a upotřebitelné. U KOVÁŘE a jeho sestry Marie bylo rovněž zabaveno značné množství potravin, které bylo ve zvlášť upravených a maskovaných skrýších. KOVÁŘ je bývalým živnostníkem, k dnešnímu lidově demokratickému zřízení nepřátelsky zaměřen. V místě má pověst náboženského fanatika.
- d) Dalším typickým případem je případ Františka ČTVRTEČKY z Nového Města nad Metují, okr. Dobruška, obchodníka kožemi, u něhož při domovní prohlídce bylo zabaveno velké množství surových koží, linolea, obuvnického plátna a velké množství kožedělných výrobků. Jednalo se o zboží v hodnotě více jak 100.000,- Kčs v nové měně. ČTVRTEČKA je dlouholetým živnostníkem, typickým mamonářem. Přes značný nahromaděný majetek nedal ani své rodině potřebné prostředky k výživě. Dokonce žádal ONV o snížení živnostenské daně.

Podobné případy křečkování a spekulace byly Veřejnou bezpečností odhaleny celé řady, a to ve všech krajích republiky.

Zabavené hodnoty jsou veřejně vystavovány a byla již uskutečněna řada veřejných procesů s osobami spekulantů a odhalených škůdců. V akcích na odhalení dalších škůdců se pokračuje.

K úspěšnému boji proti těmto škůdcům a nepřátelům našeho zřízení byly pro příslušníky Veřejné bezpečnosti vydány směrnice a prováděny instruktáže jak odhalovat a zneškodňovat tyto nepřátelské živly. Současně jsou vyhodnocovány nedostatky a špatné zákroky, kterých se příslušníci dopouštějí. Příslušníci, kteří prokazují iniciativu a obětavost při této akci, jsou odměňováni ministrem národní bezpečnosti nebo svými náčelníky.

Pro složku Veřejné bezpečnosti byl ministrem národní bezpečnosti vydán příkaz k systematickému odhalování a zneškodňování těchto nebezpečných nepřátel a škůdců naší cesty vpřed.

Dokončení likvidace depozit osob, které odešly do zahraničí

V těchto dnech byla dokončena likvidace depozit osob, které odešly do zahraničí. Jde o depozita uložená u oblastního ústavu Státní banky v Bratislavě. Průběhem celé akce nevyskytly se žádné větší diference. Vyskytovaly se váhové rozdíly z toho důvodu, že při přebírání bylo zlato váženo netto, tj. po provedení výlomu, kdežto při přebírání šperku do úschovy byla váha určována odhadem. Menší rozdíly se vyskytly i v jakosti kamenů a zlata. Asi v deseti až patnácti případech byly místo označených briliantů nepravé kameny, naproti tomu v některých špercích nebyly uvedeny brilianty a při likvidaci byly zjištěny.

Celkem bylo převzato 38.524 předmětů. Úhrnná váha převzatého zlata činí 149.404,93 g zlata a 352,60 g platiny.

Všechny předměty obsahovaly celkem 10.115 kusů briliantů různých velikostí, mezi nimi 1 briliant o váze 6 karátů. Dále předměty obsahovaly 5.939 kusů rautů (surový diamant) a 302 partií rautů (partie – počet nezjištěných rautů nad 10–20 kusů).

SÚA-A ÚV KSČ, fond 20/5, sv. 61, a. j. 164, s. 17-23, cyklostyl.

10

1953, 11. červen, Praha. – Těsnopisný záznam projevu Antonína Zápotockého na celostátní poradě vedoucích tajemníků KV KSČ, tajemníků ÚV KSS, vedoucích oddělení ÚV KSČ a vedoucích představitelů společenských organizací v Míčovně Pražského hradu.

Vážení soudruzi a soudružky,

minulou sobotu před zahájením akce zde bylo řečeno, že »celá naše strana a všichni funkcionáři a členové budou dnes a v nejbližších dnech skládat zkoušku své komunistické způsobilosti. Plnění daných úkolů na každém místě a za každých okolností bude nejlepší prověrkou každého funkcionáře a každého jednotlivého člena. Podle jeho práce a podle jeho boje v prosazování dané linie strany bude nutno upravovat kádrové posudky, přidělovat funkce a případně i funkcí zbavovat.«

Myslím, že tato slova se plně potvrdila. Celá naše strana prošla opravdu těžkou zkouškou. Můžeme dnes prohlásit, že jsme ji se zdarem absolvovali. Na mnohých místech se však objevily tak četné slabiny a tak veliké nedostatky, že opravdu vyvolávaly vážné nebezpečí nezdaru. Situace se zdála v některých chvílích přímo hroznou. Na mnohých místech by ji soudruzi nebyli zdolali, nebýt pomoci z ústředí. Mohli ji však zdolat vlastními silami, kdyby se byli bývali včas řídili pokyny z ústředí, nepodceňovali vážnost situace, včas a rozhodně zakročovali.

Jako jeden z hlavních nedostatků ukázala se odpoutanost od mas. Při prosazování linie mezi vedoucím funkcionářským aparátem, v ústředních organizacích, v krajích, okresech, na konferencích funkcionářů všechno klapalo. Šlo to dokonce tak hladce, že se zdálo, že máme na sto procent vyhráno. Taková nálada také stranu povětšinou ovládla. Konference prošly hladce, usnesení strany a vlády bylo všude přijímáno se souhlasem, takže se zdálo, že všechno půjde jako na drátkách. Jakmile však bylo třeba prosazovat a vysvětlovat nové opatření na závodech a v místech, příznivá situace začala se rázem měnit. Z toho myslím plyne první základní poučení, že naše spojení s masami a skutečné vedení a ovládání mas stranou je nedostatečné, je nutno je prohloubit. Z tohoto zorného úhlu je nutno všude přezkoumat naši organizační i výchovnou práci, školení a hlavně ideologickou výchovu.

Podrobnější hodnocení akce

Myslím, že nikdo nebude popírat a diskutovat o tom, že zavedení jednotného trhu bylo bezpodmínečně nutné a že nemohlo být provedeno bez současného provedení peněžní reformy. Stejně se muselo počítat s tím, že peněžní reforma bude útokem na zbytky kapitalistů a že může dojít z jejich strany k protestům. I to bylo jasné, že se dotkne citelně i úspor dělníků. Jakmile jsme chtěli uskutečnit toto opatření, nemohli jsme chránit úspory dělníků. Nebylo možno jinak si počínat, jestliže jsme chtěli snížit přebytek kupní síly, který nás nejvíce zatěžoval.

Naše generální linie při provádění tohoto opatření však byla, když už nemůžeme uchránit dělnické úspory, zhodnotit dělnické mzdy. To se myslím ukázalo jako správná linie. Musíme však sebekriticky přiznat, že tato linie nebyla důsledně dodržena. A to je politická chyba. Této chyby využily nepřátelské živly, neboť tím jsme jim poskytli nejvíce argumentů, s nimiž mohly proti nám operovat.

Abychom zabránili znehodnocení mezd, bylo nutno přesunout výplatu mezd v květnu a vyplatit splatné mzdy nejpozději do 20. května. Tuto direktivu vydali jsme proto, že jsme vycházeli ze stanoviska, že znehodnocujeme peníze, které mají lidé v rukou, ale ne mzdy, které mají tepve dostat. Nedodržení této direktivy nás strašlivě poškodilo. Pokroutilo to správnou linii, poněvadž jsme museli i na dělnické mzdy sahat.

Faktem je, že rozhodnutí o přesunu mezd bylo učiněno pozdě. To musíme sebekriticky přiznat. Bylo velmi málo času na jeho přípravu. Důkazem, že však přesto být provedeno mohlo a že mzdy a platy mohly být včas vyplaceny je, že ve většině závodů a úřadů byly skutečně mzdy vyplaceny podle direktiv. Mzdy nebyly vyplaceny tam, kde se ukázal nedostatek státní disciplíny. Místo organizování výplat se začalo diskutovat, zda usnesení je správné, zda je vhodné je provádět, zda je vhodné mzdy vyplácet. Soudruzi místo toho, aby provedli nutné přípravy a vyplatili mzdy podle direktiv, zameškali lhůty, začali vyplácet mzdy teprve 25., 29. nebo dokonce až 30. května. Někde je dokonce vůbec nevyplatili. Tyto chyby, které narušily správnou politickou linii celého opatření, byly důsledkem nedisciplinovanosti našich orgánů, závodních ředitelů, správ závodů, ale i partijského aparátu, kde soudruzi dávali souhlas k těmto věcem. Z celého tohoto nesprávného postupu některých našich soudruhů plyne

vážné poučení, že o nařízeních a usneseních se nediskutuje. Nařízení a usnesení strany se provádějí. Teprve po provedení usnesení je možno diskutovat o tom, zda usnesení bylo správné anebo ne. Když se však napřed začne diskutovat, věci se neprovedou, může nás to uvést do velkých nesnází. V daném případě se to projevilo tím, že převážná část dělníků dostala vyplacenou svou mzdu do 20. května, kdežto zbytek dělníků v závodech, kde vedoucí soudruzi včas neprovedli usnesení strany, mzdu vyplacenou nedostal, nebo pozdě. Tato mzda pak musela být vyplacena soudruhům 1:50, poněvadž jinak bychom byli narušili zásady tohoto opatření a poškodili převážnou část dělnictva, které dostalo mzdu vyplacenou v daném termínu.

Přepočítávání daně ze mzdy

Výklad, že ze mzdy, vyplacené v poměru 1:50 se platí daň v poměru 1:5, nemůže obstát. Nedá se obhájit stanovisko, aby někdo platil vyšší daň než je mzda, kterou dostává. To byla zase taková početně teoretická chyba, kdy soudruzi hájili stanovisko, že nazaplacená daň ze mzdy je dluh občana vůči státu. Zásada, že dluhy občanů vůči státu se platí 1:5, je správná. Daň ze mzdy není však dluh občana vůči státu. Podle zákona o dani ze mzdy se sráží určité procento ze mzdy, tj. z hodnoty, kterou dáváme lidem do rukou, a ne z nějaké obmyslné hodnoty. Není proto možné vyplácet mzdu v poměru 1:50 a daň z ní srážet 1:5. To by znamenalo, že dělníci na svou mzdu doplácují. Pak by nám dělníci zcela oprávněně mohli říci: »Řekněte upřímně a otevřeně, že jste na tom tak bídňě, že nám nemůžete vyplácet za polovinu měsíce mzdy. A nevyplácejte je. I tak budeme na tom lépe, než když nám obmyslně za polovinu měsíce vyplatíte mzdu a pak řeknete, že z druhé poloviny měsíce máme na dani za tuto mzdu doplácet.« K takovým závěrům skutečně toto opatření vedlo. Například: Zaměstnanec, který má 8000 Kčs měsíčního platu, dostal vyplaceno za první polovinu měsíce 4000 Kčs v poměru 1:50, to znamená 80 Kčs v nových penězích. Daň z této částky, kterou musel platit 1:5, činila 96 Kčs. Musel tedy 16 Kčs ještě na svou mzdu doplácet. Tato vážná chyba způsobila mnoho nepříjemností.

Hájení dělnických požadavků

Je třeba si uvědomit, že klade-li dělník požadavek, aby jeho mzda nebyla znehodnocována, není to reakční požadavek, ale oprávněný dělnický požadavek. Tím, že jsme se dotkli dělnických mezd, dali jsme svým nepřátelům mocnou zbraň do rukou. Vymáhání správného požadavku se však může stát protistátním činem, jestliže se ho k tomu využije, jestliže se dělníci snaží dosíci tohoto požadavku stávkami a demonstracemi, v nichž se sdružují s reakcí a nevyčerpají všechny legální prostředky, které mají k tomu, aby svá práva hájili.

To už je záležitost odborové organizace. Proto máme jednotnou a mocnou odborovou organizaci, aby dělníci mohli jejím prostřednictvím své požadavky a práva hájit. Nemůžeme a nesmíme připustit, aby se hájení i oprávněných dělnických požadavků dělo anarchisticky, aby si každý jednotlivec mohl sám organizovat stávky a protesty. Je věcí odborové organizace, odborových schůzí na závodech, svazů i vedení ÚRO rozhodovat o tom, jakým způsobem a jakými prostředky mají dělníci své zájmy v socialistickém státě hájit. O tom nemohou rozhodovat jednotlivci, to se nedá provádět spontánně. Je věcí odborové orga-

nizace, aby vtloukla dělníkům do hlavy, že bez odborové organizace nesmějí dělníci vstoupit do stávk. Nikdy jsme podobné akce netrpěli. I v dobách, když jsme organizovali boj proti kapitalismu, žádali jsme vždycky, aby každý stávkový boj byl předem projednán v odborové organizaci. Byli jsme proti spontánním stávkám, neboť ty nás vždycky nejvíce poškodily. Poškozovaly nás proto, poněvadž nebyly připraveny, nedaly se vyhrát, stály těžké ztráty a oběti a často celou pozici organizace rozbily. Byli jsme proto již tenkrát zásadně proti spontánním stávkám. Avšak hájili jsme organizované stávky, stávky vedené odborovou organizací. Toto bylo naše zásadní stanovisko už v dobách boje s kapitalisty. Dnes však budeme mít pomalu na závodech takový stav, že když si někdo vzpomene, může vystoupit, organizovat v dílně zastavení práce a nikdo z toho pak nevyvozuje žádné závěry. Řeší se často tyto věci tím, že dělníci řeknou, že prozahálený čas napracují. To je naprosto nesprávný závěr. Je úkolem odborové organizace, aby těmto projevům věnovala pozornost a nepřipustila, aby k nim docházelo.

Reakce využila našich chyb

Při provádění usnesení strany a vlády o peněžní reformě museli jsme počítat s nepřátelskou akcí. Naši nepřátelé věděli, že budeme nuceni provést peněžní reformu. Museli jsme počítat s tím, že jsou tak chytří, že vědí, že k tomu musí u nás jednou dojít. Nevěděli však, kdy bude provedena. Očekávali ji už v roce 1951 a přepočítali se. Byli proto nyní opatrní a nemluvili o datu, kdy bude provedena. Toto datum se neprozradilo. Připravovali se však na to, aby při provádění měnové reformy z toho co nejvíce pro své záměry vytěžili. Využili našich chyb. Ukázalo se, že agitace proti provedení měnové reformy byla neúčinná. Ukázalo se to jasně už při výměně peněz. Lidé, kteří sami přišli třeba o pár tisícovek, klidně je oželeli, nedali se strhnout k protestům, když viděli, že někteří jednotlivci měnili statisíce i miliony. Řekli si: »To je dobře, že na ně káplo, mělo to být ještě přísnější.« Proto se našim nepřátelům nepodařilo udělat z protestů proti měnové reformě masové hnutí, vyvolat nějaké demonstrace. Pro to půda nebyla a toto opatření bychom byli poměrně lehce zdolali.

Protestovat proti znehodnocení mezd však úrodnou půdu našlo. A půda pro nepřátelskou demagogii a propagandu byla tím úrodnější, čím větší byly naše organizační nedostatky. Tam, kde soudruzi byli připraveni, kde neměli organizační nedostatky, kde nepodceňovali opatření, ale kde drželi celou akci v rukou, zvládli situaci. Tam, kde tyto podmínky splněny nebyly, řídila namnoze celou akci reakce. Bylo by nesprávné si namlouvat, že chyby, o nichž jsme zde mluvili, byly příčinou událostí v Plzni, Ostravě apod. Nebyly příčinou. Pouze usnadnily nepříteli manévrování. Ukázalo se, že tam, kde organizace byla pohotová, kde situaci drželi v rukou soudruzi, se chyby napravit daly. Neblahé důsledky se projevíly pouze tam, kde organizace pohotové nebyly.

Organizační nedostatky

Chtěl bych se zmínit o celé řadě nedostatků, které se při akci objevily a situaci ztěžovaly.

Především náš finanční aparát nezajistil včasnou výměnu peněz. Ukázalo se, že doba, stanovená pro výměnu peněz, byla dostatečná, a kdyby byl býval náš finanční aparát správně připraven, ušetřili bychom si bývali mnoho obtíží. Především se mělo začít vyměňovat už od pondělí v 8 hodin ráno, jak bylo oznámeno. Bylo velkou chybou, že lidé museli stát ve frontách a čekat na výměnu od 8 hodin ráno až do jedné a někdy až do večera proto, že toto opatření nebylo zajištěno. Není pravda, že nebylo dost času. Stačilo zkontrolovat věci, zajistit je, udělat si plán a přitom trochu politicky myslet.

Soudruzi, dám vám příklad. Na Hradě, pod okny mé kanceláře, udělali výměnné středisko, takže v 8 hodin ráno, když jsem jel do kanceláře, už tam stála fronta lidí. Soudruzi nenašli žádné lepší místo pro výměnné středisko pro celou Malou Stranu než poštovní úřad na Hradě pod okny prezidentovými. V jednu hodinu, když jsem jel na oběd, byla fronta ještě větší. Dověděl jsem se, že se dosud s výměnou ani nezačalo. Když jsem se soudruhů ze svého aparátu ptal, proč dosud nezakročili, aby středisko s výměnou započalo, odpověděli mi, že to není jejich záležitost, poněvadž je to výměnné středisko pro celé Hradčany. Soudruzi, není politickou otázkou a není věcí našich soudruhů zakročit, když vidí, že tu stojí několik set lidí od rána, čekají, a co kdyby najednou začali provolávat zde, pod prezidentovými okny, hanbu?

Výměna peněz není administrativní záležitost. To je politická záležitost a stává se tím více politickou záležitostí, když se výměnné středisko umístí na Hrad, pod prezidentova okna. Z toho by mohla být klidně politická demonstrace i ostuda, neboť sem chodí lidé i ze zahraničí prohlédnout si Hrad, Svatovítský chrám. Nelze proto se jen přes tyto věci lehce přenášet, je třeba domýšlet důsledky.

Chyby v masové práci

V některých krajích soudruzi podceňovali celou akci. Poněvadž všechny aktivity hladce proběhly, mysleli si soudruzi, že se už nemusí o nic starat. Pak je události překvapily. Kdyby se bylo všude zakročovalo hned v zárodku, dalo se věcem zabránit. V takovýchto situacích rozhoduje rychlost, pohotovost a rozhodnost. Objevila se namnoze i nerozhodnost bezpečnostních orgánů, která přýštila často z politické chyby, že proti dělníkům se nezakročuje. O tom budu mluvit ještě později.

Jak probíhala akce na závodech? Na závodech byly svolány politické aktivity nebo i plenárky hned v pondělí ráno. Tam byly věci vysvětlovány a soudruzi třeba několik hodin o tom diskutovali. Když ostatní dělníci viděli, že komunisté na svých schůzích diskutují o opatření vlády, zanechali práce a začali se také shromažďovat. Chtěli se zúčastnit schůze. Bylo jim v tom zabráněno, že jde o komunistický aktiv, kam mají přístup jen členové strany. Této situace využili rozvraceči a nepřátelé, kteří navrhli dělníkům, když komunisté mají svou schůzi, uděláme si také svoji schůzi a budeme diskutovat. Tím se iniciativa dostala do rukou nepřátel, kteří získávali dělníky, podávali návrhy, dávali je odhlasovat. Když pak komunisté přišli k shromáždění, byli zde už dvě organizace, z nichž organizace, již vedli nepřátelé, měla svoje vedení, měla už své usnesení a lidé se cítili tímto usnesením vázáni. Řekli našim soudruhům: »Nemáme s vámi co mluvit. Máme své usnesení, které budeme dodržovat.«

V závodech, kde k těmto zjevům došlo, volili naši soudruzi naprosto nesprávný postup. Nevěděli, kde je jejich místo. Při provádění tak dalekosáhlého opatření nesmějí se členové strany izolovat od ostatních dělníků a zaměstnanců. Jakmile se soudruzi dověděli, že v závodě se koná takováto schůze, bylo jejich povinností okamžitě svolat odborovou schůzi, odboráři-komunisté měli převzít iniciativu a vedení schůze a nepřátelské živly odstranit. Taková věc se nedá dělat na dlouhé lokte. Ta se musí dít okamžitě. Jinak se situace nezvládne.

Mládež

O této věci budu mluvit ještě zvláště. Mám opravdu strach, abych se na naši mládež nedíval příliš černě. Ale zprávy, které mluví o tom, jak se naše mládež při prosazování tohoto opatření chovala, vyvolávají vážné obavy. Podle těchto zpráv byla tím, kdo dodával nepřátelským akcím a kontrarevolučním pokusům masovost, naše mládež. To je vážná otázka, budeme se muset vážně zabývat stavem naší mládeže, i dělnické mládeže, a hledat cesty k nápravě.

Nedostatky v obchodním aparátě

Obchodní aparát vcelku své úkoly zdolal. Byly však případy vyvěšování provokačních cen, které nebyly v souladu s cenami uvedenými v celostátním ceníku. Jinde docházelo k provokačnímu vyzdobování výkladů, které bylo záměrně zaměřeno na drahé zboží, v širším měřítku docházelo k ulejšování zboží. Zjistit tyto věci je věcí kontroly a pak je potřebí vyvodit správné závěry.

Chyby národních výborů

Nesprávná práce našich národních výborů způsobila, že při výměně peněz se plně neuplatnila třídní hlediska. Neuplatňovali jsme dost zásadu, že zbohatlíkům, rentiérům a ostatním nepracujícím vrstvám nebude vůbec výměna provedena. Národní výbory povětšinou vydaly potvrzení těmto vrstvám, aby jim byla výměna provedena. Provedli jsme výměnu více jak 12 milionům lidí, takže ty živly, kterým nemělo být 300 Kčs vyměněno, se scvrkly na pár lidí.

Příčiny uvedených slabin

V první řadě je to podceňování třídního nepřítele. Je nutno mít stále na paměti, že třídní nepřítel existuje, že jsme se s ním dosud plně nevypořádali. Čeká na každou příležitost, aby se mohl uplatnit. Čeká na naše chyby. Snaží se vybudovat svoje organizace, má svou organizační síť a pravděpodobně i vedení. Má je za hranicemi i doma. Víme, že nepřátelé se snaží budovat síť špiónů, odhalujeme každou chvíli různé ilegální kroužky, přechody přes hranice, podávání zpráv, šíření zpráv zahraničním rozhlasem, vyrábění letáků. Nesměli bychom znát ilegální práci, kdybychom si mysleli, že činnost těchto kroužků a rozdrobených skupin se někde nesoustřeďuje, že nemá centrální vedení. Byla by chyba myslet si, že například odhalením skupiny Horákové a zmařením tohoto centra jsme se s celou věcí vypořádali. Vždyť víme, že za okupace, když nacisté rozbili jedno naše centrální vedení, nesložili jsme ruce v klín, ale snažili jsme se vybudovat nové. Stejnou snahu musíme předpokládat i u našich nepřátel. Toto vedení se nám dosud nepodařilo odhalit. Jistě má

svoje slabiny. Soudruzi namítnou, že na jednotlivých akcích nebylo patrné, že by byly centrálně organizovány. Je samozřejmé, že ilegální síť nepodchytne všechny. Máme přece legální vedení, máme moc v rukou, a přesto také všechno nepodchytíme. S činností nepřátel musíme proto počítat a sledovat ji. Často v místech, kde akce propukly, byli soudruzi překvapeni, ačkoliv z celé řady zjevů museli vědět, že se něco chystá. Kdyby se tak laxně nebyli k věcem stavěli, mohli mnohému zabránit.

Nedostatky odborů

Už včera v Sokolově jsem mluvil o hlavních slabinách odborů. Bezesporu mnoho tu způsobila Slánského politika. Jeho snahou bylo vyšaltrovat odbory, poněvadž mu jako masová organizace byly nepohodlné a nebezpečné. Myslím, že tato snaha vyšaltrovat odbory nebyla dosud plně likvidována ani u některých našich soudruhů v ústředí, krajích a na závodech. Je zde stále snaha nahrazovat odborovou organizaci stranou, orgány strany, základní politickou organizací apod. To se objevilo i při této akci.

Mluvil jsem už o tom, že komunisté na závodech schůzovali, a odbory a s nimi všichni dělníci, kteří nejsou členy strany, zůstali stranou. Vedoucí činitelé odborů byli na komunistických aktivech, poněvadž v našich závodech vedení odborů je komunistické. Často se naši soudruzi dopouštějí té chyby, že ani nepřipustí, aby ve vedení odborové organizace byli nekomunisté. V naší situaci by měli být ve vedení odborové organizace také dobří indiferentní dělníci i členové jiných stran. Ovšem takoví, na které se můžeme spolehnout.

Už jsem mluvil o tom, jak by byla situace zcela jinak vypadala, kdyby soudruzi v závodech, v nichž k nepokojům došlo, hned jak dostali první zprávu, řekli: »Komunisté z vedení odborové organizace, teď je vaše místo v odborech, svolajte okamžitě své schůze.« To se nestalo, poněvadž naši političtí pracovníci si myslí, že se odbory uplatnit nesmí. Že se má uplatňovat jen strana. Je pravda, strana má mít vedení, vytyčovat odborům úkoly a posílat je tam, kde je třeba pracovat s masou a vykonávat na ni vliv. Komunisté ve vedení odborů musí usnesení přenášet na půdu odborové organizace, přesvědčovat dělníky o jeho správnosti. Není správné udělat usnesení politické organizace a nařídít odborové organizaci, že má usnesení splnit. Opakuji znovu, komunisté ve vedení odborů musí prosazovat zásady a směrnice strany, přesvědčovat o jejich správnosti, získávat pro ně dělníky, nemají však právo odvolávat se, že jde o usnesení strany, nýbrž prosazovat věci z odborového stanoviska.

Kdybychom byli my, komunisté–odboráři, bojovali dříve o jednotu odborů tím způsobem, že bychom byli nekomunistickým dělníkům říkali, že jde o usnesení strany, nebyli bychom vybojovali jednotu odborů. Vysvětlovali jsme dělníkům, že komunistická strana podporuje snahu dělníků o vybudování jednotné odborové organizace, ale vybudování jednotné odborové organizace je vlastní zájem dělníků, a proto mají o jednotu usilovat a budovat ji.

Odbory dnes mají dalekosáhlé možnosti. Nejhorší však je, že jich nevyužívají. Vedoucí odborových organizací ani v ústředí, ani ve svazech si neuvědomují, jakou moc mají v rukou. Už samotný fakt jednoty odborů. Jednotu si odbory vybojovaly už před únorem svým jednotným postupem proti rozbíječským snahám. To je rozdíl od svazu mládeže, který jednotu své organizace dostal po

únoru darem. Odborová jednota znamená velkou moc a sílu. Odbory si neuvědomují, že jsou rozhodujícím činitelem v organizování výroby, při řešení mzdových otázek, sociálního zařízení. Proto dělníci nevidí důvod, proč by měli být členy odborové organizace. Proto se na závodech rozmáhá odborový indiferentismus. Dělník musí vidět, že potřebuje odborovou organizaci a ne myslet si, že odborová organizace potřebuje dělníky a že dělník jí dělá milost, když je jejím členem a platí příspěvky.

Proč jsme svěřili odborovým organizacím pojištění? Snad proto, aby odbory měly více peněz a větší možnost penězi hospodařit? Ne. My dáváme pojištění do rukou odborů proto, aby ho využily k organizaci výroby, k zvyšování výkonů, podpoře celé své činnosti; aby členové cítili, že tyto jejich výhody jsou zásluhou odborové organizace. Aby věděli, že nebudou-li členy odborové organizace, mohou tyto výhody ztratit. Za kapitalismu byl dělník členem odborové organizace proto, aby ho chránila proti zaměstnavateli. V socialismu má být členem odborové organizace proto, aby měl nárok na výhody, které dělníkům prostřednictvím odborové organizace dáváme. Proto se musí uplatnit v celé politice to, že odborová organizace je strážcem výroby, jejího rozvoje a že za to, že členové plní své povinnosti, podílejí se na výhodách, které odbory vybojovaly. Mají dovolenou, jezdí na rekreaci, dostávají rodinné přídatky atd. Ty, kteří vůči odborům své povinnosti neplní, máme v jejich právech omezovat. Nedávat jim podporu, nevysílat je na rekreaci, nedávat rodinné přídatky. Důsledné uplatňování těchto zásad by ohromně posloužilo autoritě odborů. Situace na závodech by se obrátila. Těchto opatření se ovšem nesmí zneužít, dělat je anarchisticky. Jsou to velké trumfy, které má odborová organizace v rukou a které jsou tím účinnější, čím méně je nutno jich používat. Dospějeme-li k závěru, že je potřebí proti některému odboráři vážně zakročit, je třeba udělat z tohoto opatření školu pro všechny ostatní odboráře. Svolat schůzi, vyloučit ho z odborové organizace, vysvětlit ostatním, proč ho vylučujeme a odebrat mu práva, která mají ostatní odboráři. Kdyby odborář poukazoval na to, že tímto opatřením poškozujeme jeho děti, že bude napříště plnit své povinnosti, buďme milosrdní. Dejme mu lhůtu roční nebo půlroční, aby ukázal, zda své sliby myslí vážně. Když svým slibům dostojí, bude zase plnoprávným členem odborové organizace. Víte, jak by se upevnila disciplína na závodech, jak by stoupla autorita odborové organizace, kdybychom důsledně prosazovali tuto zásadu? To by ovšem nesměli naši odboroví funkcionáři sedět v kancelářích a vyřizovat věci od zeleného stolu. To by museli přesvědčovat dělníky, organizovat a plánovat. Pak také funkce odborového sekretáře nebo předsedy závodní rady nebude pohodlnou, pak bude znamenat velkou zodpovědnost a namáhavou práci. To by vedlo i k ozdravení těchto kádrů. Stoupla by vážnost odborových organizací a jejich vliv na závodech.

Úkolem stranické organizace by pak bylo vést odbory a pomáhat jim. Někteří naši soudruzi si myslí, že vedení politické organizace se upevňuje tím, když je hned na všem patrné, že to provádí stranická organizace. To však není správné vedení masové práce. Stranická organizace řídí práci masové organizace tím, že vede komunisty, kteří jsou vedoucími funkcionáři masové organizace. Soudruzi ve vedení masové organizace pak prosazují usnesení strany ne tím, že by zdůrazňovali, že jde o usnesení komunistické strany, ale tím, že přesvěd-

čují ostatní dělníky o tom, že toto usnesení je v jejich zájmu. Budeme-li takto pracovat v odborech, prospěje to jak odborové organizaci, tak i straně. To bude skutečné vedení, skutečné politické vedení, neboť poroučení a nařizování politické vedení není.

Mládež

Jak už jsem ze začátku řekl, mám obavy, aby moje závěry o mládeži nebyly příliš černé. Hejzlarovština nebyla dosud z mládežnického hnutí vymýcena. Pomoc mládeže při výstavbě socialismu klesá. Je slabší než byla dříve. Proto se při prosazování peněžní reformy a reformy trhu objevily tak velké slabiny. Zabývejme se chvíli tím, jak vypadá aparát svazu mládeže. Aparát je odtržen od mas, bují v něm byrokratismus, nemáme organizace mládeže na rozhodujících místech, kde je potřebujeme. Ve střediscích pracovních záloh, v odborných školách, kde je soustředěna dělnická mládež, pracuje svaz mládeže velmi špatně. Navštívil jsem několik takových středisek, ptal se učedníků o činnosti ČSM a zjistil, jak svaz mládeže právě na těchto místech špatně pracuje. Velmi závažný zjev je, že vysoké procento lidí, kteří utíkají za hranice, se rekrutuje právě ze středisek mládeže z hornických a jiných učilišť. Je nutno předložit si otázku: Jaká je výchova v těchto učilištích, že k těmto zjevům dochází? Naše mládež je vychovávána k neskromnosti. Dáváme jí obleky, celé zaopatření, stravu, kapesné a ona si ještě myslí, že nám prokazuje milost tím, že žije v učilišti a klade nové a nové požadavky. Neuvědomuje si, a my jí také nevštěpujeme přesvědčení, že je její povinností být oporou naší socialistické výstavby.

Namnoze dáváme naší mládeži v učilištích v době učení takové požitky a zajišťujeme tak vysokou životní úroveň, že při přechodu do praktického života se její životní úroveň snižuje. Pak se cítí poškozena a stává se nakonec i nepřítelem režimu. Domnívá se, že jsme ji podvedli, neboť věřila, že při přechodu do praktického života se její životní úroveň ještě zvýší a podle toho také tvořila si své perspektivy do budoucna.

Ani šlingovštinu jsme dosud z mládežnického hnutí nevymýtli. Svaz mládeže se dosud na ideologickém poli s touto věcí nevypořádal. Jak víte, byl jsem včera v Sokolově na schůzi. Celková schůze byla velmi pěkná. Viděl jsem však na schůzi celé hloučky mladých kluků, kteří se tvářili urputně, nezatleskali, nehlasovali pro rezoluci. Vytvářeli hloučky. Je věcí organizace mládeže, jak se vypořádává s těmito zjevy, jak si jich všímá, jak proti nim bojuje. To je důležitá věc, jak napravit tyto chyby. To není jen otázka rezolucí, dokumentů, ale celého prozkoumání poměrů a najití nových cest. Není to pouze věcí ústředního výboru mládeže, ale i ústředního výboru strany, který musí otázku podrobit rozboru, vyvodit důsledky a pomoci mládeži najít správnou cestu jak věci napravit.

Nesprávný kult dělníků

Samozřejmě, opíráme se o dělnickou třídu, bez níž bychom své cíle a ideály neuskutečnili. Nesmíme se však domnívat, že dělníku je všechno dovoleno, vytvářet kult dělníka.

Zabývejme se chvíli tím, jak Slánský zneužíval dělnických kádrů. Následky jeho činnosti se dosud objevují. Vytýkáte-li dělníkovi, který je na vyšším místě, nepořádky a šlendrián, za něž je zodpověden, narazíte někdy na odpověď: »Soudruhu, co ode mne chceš, vždyť jsem dělnický kádr?« Soudruh nechápe, že právě proto, že je dělnický kádr, tam tyto nepořádky nemají být. Nepořádky mohou spíše pochopit, když na vedoucím místě je nějaký buržoazní kádr. Od dělnických kádrů žádáme jak spolehlivost, tak i schopnosti. Dáváme je na vedoucí místa proto, poněvadž jsme přesvědčeni, že budou pracovat lépe než staří vedoucí. Když dělnický ředitel organizuje práci hůře než dřívější buržoazní inženýr nebo byrokrat, není nic platný, poškozuje věc.

Vraťme se ještě k Slánskému taktice. Pochleboval dělnickým kádrům, vštěpoval jim přesvědčení, že se nemusí učit, že jejich funkce je odměnou za jejich bývalé zásluhy, čímž zůstávalo volné pole pro sabotážníky. Mohli si pak rozhodovat jak chtěli a vládnout neschopným dělnickým ředitelem.

Je naprosto správná zásada, že máme dělníky o opatřeních strany a vlády přesvědčovat. Chyba však je v tom, že často na přesvědčování zapomínáme, nepřesvědčujeme, a když v důsledku toho dojde ke zvratu, dělníci se postaví na druhou stranu barikády, aktivně vystoupí po boku třídního nepřítel a reakce, pak je chceme přesvědčovat. To už je pozdě. Jakmile dělník vystoupí na straně třídního nepřítel, už ho nepřesvědčuji. Pak jeho činnost znemožňuji. Máme přece zkušenosti, ale myslím, že jsme se z Prostějova nic nenaučili.

Dám příklad z historie dělnického hnutí. Kdo byli stávkokazi? Byli to dělníci a velmi často ubozí dělníci, nejubožejší. Přesvědčovali jsme je, aby nešli do práce, ale když již do závodu táhli, přestalo přesvědčování, pak jsme je i mlátili. Tím, že vstoupili do závodu, stali se třídními nepřáteli. Pak šlo přesvědčování stranou. Prostředky, kterých používáme, řídí se vždy poměry. Jsem vždy pro přesvědčování dělníků, vytýkám, že se málo přesvědčuje, že je malý styk s masami, ale ve chvíli, kdy proti mně vystupuje třídní nepřítel a kdy se někteří dělníci staví na jeho stranu, přestává přesvědčování, nastává boj. Čím rozhodněji a rychleji bojuji, tím jistější je vítězství. Jakmile si necháme věci přerůst přes hlavu, nezvládneme je. V tom směru jsme přece dávali pokyny. Vysvětlovali jsme soudruhům, že nastává bojovná situace a chceme-li zvítězit, přestaňme diskutovat a kde reakce vystoupí a bude organizovat demonstraci, je nutno hned v zárodku zatýkat.

Kdyby nás napadl zahraniční třídní nepřítel a došlo k válce, pak začneme snad diskutovat o tom, zda máme střílet, zda nejsou na druhé straně také dělníci? Ne. Všechny takové úvahy musí stranou. Nastává-li boj, je nutno soustředit všechny síly, abychom boj vyhráli. V té chvíli si nesmíme připustit myšlenku, jaké budou oběti, zda na druhé straně jsou také dělníci. To bychom žádnou bitvu nevyhráli.

Tato bojovná situace v některých místech nastala. Bylo naprosto nesprávné, že soudruzi slibovali ústupky, propouštění zatčených atd. V takovéto situaci se nevyjednává. Vrcholem bylo, když soudruzi namítali, že byli zatčeni i nevinní agitátoři, kteří byli na demonstrace posláni. Při demonstracích se zatýkalo poměrně málo. A přitom ještě došlo k zatčení našich agitátorů. Jak je to možné? To už přestává široká diskuse o organizování revolučního boje. Jaké je to vysvětlení pro naše funkcionáře? Vysíláme-li agitátory v takovéto

situaci, pak je musíme nějak informovat, že když dáme určité znamení, aby zmizeli, jinak že je seberou.

Podívejte se, jak dovedla proti nám bojovat buržoazie. V roce 1920 sebrali nás Kladeňáků na 3000. Při demonstracích v Praze i v jiných místech mlátili policajti do lidí hlava nehlava. Nevybírali si, i když mezi postiženými byla nějaká buržoazní panička.

Takové zásady měla buržoazie. A naši soudruzi najednou chtějí, aby se přes ně vybíralo, aby nikdo nebyl postižen. Tak se řešit situace nedá. Úkolem je zasadit se o to, aby odboj se hned od počátku udusil. Není žádné neštěstí, když se tam někdo připlete náhodou, nedopatřením, dostane-li se na 14 dní do lágru a zamaká-li si tam. Ukáže-li se jeho nevina, omluvím se mu. To jsou revoluční zásady. Je-li klid, všechno zajištěno, uvažuji pochopitelně dobře o tom, než někoho zatknou, trestám milosrdně, беру ohled na všechny polehčující okolnosti. V době revolučního boje takto jednat nemohu. A tentokrát na mnohých místech o revoluční boj šlo. Když nepřátelé obsadili rozhlas, pálili soudní spisy, pak bylo nesprávné, že někteří prokurátoři slibovali propuštění zatčených, když se ustupovalo podobným požadavkům ze závodu. V takové situaci se nejedná. Tu je třeba se vši rozhodností vystoupit a ukázat sílu. Události ve Vimperku, Bohumíně atd. jsou vysvědčením naší slabosti.

Situace by byla mnohde dopadla ještě hůře, nebýti pomoci z ústředí. V ústředí bylo vše připraveno. Zasahovalo se všude, kde se nepokoje vyskytly. Nevím, jak by to bylo dopadlo v Plzni, kdyby tam nebyla přišla pražská milice. Pražská milice udělala pořádek. Nebylo potřeba střílet a používat zbraně. Nevím, kam by byly poměry dospěly, nebýt tohoto zásahu. Jestli bychom pak opravdu nebyli museli použít zbraní. A jaká by to byla politická ostuda pro nás. A bylo to jedině proto, že nebylo zpočátku dost rozhodnosti. Nerozhodnost v takovýchto případech se nevyplácí.

Nejnutnější úkoly dneška

Ze všech poznatků vyplývá pro nás úkol zhodnotit události na každém místě, v každém kraji, v každém závodě a okrese. Zjistit slabiny a příčiny, proč k nim došlo. Provést prověrky, vyvozovat závěry a zjednávat nápravu. Nezastavit se ani před kádrovými změnami tam, kde je to nutné. Nechci rozebírat jednotlivé případy.

Jednou z nejzávažnějších slabin je Ostrava. Už v sobotu jsem na to upozorňoval. Ostrava je naše slabé místo. Už celá léta je tam nepořádek. Dělá se špatná politika. Je potřebí podívat se na věc od základů. V Ostravě je důležitý každý jednotlivý funkcionář, který je vedoucím. Myslím, že staré kádry, které tam máme, odpočívají na vavřínech. Domnívají se, že jsme jim dali funkce za staré zásluhy, že proto dělají primátory, a odpoutávají se od akutních otázek a sní o tom, jak postavit socialistickou Ostravu. Honí se za socialistickou Ostravou a nic nedbají o to, jak vypadá stará Ostrava, nezametou ji a stále vyčkávají na novou socialistickou Ostravu.

Dá se takhle budovat socialismus? Jak řeší soudruzi v Ostravě bytovou otázku, ubytování brigádníků? Nemají byty pro brigádníky. Ale že v Ostravě bydlí 9000 penzistů v závodních bytech, tím se nezabývají. Stále na to poukážeme. Samozřejmě, nemohou najednou vystěhovat 9000 penzistů z Ostravy, ale

kdyby za ta léta, co se o tom mluví, se tento kurs sledoval, mohla být dnes Opava už zabydlena ostravskými penzisty a mohli jsme mít v Ostravě byty pro brigádníky. Soudruzi však čekají, že se bytová otázka rozřeší až v socialistické Ostravě. Všecky naléhavé otázky nechávají stranou, neřeší je a honí se za svými chimérami, za vzdušnými zámky. Když se sociálně demokratický primátor proslavil stavbou ostravské radnice, chce se komunistický primátor proslavit socialistickou Ostravou. K tomu ho nepotřebujeme. Potřebujeme, aby řešil naléhavé otázky dneška. Až rozřešíme problémy uhelné těžby, potom můžeme řešit i otázku socialistické Ostravy. Nemít rozřešenou otázku těžby uhlí a snít o socialistické Ostravě, to je sabotáž. To není práce pro výstavbu socialismu.

Odbory musí provést prověrku dělníků, kteří zastavili práci. Nedávat všeobecnou amnestii, neplatit nikde prozahálené směny a prozahálené hodiny. Neplatit práci přesčas tam, kde slibují, že škody prací přesčas nahradí. Máme všechny důvody k tomu, abychom ukázali silnou ruku. Můžeme se opřít o masu pracujících a udělat si pořádek, poněvadž je vidět, že většina pracujících s námi souhlasí a jde s námi. Budeme-li dělat pořádek, poctiví pracující budou nám za to vděční. Nesmíme přitom upadat do nějakých ukvapeností. V Plzni například soudruzi začali vystěhovávat nepřátelské živly. Souhlasím s tímto vystěhováváním, ale že se vydávaly výměry, aby se lidé vystěhovali do tří dnů, s tím nebudu nikdy souhlasit. Vždyť pak akce nemůže být dobře připravena, neboť je přece nutno opatřit náhradní byt. Je nutno uvážít, jak bude celá akce provedena. Věřím, že je potřebí vystěhovat z Plzně řadu lidí. Ale musí být na to nějaký plán. Nestačí vystěhovat je z Plzně z náměstí a usadit je pár kilometrů od Plzně. O těchto věcech se musí uvažovat a podrobně je připravit. Bylo by vážnou chybou, kdybychom nejdřív nechtěli věci vidět a pak chtěli chyby napravovat siláckými skutky. To situaci neřeší.

Provedli jsme úpravu měny a úpravu cen. Dnes už můžeme říci, že jsme z nejhoršího venku. Rušivé jevy jsme zakřikli a likvidovali. Bylo by však nesprávné, kdybychom mysleli, že měnová reforma a sjednocení trhu rozřešilo všechny problémy.

Problémy výstavby socialismu zůstávají. Musíme si uvědomit, proč jsme se do této situace dostali. Je to v první řadě otázka naší měny a jejího zajištění. Je nutno si říci, že jsme dosud žili příliš kavalírsky, nad poměry, a proto vzrostla tak velká kupní síla. Půjdeme-li dále touto cestou, pak jsme měnovou reformou nic nerozřešili. Pak je to jen přestávka. Jestli nám bude narůstat další kupní síla v nové měně jako rostla ve staré, dostaneme se ke stejným koncům.

V první řadě jde tu o úspornost v celém našem hospodářském životě, v podnikání. Podívejte se, zda vše, co se dělá a podniká, je v této době nutné. U nás se často, pokud jde o splňování požadavků, předbíhá. Požadavky, které mají naši lidé, mohou snad býti uskutečňovány v komunismu a ne na začátku socialismu. Absolutně ne. Začátek výstavby socialismu nesnese takové nároky, to se přičítá ekonomickým zásadám socialismu.

Při našich investicích hraje velkou úlohu projekční nepřipravenost. Většina staveb, které podnikáme, má výjimku z projekční připravenosti. A projekční nepřipravenost nás stojí ne miliony, ale miliardy. Není pravda, že

tím, že se dělají výjimky z projekční připravenosti, se stavby urychlují. Naopak. Žádali jsme na ministerstvu stavebního průmyslu, aby nám podalo přehled, jak se prodlužují stavby projekční nepřipraveností. Nátlak na povolení výjimek se projevuje ze všech stran: z krajských národních výborů, ze závodů, ze stranických organizací i z odborových. Výsledek je, že máme všechno rozrýpané a nic nedokončené. Kdybychom skutečně plánovitě rozložili své síly, šli bychom rychleji kupředu.

Chci uvést několik praktických zkušeností, k jakým chybám dochází. Jednou takovou chybou je naše mánie: bourat. Všechny naše národní výbory jsou plny radosti a elánu, mohou-li něco zbourat. Fakt, že místo pak je celá léta prázdná, že staré stavby mohlo být ještě využito, je už nezajímá. V tomto případě bychom si opravdu měli brát příklad ze Sovětského svazu. Tam dokud bourat nemusejí, nebourají. Ani estetické ohledy nehrají žádnou roli. Nevadí jim, stojí-li vedle patnáctiposchoďového mrakodrapu jednopatrový domek. U nás by se musel takový domek zbourat ještě dříve, než by se kreslily plány mrakodrapů.

Administrativní aparát

Je překrven jak v ministerstvech, tak i v krajích a všude jinde. Sovětští experti se vyjadřují, že kdybychom 25% odbourali, že by se nic nestalo. Důkazem byla i příprava i provedení peněžní reformy a sjednocení trhu. Celou akci, veškerá nutná s ní související opatření, návrhy, propočítávání cen, dělalo asi 10 lidí. Prostou výměnu peněz 40 000 lidí. A víme, jak tato výměna dopadá. To jsou zkušenosti, soudruzi. Čím více lidí zapřaháme, tím je to horší. Plete se jeden druhému, spoléhá na druhého a výsledky nejsou žádné.

Uvedu příklad, jak se rozrůstá a jak je často nevyužit administrativní aparát. Odstranili jsme lístky na potraviny a na průmyslové zboží. Funkcionáři národních výborů vždy tvrdili, jak je zatěžuje agenda s potravinovými lístky. Dokazovali, že jsou tím zaměstnány desítky a sta lidí. Když jim dnes říkáme, aby dali lidi k dispozici, tvrdí, že dříve žádné lidi nezaměstnávali, že to dělali levou rukou.

Pořádek ve mzdách

Nesmíme připustit, aby se nám v důsledku provedené měnové reformy zvyšovaly mzdy. Zařazování zaměstnanců do mzdových tříd je kapitola sama pro sebe. Myslím, že už pomalu u nás neexistují stenotypistky, že máme pouze samé referenty. Soudruzi zařazují stenotypistky do referentských tříd, aby jim mohli dát vyšší platy. Podobně je tomu i v jiných věcech. Soudruzi píší zaměstnancům přesčasy ne proto, aby se udělala nějaká práce, ale proto, aby se zvyšovala mzda. Stejně je tomu s měkkými normami, naturálními požitky atd. Máme sice ustanovení, kdy má zaměstnanec na to právo, ale tato ustanovení se nedodržují. Dávají se bezplatné byty, jiné naturální požitky. Dělají to úřady, úředníci. Ministr často se o tom nedozví, nebo se o to ani nezajímá, myslí, že když o tom neví, že nenese zodpovědnost. Toho, kdo je za takové věci zodpověden, nenajdete.

Rozvoj soutěžení

Chceme-li, aby měnová reforma přinesla očekávané výsledky, je nutno starat se o rozšiřování socialistického soutěžení. Nemusíme se bát zvyšování mezd a platů, kde je toto zvýšení podepřeno výsledky práce, výroby nových hodnot. Takovéto zvyšování mezd a platů může nám [dát] jen prospěch a naši měnu upevnit. Musíme se bát platit vyšší mzdy tam, kde nejsou podloženy novými hodnotami.

Je potřebí stále znovu a znovu zdůrazňovat ekonomické zásady socialismu, vysvětlovat soudruhům, že v socialismu není možno splňovat všechny požadavky, dávat lidem podle jejich potřeb, nýbrž že je možno odměňovat je pouze podle jejich zásluh.

Absence a fluktuace

Budou vydána nařízení o trestech těch dělníků a zaměstnanců, kteří soustavně vynechávají směny, přecházejí ze závodu do závodu atd. Jde o to, aby byla co nejdříve vydána, poněvadž [je] k jejich vydání velmi dobrá příležitost. A zase jde o to, jak se s touto věcí vypořádáme. Není možné to dělat schematicky, myslet si, že trestáním těch různých bulačů docílíme hned nápravy. To není pravda. Je potřebí využít těchto věcí propagačně a organizačně, vysvětlit dělníkům jejich význam a dosíci toho, abych k těmto trestům sahat nemusel. Mnozí naši soudruzi se domnívají, že trest je všecko. To není pravda. Nejsme sadisté, abychom měli radost z toho, že můžeme někoho trestat. Chceme lidi převychovat. Z meškačů směn udělat pořádné dělníky a mít radost z toho, nemusíme-li trestat a docílíme-li přesto toho, co chceme. Je proto nutno využít všechny prostředky a sahat k trestům jen v krajním případě. Z potrestání udělat tak výstražný příklad, aby se druzí toho vyvarovali a nenechali dojít k stejným koncům. Máme-li tisíce, desetitisíce a statisíce těch, kteří vynechávají směny nebo fluktuují od závodu k závodu, nedocílil bych ničeho tím, kdybych je podle nějakého nařízení zavřel. To by nebyla náprava, to bychom zapadli ještě hlouběji. Nařízením o trestání meškačů směn dáváme pouze soudruhům možnost, jak účinně bojovat proti fluktuaci a absenci. Záleží, jak toho kdo dovede využít, aby se trestat muselo co nejméně a aby se přesto zjednala náprava.

Dodávky do Sovětského svazu a lidově demokratických států

Propagace našeho přátelství se Sovětským svazem a toho, co pro nás Sovětský svaz znamená, jakým je pro nás štěstím obchodní smlouva se Sovětským svazem, se dělá nedostatečně a nesprávně. Jak by vypadalo naše zásobování bez Sovětského svazu. Copak bychom mohli vůbec uvolňovat potraviny bez Sovětského svazu? Mohli bychom uvolnit chléb, mouku a ostatní potraviny? Mohlo by být naše zásobování potravinami na tom stupni jako je dnes? Víme všichni, že ne. Podívejme se jen na zásobování máslem. Bez Sovětského svazu by dnes, po měnové reformě, u nás žádné máslo na trhu nebylo. Proto je nutno vidět, jak potřebujeme Sovětský svaz a jak je důležité plnit své povinnosti vůči němu. Je velkou chybou, že stále zaostáváme ve svých dodávkách a že neustále musíme žádat odložení termínů. Člověk se až bojí, abychom se absolutně neznemožnili. Děláme všechna možná opatření, všichni jejich splnění slíbí: dělníci, závodní rada,

ministerstvo, a když pak přijde splnění dodací lhůty, musíme znovu žádat o prodloužení termínu. Tyto věci nás v hospodářském životě znemožňují, a proto musíme soudruhům vysvětlit, jak souvisí plnění dodávek do Sovětského svazu a lidově demokratických států s výstavbou socialismu a se zvyšováním životní úrovně.

Uhelná těžba

Naše situace v těžbě je katastrofální. Nevím, jaká by byla situace v naší výrobě, nebýt zvýšených polských dodávek uhlí. Nezvýšíme-li těžbu uhlí, dostaneme se v podzimním termínu do svízelné situace. Polsko dodává teď více a na podzim budou dodávky klesat, protože budeme mít vyčerpán kontingent. Zvláště těžba černého uhlí stále klesá. Je třeba udělat úplně radikální zákrok. Zorganizovat nábor 4 až 5 tisíc brigádníků, a to nesmí být dělníci, kterých se chtějí závody zbavit, odpadky. To není žádná pomoc. Musíme tam poslat nejlepší a pevné lidi. Jinak se stáváme míčem v ruce nezodpovědných lidí. V poslední době se totiž vytvořilo mezi některými havíři domnění, že bez nich nemůžeme žít, a proto si mohou dělat co chtějí. Musíme dokázat, že se bez nich obejdeme, že si dokážeme vytvořit rezervy, které je nahradí. Naše výrobní plány při výrobě železa, cukru, v dopravě jsou vypočítány na určitou kapacitu uhlí, jsme-li o tisíce tun pozadu, pak nesplníme své výrobní plány v potravinách, cukru i v ostatní výrobě, i kdybychom se kdovíjak namáhali. Proto je to kardinální otázka, na niž se musí soustředit celá strana. Musíme provést nábor a vybírat lidi, spolehlivé lidi, o které bychom se mohli opřít a kteří by dokázali, že plán těžby je možno splnit.

Zemědělská výroba

Letošní počasí je velmi příznivé a vyhlídky na letošní rok jsou nejlepší. Jde však o to zajistit všechny nutné práce.

Uvedu příklad: Produkce cukru je věcí dobré sklizně řepy. Řepa měla dnes už být vyjednocena a dosud tomu tak není. Obrázek o tom, jak se někdy nesprávně organizují brigády, podává dnešní Rudé právo. V podbořanském okrese referent volá nové a nové brigádníky na jednocení řepy. Když však soudruzi přijedou, nemá pro ně ani práci ani ubytování. Přitom soudruzi nechají práci v továrnách, jdou na brigádu, protože je okres vyzývá a pak jezdí autobusem od vesnice k vesnici, od statku ke statku a práce není.

Je nutno využít dnešní situace a všech zkušeností a provést důslednou prověrku. Provedení celé akce přes všechny její slabiny svědčí o tom, jaká je velká síla našeho hnutí. Dokazuje to to, že jsme dokázali překonat všechny tyto nedostatky, slabiny a chyby a prosadit správnou linii. Tyto zkušenosti jsou důkazem, že i do budoucna svou linii prosadíme a lidi přesvědčíme. Není proto důvodu k pochybnostem a k malomyslnosti. Máme všechny možnosti splnit své úkoly, splnit svůj plán. Máme-li těžkosti, pak jejich těžiště je v nás, v naší práci, v našich nedostatcích, v nesprávném využívání lidí atd.

Tyto otázky předkládám k diskusi. Prosím, abyste zaujali stanovisko, abyste je řešili z toho zorného úhlu, který jsem nastínil. Rozřešíme-li je, pak opravdu peněžní reforma i reforma v trhu bude znamenat veliký krok kupředu

v budování socialismu, veliký krok kupředu na cestě, kterou plníme odkaz, který nám zanechali soudruh Stalin a soudruh Gottwald.

SÚA-AÚV KSČ, fond 018, a.j. 110, s. 1-24, cyklostyl.

Seznam zkratek

ČS	členská schůze
ČSM	Československý svaz mládeže
FZH	Fond znárodněného hospodářství
JZD	jednotné zemědělské družstvo
KV	krajský výbor
LFM	Likvidační fond měnový
MNB	Ministerstvo národní bezpečnosti
MNO	Ministerstvo národní obrany
MVO	Ministerstvo vnitřního obchodu
MZO	Ministerstvo zahraničního obchodu
ONV	okresní národní výbor
OV	okresní výbor
ROH	Revoluční odborové hnutí
SBČS	Státní banka československá
SČI	Svaz československých invalidů
SPB	Svaz protifašistických bojovníků
StB	Státní bezpečnost
SÚDZ	Státní úřad důchodového zabezpečení
ÚRO	ústřední rada odborů
ÚV KSČ	ústřední výbor Komunistické strany Československa
VDSZ	Velkoobchod drobným spotřebním zbožím